

# Tasa-arvotoimijuus tekstityössä Suomen kehityspolitiikassa

Pieta Hyvärinen

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden  
yksikkö, sukupuolentutkimus

Pro gradu -tutkielma

Joulukuu 2013

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

PIETA HYVÄRINEN: TASA-ARVOTOIMIJUUS TEKSTITYÖSSÄ SUOMEN KEHITYSPOLITIIKASSA.

Pro gradu -tutkielma, 71 s. ja 11 liites.

Sukupuolentutkimus

Joulukuu 2013

---

Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen on yksi Suomen kehitysavun ja laajemmin kehityspolitiikan tavoitteista. Tasa-arvo on feministisen tutkimuksen mukaan merkityksiltään ja sisällöltään liikkuva käsite ja ilmiö, jolloin myös käsitykset epätasa-arvon syistä ja sen purkamisen keinoista vaihtelevat. Tasa-arvo muotoutuu erilaisissa historiallisissa ja poliittisissa määrittelykamppailuissa, joita käydään erityisesti tasa-arvotyön käytännöissä.

Tutkielmassa tarkastellaan kehityspoliittisen instituution tasa-arvotyön reunaehtoja ja mahdollisuuksia toimijuuden käsitteen avulla. Tutkielman teoreettis-metodologisena ohjenuorana toimivan institutionaalisen etnografian mukaan toiminta instituutioissa jäsentyy tekstien välityksellä, minkä vuoksi huomio kiinnittyy erilaisten tekstien kanssa, kautta tai avulla tehtävään tasa-arvotyöhön. Tutkielmassa kysytään, miten tasa-arvotoimijuus järjestyy tekstityössä Suomen kehityspolitiikassa.

Tutkimusaineistona on kahdeksan Suomen kehityspolitiikan tasa-arvotyön asiantuntijoiden haastattelua. Haastatteluaineistosta analysoidaan sisällönanalyysin keinoin, miten tekstit ovat osa ensinnäkin haastateltavien poliittista vaikuttamistyötä tasa-arvon edistämiseksi ja toiseksi kehitysyhteistyöhankkeissa tehtävää tasa-arvotyötä. Lisäksi analysoidaan tasa-arvon erilaisia lähestymistapoja tekstityössä.

Analyysissa käy ilmi, että kehityspolitiikan tasa-arvotyössä tekstit ovat monella tavoin mukana. Erityisen keskeisinä tasa-arvotoimijuuden järjestymisessä analyysissa nousevat esiin tekstien välittämät valtasuhteet sekä tekstityön edellyttämä asiantuntijuus. Analyysin perusteella voi todeta, että tekstityössä tasa-arvotoimijuus järjestyy osana kehityspoliittista instituutiota, jolloin tasa-arvon määrittelykamppailut käydään institutionaalisissa puitteissa. Tämä näkyy tekstityön tasa-arvon lähestymistavoissa, jotka muotoutuvat kehityspolitiikan rajallisten resurssien ja tuloksellisuuden vaatimusten kautta.

Kehityspolitiikan tekstityö on myös uusien tekstien tuottamista, jonka myötä analyysissa nousee esiin tasa-arvotoimijuuden jatkuva uudelleenmuotoutuminen. Samalla tasa-arvon määrittelykamppailujen reunaehdot näyttävät alati muuttuvina. Tekstityön järjestämisen tasa-arvotoimijuuden rajallisuuden vuoksi tasa-arvon radikaaliin uudelleenmäärittelyyn tarvitaan kuitenkin myös instituutioiden ulkopuolelle asettuvaa toimintaa sekä kriittistä feminististä ja postkoloniaalista tasa-arvotutkimusta.

Asiasanat: tasa-arvo, toimijuus, tekstit, kehityspolitiikka

## Sisällysluettelo

1	Johdanto .....	4
1.1	Aluksi.....	4
1.2	Suomen kehityspolitiikan tasa-arvotyön taustaa .....	7
2	Teoria ja metodologia .....	12
2.1	Sukupuolten tasa-arvo ja kehitys .....	12
2.2	Toimijuus ja tekstityö .....	18
3	Tutkimuksen toteuttaminen .....	22
3.1	Aineistonkeruu .....	22
3.2	Aineiston analyysimenetelmä .....	27
4	Tasa-arvotoimijuus tekstityössä.....	30
4.1	Peruskiviä, fraameja ja kättä pidempää – tekstit vaikuttamistyössä .....	30
4.2	Vaihtuvia termejä, checklistoja ja roolianalyyseja – tekstit hanketyössä.....	40
4.3	Valtavirtaistamisesta nais erityiseen toimintaan – tasa-arvon lähestymistapoja tekstityössä.....	46
4.4	Tekstityössä järjestävä tasa-arvotoimijuus .....	55
5	Lopuksi.....	58
5.1	Yhteenveto .....	58
5.2	Pohdintaa.....	61
	Lähteet.....	66
	Liite 1: Haastatteluaineisto.....	72
	Liite 2: Haastattelurunko.....	73
	Liite 3: Taustamateriaali.....	75

# 1 Johdanto

## 1.1 Aluksi

Sukupuolten tasa-arvo on levinnyt feministisen liikkeen vaikutuksesta monenlaisen yhteiskunnallisen toiminnan yhdeksi tavoitteeksi. Tasa-arvon nimissä toimitaan lähes kaikilla politiikan lohkoilla sosiaalipolitiikasta turvallisuuspolitiikkaan ympäri maailmaa, ja tasa-arvotyötä tehdään ruohonjuuritasolta huippukokouksiin. Tarve tasa-arvotyölle on jatkuva, sillä sukupuolten välinen eriarvoisuus ei ole vuosikymmenien maailmanlaajuisen työn jälkeenkään hävinnyt vaan pikemminkin löytänyt uusia muotoja. Samaan aikaan tasa-arvotyön yhdessä kulmakivessä, feministisessä tutkimuksessa on pureuduttu sukupuolen moninaiseen, muuttuvaan ja eri tavoin rakentuneeseen olemukseen. Sukupuolen on todettu kietoutuvan yhteen muihin yksilöihin paikantuviin eroihin sekä erilaisiin eriarvoisuutta tuottaviin yhteiskunnallisiin järjestyksiin. Tällöin sukupuolten tasa-arvon tavoittelu näyttäytyy moninaisena ja jännitteisenä, ja tasa-arvotyö voikin tarkoittaa monenlaista ja jopa keskenään ristiriitaista toimintaa. Tasa-arvotyön tavoitteet ja keinot vaihtelevat yhteiskunnallisen kontekstin mukaan, jolloin työssä tavoiteltavat muutokset ovat aina osittaisia ja näkökulmasidonnaisia.

Tässä tutkielmassa tarkastelen sukupuolten tasa-arvoa ja sen edistämiseksi tehtyä työtä Suomen kehityspolitiikassa. Kehityspolitiikka on Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan osa, jossa pyritään vaikuttamaan kehitysmiksi määriteltyjen maiden tilanteeseen ja tulevaisuuteen. Kehityspolitiikassa sekä kansainvälisesti että Suomessa on jo kauan painotettu näkyvästi sukupuolten välisen tasa-arvon parantamista ja naisten aseman edistämistä osana muiden kehitystavoitteiden saavuttamista. Tutkielmassa olen jakanut kehityspolitiikan tasa-arvotyön kansainvälisillä ja kansallisilla areenoilla tehtävään poliittiseen vaikuttamistyöhön ja kolmannen maailman maihin suuntautuvaan projektimuotoiseen hanketyöhön, joihin molempiin kuuluu myös toimintaa tasa-arvon edistämiseksi.

Kehityspolitiikka on ristiriitainen politiikan ala. Yhtäältä kehityspolitiikka ja erityisesti kehitysapu sen yhtenä toteuttamistapana voidaan nähdä vauraiden länsimaiden pyrkimyksinä globaalin vastuun kantamiseen epäoikeudenmukaisessa maailmassa. Tällöin sukupuolten tasa-arvo sopii hyvin osaksi kehityspolitiikan tavoitteita, sillä yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen liittyviä

kysymyksiä ei ole mahdollista ratkaista ilman sukupuolinäkökulmaa. Toisaalta kehityspolitiikka on historiallisesti modernisaatioteorian varassa rakentunut ajatukselle kaikille yhteisestä suoraviivaisen yhteiskunnallisen kehityksen mallista, jossa hyvinvoivat ja rikkaat ”kehittyneet maat” asettuvat esikuvaksi köyhille ja pahoinvoiville ”kehitysmaille”, joita myös ”alikehittyneiksi” kutsutaan (ks. Lindberg 2004). Tässä modernissa kehitysuskoissa jätetään huomiotta, että ensimmäisen maailman maat ovat vaurastuneet kolmannen maailman luonnonvarojen ja inhimillisten resurssien häikäilemättömällä hyödyntämisellä, ja hyötyvät edelleen globaalin markkinatalouden rakenteista kolmannen maailman kustannuksella. Tällöin ohitetaan avunantajamaiden oma historiallinen ja nykypäivän talouspoliittinen vastuu globaalin eriarvoisuuden tuottamisesta ja ylläpidosta. (Koponen 2007c.) Kehityspolitiikan voikin toisaalta ymmärtää pehmentävän ja legitimoivan ulkoistettuun riistoon perustuvaa talouspoliittista järjestelmää palauttamalla pienen osan etelästä pohjoiseen virranneesta vauraudesta takaisin kolmannen maailman maihin, tosin tällöinkin usein kohdistettuina uskollisissa hengessä avunantajamaiden taloudellisten tai ideologisten intressien mukaisesti. Sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisen osana kehityspolitiikkaa voi nähdä jopa laajentavan riistoa kehityspolitiikan avunantajamaissa<sup>1</sup> tuomalla myös naiset palkkatyön piiriin markkinatalouden tuottavaksi osaksi (Eisenstein 2009).

Sukupuolten tasa-arvo kietoutuu kehityspolitiikassa inhimillisen hyvinvoinnin, demokratian ja talouskasvun tavoitteisiin, ja näkökulmasta riippuen tasa-arvo voidaan nähdä joko tavoiteltavan kehityksen edellytyksenä tai päämääränä. Tässä tutkielmassa ymmärrän tasa-arvon feministisen tasa-arvotutkimuksen mukaisesti alati muuttuvana käsitteenä ja ilmiönä, joka saa sisältönsä historiallisesti ja poliittisesti muotoutuviissa määrittelykamppailuissa. Samalla tasa-arvon määritelmässä tuotetaan oikeudellisia, kulttuurisia, poliittisia ja taloudellisia normeja, jotka vuorostaan ohjaavat toimintaa esimerkiksi rajaamalla ketä ja mitä tasa-arvo koskee, ja kenen ja miten sitä tulisi edistää. Kehityspolitiikan tasa-arvon muotoutumista tarkastelen tutkielmassa kriittisesti erityisesti kolmannen maailman moninaisista näkökulmista nousevan postkoloniaalisen feminismien tarjoamien näkökulmien kautta.

---

<sup>1</sup> Käytän tutkielmassa käsitteitä avunantajamaa ja avunantajamaa viitaten kehityspolitiikassa toimiviin valtioihin. Avunantoon ja sen saamiseen viittaaminen on tapa tuoda esiin valtioiden väliset hierarkiat, jotka eivät esimerkiksi Suomen kehityspolitiikan virallisessa kumppanimaa-nimityksessä näy. Vastaavasti käytän pääosin käsitettä kehitysapu kehitysyhteistyön sijaan, kuitenkin sillä poikkeuksella, että hankemuotoiseen kehitysapuun viitataan vakiintuneella kehitysyhteistyöhanke-termillä. (ks. Koponen & Seppänen 2007, 336)

Tutkielma tarkastelee kehityspolitiikan tasa-arvotyötä keskeisenä tasa-arvon määrittelykamppailujen areenana. Tasa-arvotyötä tutkin toimijuuden käsitteen avulla, jolloin työn käytännöt on mahdollista irrottaa yksittäisistä työtä tekevistä toimijoista, kuten tasa-arvoasiantuntijoista, järjestöistä tai ministeriöstä. Toimijuuden järjestymistä tarkastelemalla kiinnitän huomioni tekstityössä ilmeneviin tasa-arvotyön reunaehtoihin ja mahdollisuuksiin, joiden puitteissa kehityspolitiikan tasa-arvon määrittelykamppailuja käydään. Feministisen toimijuustutkimuksen valossa ymmärrän toimijuuden järjestyvän erilaisten rakenteiden, suhteiden ja toimijoihin paikantuvien ominaisuuksien risteyksissä.

Tasa-arvotyössä keskeiseksi elementiksi nousivat jo tutkielmanteon alkumetreillä erilaiset tasa-arvotekstit, sillä huomasin kehityspolitiikan tasa-arvoperiaatteiden olevan näkyvästi esillä esimerkiksi Suomen kehityspoliittisissa ohjelmissa ja monissa kansainvälisissä sopimuksissa. Tekstien systemaattisen tarkastelun mahdollisti Dorothy E. Smithin kehittämän teoreettis-metodologinen tutkimusote, institutionaalinen etnografia. Institutionaalisisessa etnografiassa tekstit nähdään keskeisinä instituutioiden, kuten kehityspolitiikan järjestymisessä: tekstit yhdistävät paikallisen toiminnan laajempiin hallinnan suhteisiin. Tekstien asema paikallisten todellisuuksien ja yhteiskunnallisten järjestysten välissä perustuu siihen, että tekstit toistuvat sisällöltään ja muodoltaan samanlaisina eri ajoissa ja paikoissa, mutta samanaikaisesti niiden tulkinta, käyttö ja tuottaminen on paikallista ja tilanteista. (Smith 2005.) Tuodakseni tutkielmassa esiin tekstien merkityksen erottamattomana osana tasa-arvotyötä kiinnitän tutkielmassa huomioni tekstien kanssa, kautta tai avulla tehtävään tasa-arvotyöhön tai sellaiseen työhön, jossa tekstit ovat työn tulos. Tällaista työtä nimitän tutkielmassa tekstityöksi, ja kysyn tutkimuskysymyksenäni, *miten tasa-arvotoimijuus järjestyy tekstityössä Suomen kehityspolitiikassa.*

Aloitan tutkimuskysymyksen vastaamisen esittelemällä seuraavassa alaluvussa Suomen kehityspolitiikkaa ja sen piirissä tapahtuvaa tasa-arvotyötä Suomen ulkoministeriön kehityspolitiikan yksikön julkaisujen pohjalta. Toinen luku käsittelee tutkielman teoreettista ja metodologista taustaa eli tasa-arvon ymmärrystä feministisessä tasa-arvotutkimuksessa ja tasa-arvon edistämistä kehityspolitiikassa postkoloniaalisen feminismin kriittisten näkökulmien avulla. Toisessa luvussa määrittelen lisäksi toimijuuden käsitteen feministisen toimijuustutkimuksen avulla ja kerron institutionaaliseen etnografiaan nojaten tekstien ja tekstityön merkityksestä instituutioiden paikallisessa ja ylipaikallisessa järjestymisessä. Kolmannessa luvussa esittelen tutkimusaineistoni, joka koostuu kahdeksasta kehityspolitiikan toimijoiden

asiantuntijahaastattelusta. Kerron institutionaalisen etnografian vaikutuksista aineistonkeruussa sekä käyttämästäni moninaisista taustatiedoista, ja kuvailen haastattelemani kehityspolitiikan asiantuntijoiden taustaa sekä haastattelujen kulkua. Lisäksi kerron aineiston analyysissä käyttämästäni aineistolähtöisestä ja teoriasidonnaisesta sisällönanalyysistä sekä asiantuntijahaastattelujen analysoinnin erityispiirteistä. Neljännessä luvussa siirryn aineiston analyysiin. Analyysiluvussa on neljä alalukua, joista ensimmäisessä analysoin tekstejä osana kehityspolitiikan poliittista vaikuttamistyöstä tasa-arvon edistämiseksi ja toisessa osana kehitysyhteistyöhankkeisiin liittyvää tasa-arvotyötä. Kolmannessa alaluvussa analysoin tekstityössä ilmeneviä tasa-arvon lähestymistapoja. Analyysiluvun neljännessä alaluvussa yhteenvetona edeltävästä analyysistä hahmottelen tasa-arvotoimijuuden järjestymistä osana kehityspoliittista instituutiota sekä toimijuuden jatkuvaa uudelleenmuotoutumista. Viimeisessä luvussa teen yhteenvedon koko tutkielmasta ja tarkastelen työn erilaisia rajauksia sekä tutkielman merkitystä ja jatkotutkimuksen mahdollisuuksia.

## **1.2 Suomen kehityspolitiikan tasa-arvotyön taustaa**

Kansainvälisen kehityspolitiikan synnyn voi ajoittaa toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan. Siirtomaiden itsenäistymisen myötä niiden ja entisten isäntämaiden välille etsittiin uusia yhteistyön muotoja politiikan, kulttuurin ja erityisesti kaupan aloilla. Yhteistyö laajeni myös muiden kuin siirtomaavallassa mukana olleiden maiden piiriin, ja Yhdistyneissä kansakunnissa ja muissa kansainvälisissä järjestöissä alettiin käydä keskusteluja entisille siirtomaavaltioille suunnatusta taloudellisesta avusta. Näin syntyi vähitellen kehityspoliittinen instituutio, joka on vuosikymmenien ajan laajentunut ja kasvanut kiinteäksi osaksi kansainvälistä politiikkaa. (Koponen 2007a, 60–61.)

Suomen kehityspolitiikka on alusta asti ollut osa kansainvälistä kehityspolitiikkaa. Kehitysavun juuret juontuvat Suomessa 1950-luvulle, jolloin Suomi YK:n jäseneksi päästyään sai veloitteen osallistua kansainväliseen kehitysapuun. Vuonna 1961 Suomeen perustettiin kehityskaakomitea, ja 1970-luvulla kehityspolitiikka asetettiin osaksi ulkoministeriön toimintoja. 1990-luvulta lähtien Euroopan unionilla on ollut suuri vaikutus Suomen kehityspolitiikkaan. (Virtanen 2013.) Tätä nykyä kehityspolitiikka tarkoittaa ulkoministeriön verkkosivujen (Kysymyksiä... 2013) mukaan monenlaista toimintaa kaikilla niillä kansainvälisen ja kansallisen toiminnan alueilla, joilla vaikutetaan kehitysmaiden asemaan. Kehitysapu, josta politiikassa käytetään nimitystä

kehitysyhteistyö, määritellään yhdeksi kehityspolitiikan työkaluista, joka tarkoittaa rahoituksen kanavoimista ja kehitysmaihin suuntautuvien hankkeiden ja ohjelmien suunnittelua (mt.). Kehitysavun muodot ovat moninaisia: ulkoministeriön Kehityspolitiikkaa ja -yhteistyötä koskevassa kertomuksessa vuodelta 2012 (2013) Suomen kehitysapu on jaoteltu monenkeskiseen yhteistyöhön, maa- ja aluekohtaiseen yhteistyöhön, EU-yhteistyöhön, humanitaariseen apuun, kansalaisjärjestöyhteistyöhön, yksityisen sektorin yhteistyöhön, korkeakoulu-yhteistyöhön ja tutkimukseen sekä ilmatorahoitukseen. Kehitysavun määrärahat olivat vuonna 2012 noin miljardi euroa eli 0,53 % bruttokansantuotteesta (mt. 5).

Monenkeskinen yhteistyö tarkoittaa poliittista vaikuttamista kansainvälisissä järjestöissä, erityisesti YK:ssa ja sen erityisjärjestöissä sekä kansainvälisissä kehitysrahoituslaitoksissa kuten Maailmanpankissa. Poliittisen vaikuttamisen lisäksi monenkeskisessä yhteistyössä kanavoidaan merkittävä osa Suomen kehitysrahoituksesta edellä mainittujen tahojen kautta. (Kehityspolitiikkaa ja -yhteistyötä... 2013, 19–26.) Maakohtaisessa eli kahdenvälisessä yhteistyössä rahoitusta kanavoidaan maaohjelmien mukaisesti Suomen ja avunsaajamaiden hallitusten välisessä yhteistyössä. Kahdenvälinen yhteistyö voi olla esimerkiksi suoraan avunsaajamaan budjettiin kohdistuvaa budjettitukea, jollekin tietylle sektorille kuten koulutukseen kohdennettua sektoribudjettitukea tai erilaisia rajattuja projekteja eli hankeyhteistyötä. Aluekohtainen yhteistyö tapahtuu alueellisten ohjelmien puitteissa, jolloin rahoitus kanavoidaan usein kansainvälisten järjestöjen ja kehitysrahoituslaitosten kautta. (Ks. mt. 27–60.) EU-yhteistyön kautta Suomen kehitysapuvaroista kanavoitiin 12 % vuonna 2012. EU-yhteistyö tarkoittaa myös Suomen poliittista vaikuttamistyötä EU:ssa sekä osana EU:ta erilaisilla kansainvälisen politiikan areenoilla. Humanitaarisella avulla taas tarkoitetaan kriisialueille kohdennettua rahoitusta, materiaalista apua sekä siviiliväestön suojelua, jota niin ikään kanavoidaan ja toteutetaan kansainvälisten järjestöjen, kuten YK-järjestöjen ja Punaisen ristin kautta. (Mt. 61–64.)

Kansalaisjärjestöjen kautta Suomen kehitysavun määrärahoista kanavoitiin 11 % vuonna 2012. Kansalaisjärjestöhankkeita oli lähes 250, ja ne sijoittuivat 90 eri maahan pääasiassa Afrikkaan ja Aasiaan. Erilaisten hanketukien lisäksi kansalaisjärjestöt voivat saada rahoitusta myös esimerkiksi globaalikasvatukseen ja kehitysviestintään. (Kehityspolitiikkaa ja -yhteistyötä... 2013, 64–67.) Kehityspolitiikkaa tehdään myös yksityisellä sektorilla Suomen kehitysrahoitusyhtiön ja liikekumppanuusohjelman puitteissa tukemalla suomalaisten yritysten liiketoimintaa avunsaajamaissa ja näiden maiden yritystoimintaa (mt. 67–69). Viimeisenä kehitysavun muotona



kertomuksessa käsitellään korkeakouluysteistyötä, joka tarkoittaa etelän ja pohjoisen korkeakoulujen välisen liikkuvuuden edistämistä ja tukea avunsaajamaiden korkeakouluille. Ulkoministeriö myös tukee Suomen Akatemian kanssa kehitystutkimusta ja rahoittaa omia tilaustutkimuksiaan. (Mt. 69–70.)

Kehityspolitiikkaa ja -yhteistyötä koskeva kertomus vuodelta 2012 (2013) luettelee edellä mainittujen kehitysavun eri muotojen lisäksi osaksi kehityspolitiikkaa myös ilmatorahoituksen sekä kehityspolitiikan hallinnon, viestinnän, tarkastuksen ja arvioinnin. Ilmatorahitus on kansainvälisten ilmastopöimusten mukaista rahoitusta kolmannen maailman maille ilmastonmuutoksen hidastamiseksi ja sen haittoihin sopeutumiseksi. Rahoitusta kanavoidaan kahdenvälisessä yhteistyössä, kansalaisjärjestöjen hankkeisiin sekä kehitysrähoituslaitosten kautta. (Mt. 71–72.) Kehityspolitiikan hallinto toimii ulkoministeriön alaisuudessa kehityspoliittisella osastolla, jossa tehdään myös kehityskysymyksiin liittyvää viestintää. Osana kehitysviestintää ulkoministeriö järjestää kehitysviestinnän koulutusta toimittajille sekä kehityskysymyksiin liittyvää koulutusta päättäjille. Kehityspolitiikkaan kuuluu myös toiminnan jatkuva valvonta ja arviointi, jota tehdään sisäisillä tarkastuksilla ja laajoilla arviointiraporteilla eli evaluoinneilla. Kansalaisjärjestöjen toimintaa tarkastelee ulkopuolinen konsulttiyritys. (Mt. 72–75.)

Jokaisella hallituskaudella tehdään hallitusohjelman mukainen kehityspoliittinen toimenpideohjelma, joka on poliittinen linjaus Suomen kehityspolitiikan suunnasta. Toimenpideohjelmaa tarkastelemalla saa kuvan kehityspolitiikan tavoitteista sekä sukupuolten välisen tasa-arvon merkityksestä Suomen kehityspolitiikassa. Uusimmassa Suomen kehityspoliittisessa toimenpideohjelmassa (2012, 5) Suomen kehityspolitiikan kulmakiveksi mainitaan YK:n vuosituhattavoitteet (ks. United Nations Millenium Declaration 2000), jotka tähtäävät köyhyyden vähentämiseen. Toimenpideohjelman mukaan Suomen kehityspolitiikan lähtökohtana on ihmisoikeusperustainen lähestymistapa kehitykseen, jonka tavoitteena on oikeuksien tunnistaminen ja tunnustaminen. Ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan tueksi ohjelmassa luetellaan Suomen toimintatapoja: *demokraattinen omistajuus* viittaa avunsaajamaiden päätäntävaltaan avun suuntaamisessa; *tuloksellisuus ja vaikuttavuus* tarkoittavat näkyviin ja kestäviin muutoksiin tähtäämistä; *avoimuutta* edellytetään sekä avunsaajamailta että Suomelta; *johdonmukaisuus* tarkoittaa kehitystavoitteiden saavuttamiseen vaikuttavan toiminnan harmonisoimista eri politiikka-alojen ja avunantajien kesken sekä kehityspolitiikan sisällä; *keskittyminen vähiten kehittyneisiin maihin* tarkoittaa toiminnan suuntaamista sinne, missä

julkisella kehitysavulla on suurin merkitys. (Suomen kehityspoliittinen toimenpideohjelma 2012, 12–16.)

Suomen kehityspoliittisessa toimenpideohjelmassa (2012) sukupuolten välinen tasa-arvo on yksi kolmesta ohjelman niin sanotusta läpileikkaavasta teemasta. Muita teemoja ovat eriarvoisuuden vähentäminen ja ilmastokestävyys. Läpileikkaava teema tarkoittaa sitä, että ohjelma velvoittaa edistämään näitä aihepiirejä kaikessa kehityspolitiikassa sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla valtavirtaistamalla ne osaksi toimintaa, toteuttamalla kohdennettuja toimia sekä poliittisen vaikuttamisen avulla. (mt. 23.) Sukupuolten tasa-arvon edistämistä perustellaan ohjelmassa YK:n julistuksilla, ja lisäksi naisten ja miesten välisen tasa-arvon mainitaan edesauttavan muiden kehitystavoitteiden toteutumista. Ohjelman mukaan naisten asemaa vahvistamalla edistetäänkin talouskehitystä ja hyvinvointia. Samalla tasa-arvo nähdään ohjelmassa kuitenkin myös ihmisoikeutena ja tasa-arvokysymyksiä pidetään rakenteellisina: epätasa-arvoiset omistus- ja perintäoikeudet nähdään syrjinnän muotona, joka tuottaa sukupuolten välistä epätasa-arvoa. Sukupuolittainen tilastointi mainitaankin keinona, joka ”paljastavaa vallitsevan sukupuolijärjestelmän”. (Mt. 24.) Lisäksi kehityspoliittisessa toimenpideohjelmassa on mukana runsaasti naisten aseman parantamiseen tähtäävää toimintaa ja tavoitteita (esim. mt. 11, 25, 39 ja 41). Naisten lisäksi myös muutamia muita ryhmiä, kuten vammaiset, etniset vähemmistöt ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, mainitaan ohjelmassa lyhyesti (mt. 11).

Suomen kehityspolitiikan arviointiraporteissa on kiinnitetty huomiota tasa-arvotavoitteiden riittämättömään toimeenpanoon. Ulkoministeriön läpileikkaavien teemojen arviointi (Evaluation... 2008, 76–77) kritisoi naisten asemaan ja tasa-arvoon keskittyvän kehitysavun rahoituksen laskemista sukupuolinäkökulman valtavirtaistamistavoitteen myötä ja valtavirtaistamisen huonoa toimivuutta läpileikkaavien tavoitteiden edistämisessä. Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa näkyy arvioinnin mukaan huonosti kehityspolitiikan käytännöissä (mt. 77). Myös ministeriön kehityspolitiikan evaluoinnin kaksivuotisraportti (Evaluation... 2012, 8, 32) kertoo, että läpileikkaavat teemat näkyvät usein hankedokumenteissa, mutta toiminta näiden tavoitteiden saavuttamiseksi puuttui. Valtion tarkastusviraston raportin (Kehitysyhteistyön läpileikkaavat tavoitteet 2008, 114–115) mukaan läpileikkaavien teemojen ja sukupuolten tasa-arvon niiden osana politiikkatason tavoitteiden toteutuminen on ollut sattumanvaraista ja niiden painoarvo on jopa vähentynyt. Erityisen ongelmallista on sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen toimeenpano (mt. 115). OECD:n kehitysapukomission Suomen arviointiraportti (Finland... 2012,

29) kiinnittää huomion siihen, että sukupuolten tasa-arvon ja muiden läpileikkaavien teemojen toimeenpanolle ei kehityspolitiikassa ole riittävän selkeitä ohjeita.

Voi siis todeta, että vaikka sukupuolten tasa-arvo näkyy Suomen kehityspolitiikan periaatteissa, tasa-arvoa koskevien tavoitteiden toimeenpano ontuu. Kehityspolitiikan tasa-arvotyölle vaikuttaa toimenpideohjelman tavoitteiden mukaan olevan poliittista tukea, mutta kehitysavun moninaisissa muodoissa tasa-arvotyö ei arviointiraporttien mukaan toteudu tai ainakaan tuota tyydyttäviä tuloksia.

## 2 Teoria ja metodologia

### 2.1 Sukupuolten tasa-arvo ja kehitys

Tutkielma asettuu osaksi feminististä tasa-arvotutkimusta, jossa tasa-arvo on tutkimuksen kohde sen sijaan, että se nähtäisiin valmiina analyttisena kategoriana (Holli 2012, 91). Tasa-arvotutkimusta kokoavassa teoksessa Tasa-arvo toisin nähtynä Johanna Kantola, Kevät Nousiainen ja Milja Saari (2012, 9) toteavat, että "[t]asa-arvo käsitteenä ja ilmiönä saa sisältönsä tietyssä ajassa ja paikassa, tietyn poliittisen ja oikeudellisen määrittelykampailun tuloksena". Tähän määritelmään nojaten lähestyn tasa-arvoa tässä tutkielmassa liikkuvana käsitteenä, joka muotoutuu jatkuvasti uudelleen. Suomen kehityspolitiikassa tasa-arvoa pidetään vientituotteena (Jauhola 2012), mikä perustuu politiikassa vakiintuneeseen tapaan ajatella Suomea tasa-arvon mallimaana (ks. esim. Holli 2002, 13). Kun tasa-arvo nähdään muuttuvana ja moninaisena, voidaan kuitenkin kysyä, mitä kolmannen maailman maihin viedään, kun viedään tasa-arvoa.

Tasa-arvon muotoutumiselle tilaa jättävä lähestymistapa sopii marxilaisiin teoreettisiin käytäntöihin perustuvaan institutionaaliseen etnografiaan, jossa käsitteitä ei oteta annettuina vaan ne nähdään historiallisesti muotoutuvien yhteiskunnallisten suhteiden ilmentäjinä. Tällöin käsitteiden ja yhteiskunnallisten todellisuuksien välille syntyy dialogi, jossa tasa-arvon käsite ja sitä ympäröivät todellisuudet kietoutuvat yhteen vaikuttaen toinen toisiinsa. (Smith 2005, 56–57.) Kun tätä dialogia tarkastellaan tasa-arvon muotoutumisen näkökulmasta, tasa-arvon voi nähdä määrittyvän historiallisten ja poliittisten reunaehtojen puitteissa ja liittyvän erottamattomasti paikallisesti ja ajallisesti erityisiin ymmärryksiin yhteiskunnallisesta epäoikeudenmukaisuudesta (Holli 2012, 83; Pylkkänen 2012, 57). Siksi kiinnitän seuraavaksi huomioni siihen, millaisia merkityksiä sukupuolten tasa-arvo on saanut Suomen kehityspolitiikassa osana kansainvälisiä kehityspoliittisia keskusteluja. Ensin tarkastelen kehityspolitiikan tasa-arvoa feministisen tasa-arvotutkimuksen ja postkoloniaalisen feminismin tarjoamalla välineillä ja sen jälkeen kehityskaatutkimuksen kautta.

Sukupuolten tasa-arvoa kehityspolitiikassa voidaan tarkastella feministisessä tutkimuskirjallisuudessa usein käytetyn kolmijaon avulla. Sukupuolten tasa-arvo voidaan ensinnäkin perustaa ajatukseen miehistä ja naisista pohjimmiltaan samanlaisina, jolloin tasa-arvotyössä keskeistä on varmistaa liberaalifeministisessä hengessä sukupuolten yhtäläiset

mahdollisuudet. Toiseksi voidaan kyseenalaistaa samankaltaisuuden ajatukseen sisältyvä miehen ja maskuliinisen normi ja korostaa keskenään erilaisten sukupuolten samanarvoisuutta. Kolmanneksi huomion keskipisteeseen voidaan nostaa kaksinapaisen sukupuolijaottelun purkaminen ja sukupuolikategorioiden sisäiset erot. (Kuusipalo 2002, 210–213; ks. myös Squires 1999).

Kansainvälisen tasa-arvopolitiikan voi katsoa alkaneen YK:n peruskirjan (Charter of the United Nations) hyväksymisestä vuonna 1945 ja ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksesta (Universal Declaration of Human Rights) vuonna 1948, jolloin naisten ja miesten yhtäläiset oikeudet vahvistettiin ensimmäisen kerran kansainvälisesti (Pentikäinen 2002, 71–72). Osaksi kehityspolitiikkaa sukupuoleen liittyvät kysymykset tulivat kuitenkin vasta 1960- ja 1970-luvuilla, jolloin huomattiin, että annettu kehitysapu ei näyttänyt hyödyttävän avunsaajamaiden naisia (Mattila ym. 2007, 239). Vuonna 1970 julkaistiin YK:n tilauksesta teos Women's Role in Economic Development (Boserup 1970/2007), jonka vaikutuksesta muodostui niin sanottu naiset kehityksessä (WID, Women in Development) -koulukunta. WID-ajattelun mukaan naisille haluttiin antaa miesten kanssa yhtäläinen mahdollisuus osallistua kehitykseen, mutta kehitysavun muodot ja tavoitteet haluttiin pitää ennallaan (mt. 240; Vuorela 1999, 23). Naiset pyrittiin sisällyttämään kehityspolitiikkaan 1970-luvulta alkaen erilaisilla ohjeistuksilla, pienillä erityisillä "naishankkeilla" sekä naiskomponenteilla suuremmissa kehitysyhteistyöhankkeissa (Mattila ym. 2007, 248). Sukupuolten erilaisia lähtökohtia ja tarpeita siis ei otettu kehityspolitiikan tasa-arvotyön lähtökohdaksi, jolloin tasa-arvon ymmärryksen voi nähdä perustuneen ajatukselle naisten ja miesten perimmäisestä samanlaisuudesta. 1980-luvulle tultaessa WID-näkökulmaa alettiinkin yhä enemmän kritisoida liberaalifeminismin sovelluksena, jossa naisten välisille eroille ei jää tilaa (Mattila ym. 2007, 241).

Naisten ja miesten erilaisuus korostui WID-näkökulmaa seuranneessa naiset ja kehitys (Women and Development, WAD) -lähestymistavassa. Siinä huomio pysyi edelleen naisissa, mutta naisten mukaan ottamisen sijaan vaatimuksena oli kehityksen suunnan muuttaminen naisille edullisemmaksi. (Mattila ym. 2007, 241.) WAD-näkökulman voi tulkita maskuliinisen normin mukaan rakentuneen kehityspolitiikan kritiikkinä, jossa myös kyseenalaistettiin kulttuurinen sukupuolihierarkia ja otettiin lähtökohdaksi naisten ja feminiinisen arvostus. Tämä on tyypillistä sukupuolieroa painottavassa ajattelussa. Sukupuolieron näkökulmaa tasa-arvoon on kritisoitu naisten ja miesten välisiä eroja luonnollistavaksi ja naisten keskinäisiä eroja ja eriarvoisuuksia

häivyttäväksi eli sukupuolijärjestyksiä essentialisoivaksi. Toisaalta näkökulmaa voidaan käyttää myös strategisesti. (Kuusipalo 2002, 212–213.) Esimerkiksi Dorothy E. Smith (2005, 9) pitää essentialismin kritiikkiä olennaisena sukupuoleen liittyvässä teoretisoinnissa, mutta toteaa, että naisten kategoria ja naisnäkökulma on toiminut poliittisen kamppailun välineenä feministisissä liikkeissä (ks. myös Spivak 1996). WAD-lähestymistavan merkitys kehityspolitiikassa jäi vähäiseksi (Mattila ym. 2007, 241), mutta kaikuja siitä voi nähdä edelleen naisten voimaantumista tai voimaannuttamista korostavassa kehityspolitiikassa (ks. Tuori 2009, 167–169).

Ennalta määrättyjen sukupuolikategorioiden kyseenalaistaminen alkoi kehityspolitiikan tasa-arvotyössä 1980-luvulla, jolloin sukupuolen sosiaaliseen rakentumiseen viittaava käsite *gender* otettiin käyttöön. 1990-luvulla vakiintuneessa sukupuoli ja kehitys (Gender and Development, GAD) -lähestymistavassa huomio siirtyi naisista sukupuolijärjestelmään ja sen muuttamiseen. (Mattila ym. 2007, 241–242; Vuorela 1999, 24). GAD-lähestymistavan käytännön sovellutuksena Pekingin toimintaohjelma (1995) toi kehityspolitiikan tasa-arvotyön keinovalikoimaan sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen (Pietilä 2002). Valtavirtaistamisella tarkoitetaan sukupuolinäkökulman sisällyttämistä kaikkeen päätöksentekoon (Mattila ym. 2007, 249; Pentikäinen 2002, 87; Mustakallio ja Saari 2002, 176). Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisessa toiminnan kohteena ovat yhteiskunnalliset järjestykset ja rakenteet ja niissä ilmenevät sukupuolten väliset suhteet. (Saari 2012, 177–178.) Valtavirtaistamista on kritisoitu siitä, että se jää periaatteen tasolle eikä kukaan vastaa sen toteutumisesta tai valtavirtaistamisen edellyttämistä laajoista sukupuolialalyseista (Mattila ym. 2007, 249). Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen lisäksi Pekingin toimintaohjelmasta kehityspolitiikkaan käyttöön on otettu myös termi kaksoisstrategia, jolla tarkoitetaan valtavirtaistetun tasa-arvon yhdistämistä toimintaan, joka keskittyy erityisesti naisten aseman parantamiseen (mt. 251).

Sukupuolikategorioiden sisäistä moninaisuutta on painotettu esimerkiksi kolmannen maailman feminismeiksi (Mattila ym. 2007, 243) tai postkoloniaaliseksi feminismiksi (Vuorela 1999, 16) nimetyssä tasa-arvon lähestymistavoissa. Erityisen kritiikin kohteena ovat olleet länsimaiset tavat puhua kolmannen maailman naisista yhtenäisenä ryhmänä (Mohanty 1999). Kaksinapaiseen sukupuolijakoon keskittyvä tasa-arvoajattelu ei kritiikin mukaan mahdollista valtasuhteiden ja erojen moninaista tarkastelua, vaan sukupuolieron korostaminen voi sen sijaan kiinnittää huomion vallan epätasaisen jakautumisen kannalta epäolennaisiin asioihin (Tuori 2012, 283). Lisäksi muita hierarkioita voidaan jopa uusintaa keskittymällä vain sukupuoleen (Jauhola 2010b).

Postkoloniaalisesta näkökulmasta olennaista olisikin tasa-arvon paikallinen määrittely, jolloin erilaiset kulttuuriset jäsenyydet ja yhteiskunnalliset hierarkiat voidaan ottaa paremmin huomioon (Currie ja Vernooij 2010). Tämän sijaan Suomen kehityspolitiikassa otetaan edelleen tasa-arvotyön lähtökohdaksi kaksi toisiaan täydentävää ja erillistä sukupuolta (Jauhola 2010a, 260).

Kehityspolitiikan tasa-arvoa voidaan tarkastella myös kehitysmaatutkimuksen avulla, jossa keskeiset teoreettiset keskustelut kiertyvät kehityksen käsitteen ympärille. Aatehistoriallisesti tarkasteltuna kehityksen idea juontaa juurensa eurooppalaiseen edistys- ja sivistysajattelun perinteisiin, ja kantaa mukanaan uskoa lineaarisesta ja ihmiselle suotuisasta historiallisesta muutoksesta (Koponen 2007a, 51). Koponen (mt. 59) jaottelee kehityksen kolmeen osaan: se on sekä ideaali, empiirinen historiallinen prosessi että intentionaalinen pyrkimys eli interventio. Kehityspolitiikassa käytetyssä modernissa kehityksen käsitteessä nämä kolme ulottuvuutta yhdistyvät, jolloin kehitykseen sisältyy lupaus rationaalisesti suunniteltujen ja hyvää tarkoittavien toimien johtamisesta ideaalisesti haluttavaan yhteiskunnalliseen kehitykseen. Tämänkaltainen developmentalistinen malli ei ole riippuvainen siitä, mitä toivottavaan kehitykseen milloinkin sisältyy tai mitä pidetään sopivina keinoina sen saavuttamiseksi. Kehityspoliittiselle toiminnalle moderni kehityksen lupaus antaa kuitenkin oikeutuksen ja olemassaolon perusteen. (Mt. 59–62; ks. myös Lindberg 2004.) Tasa-arvon edistäminen kehityspolitiikassa 1970-luvulta lähtien voidaan nähdä osana developmentalististen päämäärien merkityksen kasvua ja kehityksinterventioiden oikeutusta: tasa-arvosta on tullut osa tavoiteltavaa kehitystä.

Kehityspolitiikan käytäntöjä kehitysmaatutkimuksessa on tarkasteltu developmentalismin lisäksi niin kutsutun instrumentalistisen näkökulman kautta (Koponen & Seppänen 2007, 338). Instrumentalismi perustuu valtioiden perinteisiin tehtäviin, kuten turvallisuuden ylläpitämiseen ja taloudellisten etujen edistämiseen. Tästä näkökulmasta tarkasteluna kehityspolitiikan tasa-arvotyön voi ymmärtää yhtenä välineenä eri toimijoiden omien etujen ajamiselle. (Koponen & Seppänen 2007, 337–338, ks. myös Lindberg 2004, 89–90.) Tasa-arvo voidaan siis nähdä joko kehityspoliittisen toiminnan päämääränä tai välineenä kehityspolitiikan avulla ajettujen ulkopoliittisten tavoitteiden saavuttamiselle. Kehityspolitiikassa kulloinenkin ilmeneminen voidaan Koposen ja Seppäsen (2007, 338) mukaan nähdä developmentalististen ja instrumentalististen näkökulmien yhteisvaikutuksen tuloksena, jolloin myös sukupuolten tasa-arvo on kehityspoliittisessä toiminnassa samanaikaisesti sekä päämäärä että väline.

Kehityksen merkitykset ja sen saavuttamisen keinot ovat vuosikymmenten kuluessa vaihdelleet. Heti toisen maailmansodan jälkeen kehitysmaiden ongelmat nähtiin makrotaloudellisina kysymyksinä, jotka on mahdollista ratkaista nopeasti teknis-taloudellisin keinoin (Lindberg 2004, 88–89). Talouskasvun merkitys on ollut suuri myös kehityspolitiikan tasa-arvotyössä esimerkiksi WID-koulukunnassa, jossa naiset nähtiin talouskasvun ja kehityksen hyödyntämättömänä tuotannollisena voimavarana (Mattila ym. 2007, 240, ks. myös Vuorela 1999). Vaikka tämänkaltaista modernisaatioajattelua on sittemmin kritisoitu ja siitä on pyritty irtautumaan, myös nykyisessä kehityspolitiikassa talouden näkökulma on keskeinen. Esimerkiksi vuonna 2000 YK:n julkistamien vuosituhattavoitteiden (United Nations Millenium Declaration 2000) myötä kehityspolitiikassa on painotettu entistä enemmän köyhyyden vähentämistä, jonka keinoina ovat olleet esimerkiksi naisten työllistyminen ja naisille kohdistetut pienlainat. (Mattila ym. 2007, 242.)

Kehityspolitiikassa on keskitytty talouskasvun edistämisen ohella myös moninaiisiin yhteiskunnallisiin ja ihmisoikeuskysymyksiin. Kylmän sodan jälkeen kehityksen edellytyksenä ja kehityspolitiikan tavoitteena on alettu pitää erityisesti demokraattista hallintoa (Laakso & Siitonen 2007, 298, 304; Hellsten 2004, 137). Kehityspolitiikan tasa-arvotyön kannalta demokratian tukeminen voidaan ymmärtää ensinnäkin kolmannen maailman modernin naiskansalaisuuden rakentamisena. Naiskansalaisuuden mallin voi nähdä länsimaisen esimerkin mukaan parantavan naisten yhteiskunnallisia osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia, mutta samaan aikaan kansalaisuuden mallit tuottavat uusia eroja ja toiseuksia (Tuori 2009, Julkunen 2010). Toiseksi tasa-arvotyön kannalta demokratisoituminen ja kolmannen maailman valtioiden vahvistuminen on tarkoittanut myös tasa-arvohallinnon vakiintumista: 1990-loppuun mennessä lähes jokaisessa maailmana maassa oli vastuuviranomainen ja kansallinen strategia tasa-arvon edistämiseksi (Mattila ym. 2007, 247). Tasa-arvo siis institutionalisoituu osaksi valtionhallintoa (ks. Borchorst 2001), jolloin sukupuolten tasa-arvon kertomus tulee osaksi kansallista kehityskertomusta kohti modernia demokratiaa ja sukupuolittunutta kansalaisuutta (Jauhola 2012).

Kehityksen ja sen myötä tasa-arvon määrittelyissä kehityspolitiikassa lähdetään usein liikkeelle avunantajamaiden näkökulmasta. Esimerkiksi Maailmanpankin kehitysraportteja tutkinut Marketta Lindberg (2004) on todennut, että kehityspolitiikan kieltä hallitaan kansainvälisistä rahoituslaitoksista ja vauraista teollisuusmaista käsin. Tämän vuoksi postkoloniaalisen kritiikin mukaan koko kehityksen malli on vääristynyt, sillä se perustuu universalistiselle näkemykselle, jossa läntinen malli sivistyksestä ja kehityksestä määrittyy ainoaksi oikeaksi. Kehitysajattelun



universalistinen oikeudenmukaisuuskäsitys on kuitenkin sisäisesti ristiriitainen: avunantajamaat esimerkiksi korostavat julkisesti demokraattisen päätöksenteon merkitystä ja kuitenkin samaan aikaan sanelevat itse avunsaajille tiukat ehdot. Vastaavasti tasa-arvoa pyritään lisäämään kehitysmaiden sisällä, mutta kansainvälisen – valtioiden ja alueiden välisen – tasa-arvon tavoittelemisen ei ole yhtä selvää. (Hellsten 2004, 156–158.) Postkoloniaaliseen kritiikkiin nojaten Sirkku Kristiina Hellsten (2004, 141–142) nostaa köyhyyden ja eriarvoisuuden keskeiseksi syyksi kansainvälisen demokratian puutteen, joka hänen mukaansa näkyy erityisesti globaalin markkinatalouden epäoikeudenmukaisissa rakenteissa.

Kehityspolitiikan tasa-arvon tarkastelun perusteella vaikuttaa siltä, että tasa-arvo on saanut kehityspolitiikassa monenlaisia merkityksiä, jotka ovat eri tavoin läsnä kehityspolitiikan käytännöissä. Tasa-arvo on ollut kehityspolitiikassa esimerkiksi yhtäläisiä oikeuksia, sukupuolieroon perustuvaa ja moninaisesti eroihin keskittyvää ja sukupuolikategorioita purkavaa. Tasa-arvo on määrittynyt yhtäältä kehityspolitiikan välineenä muiden kehitystavoitteiden saavuttamiseksi että kehitysentervtioiden tavoitteena, ja osana sekä talouskasvua että demokratiaa korostavaa kehitysjattelua. Postkoloniaalisen feministisen kritiikin mukaan kehityspolitiikan tasa-arvon määritelmiä voi kritisoida sekä paikallisesti erityisten olosuhteiden ohittamisesta että globaalia eriarvoisuutta ylläpitävien rakenteiden uusintamisesta.

Luvun alussa määrittelin tasa-arvon ja sitä ympäröivien todellisuuksien välisen suhteen dialogiseksi. Tämä tarkoittaa paitsi edellä tarkastelemieni historiallisten ja poliittisten kontekstien vaikutusta tasa-arvon ymmärryksiin, myös sitä, että tasa-arvon määritelmillä on vaikutusta ympäröivien todellisuuksien muotoilemiseen. Esimerkiksi se, määritelläänkö tasa-arvo vakiintuneen kahtiajaon mukaan muodolliseksi vai tosiasialliseksi (Holli 2012, 78), vaikuttaa siihen, millainen toiminta tasa-arvon nimissä on mahdollista. Muodollinen eli mahdollisuuksien tasa-arvo suuntaa huomion yhdenvertaisiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin, joihin pyritään esimerkiksi lainsäädännöllä, kun taas tosiasiallisessa eli tulosten tasa-arvossa tarkastellaan tasa-arvon edistämiseen tähtäävien toimien vaikutuksia, jolloin tasa-arvo mahdollistaa myös positiiviset erityistoimet kuten sukupuolikiintiöt (Saari 2012, 177–178). Tasa-arvon erilaiset määritelmät siis mahdollistavat erilaista toimintaa, joka muovaa ympäröiviä todellisuuksia. Kantola, Nousiainen ja Saari (2012, 9–10) muotoilevatkin tasa-arvoon sisältyvän muutosvoiman käsitteen 'toisin' näkemisen ja dynaamisuuden varaan. Tasa-arvon käsitteen tietoinen uudelleenmäärittely voi olla

yksi feministisen toiminnan strategia, jolla on mahdollista muuttaa käsitteen vaikutuspiirissä muotoutuvia todellisuuksia.

Feministiseltä kannalta tarkasteltuna tasa-arvon uudelleenmäärittelyissä ei välttämättä ole tarpeen pyrkiä yhtenäiseen tasa-arvon ymmärrykseen. Moniäänisyys voidaan nähdä olennaisena osana tasa-arvon määritelmiä, sillä mikään määritelmä ei riitä yksin kuvaamaan moninaista ilmiötä (Ylöstalo 2012, 276–279). Hanna Ylöstalon (mt. 54–55) mukaan tasa-arvon moniäänisyys kyseenalaistaa tarpeen tuottaa yhtenäistä teoriaa moninaisesta tasa-arvon käsitteestä. Moniäänistä keskustelua tasa-arvosta voidaan käydä sekä käytännön tasa-arvotyön ja feministisen teorian sisällä, mutta erityisen tärkeää on keskustelun käyminen teoreettisen ja käytännön tasojen välillä, sillä tämä vuoropuhelu edesauttaa Ylöstalon mukaan olennaisesti tasa-arvon uudelleenmäärittelyjä ja sen haasteiden ymmärtämistä (mt. 17, 276–279). Tasa-arvo on siis paitsi jatkuvasti muotoutuva, myös perustellusti moninainen käsite ja ilmiö, jonka tavoittelussa teoreettinen ymmärrys ja käytännöt voidaan kietoa yhteen.

## **2.2 Toimijuus ja tekstityö**

Tutkielma tarkastelee tasa-arvotyötä tasa-arvotoimijuuden käsitteen avulla toimintana, jossa käydään jatkuvia määrittelykamppailuja tasa-arvon merkityksestä, sisällöstä ja epätasa-arvon syistä sekä sen purkamisen keinoista. Kun huomio kiinnitetään tutkimuskysymyksen mukaisesti tasa-arvotoimijuuden järjestymiseen kehityspolitiikan tekstityössä, esiin nousee toiminnan moninaisia reunaehtoja ja mahdollisuuksia. Tekstityö tasa-arvotoimijuuden järjestymisen kontekstina puolestaan suuntaa huomion siihen, että tasa-arvon edistäminen on osa tekstivälitteistä kehityspoliittista instituutiota ja samanaikaisesti sekä paikallista toimintaa että yhteiskunnallista hallinnan suhteita.

Toimijuuden tutkimisella on yhteiskuntatieteissä pitkä historia, ja toimijuus on edelleen keskeinen käsite, jonka avulla tarkastellaan erilaisen toiminnan yhteiskunnallista järjestymistä. Toimijuuden aiempaa, individualismia ja rationaalisuutta painottavaa ymmärrystä on etenkin feministisessä toimijuustutkimuksessa kyseenalaistettu, ja käsite näyttäytyy koko ajan entistä moninaisempaa ja dynaamisempaa. (Ojala, Palmu & Saarinen 2009, 14.) Tässäkin tutkielmassa toimijuus ei paikannu rationaaliin yksilötoimijoihin vaan asettuu toimijoiden ja erilaisten toiminnan reunaehtoien välimaastoon. Lisäksi yksilötoimijoista irrottautumista perustelee tässä tutkielmassa se, että myöskään tutkielman teoreettis-metodologisen ohjenuorana toimivassa

institutionaalisessa etnografiassa yksilöt eivät ole tarkastelun keskiössä sellaisinaan vaan osana toiminnan järjestymistä (Smith 2005, 59).

Tutkielmassa hyödynnän niitä feministisen toimijuustutkimuksen näkökulmia, joissa toimijuus on määritelty esimerkiksi yksilön neuvottelevaksi suhteeksi toiminnan sosiaalisiin järjestyksiin (Rikala 2013, 53) tai paikantuvan rakenteiden ja yksilöiden väliseen suhteeseen ja muotoutuvan neuvotteluna rakenteen, vallan, toimijan ja muiden toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa (Ojala 2010, 37–39). Tarkastelen siis toimijuutta toiminnan reunaehtoina ja mahdollisuuksina, jotka järjestyvät erilaisten yhteiskunnallisten rakenteiden ja toiminnan tilanteisten olosuhteiden sekä toimivien yksilöiden välillä. Toimijuuden kautta tulee näkyviin kuitenkin paitsi toiminnan reunaehtoja, myös mahdollisuuksia toiminnan kohteena olevien ilmiöiden uudelleenmuotoiluun (ks. Barad 2003, 826). Tutkielmassa toiminnan keskiössä oleva uudelleenmuotoiltava ilmiö on tasa-arvo, minkä vuoksi tarkastelen tasa-arvotoimijuutta. Tasa-arvotoimijuus on siis sellaista toimijuutta, jossa keskeisenä järjestävänä periaatteena on sukupuolten tasa-arvon edistäminen.

Tutkielmani eroaa sellaisesta feministisestä toimijuustutkimuksesta, jossa huomion kohteena on naisten toimijuus eli toimijuus suhteessa sukupuolitettuun subjektiviteettiin tai identiteettiin (ks. esim. Autti ym. 2007; Tuomaala 2011). Sukupuolen merkitys tutkielmassani on tällaiseen toimijuustutkimukseen nähden erilainen: tekstityötä tarkastellessani sukupuoli on mukana tasa-arvon työssä saamien merkitysten myötä eikä sukupuolitetuissa toimijoissa. Sukupuolella on merkitystä tasa-arvotoimijuuden järjestymisessä (ks. esim. Brunila 2009, 148–150), mutta tämä tutkielma keskittyy sukupuolittuneen toimijuuden sijaan tuomaan esiin sukupuolten tasa-arvoon tähtäävän työn reunaehtoja ja mahdollisuuksia.

Tutkimuskysymykseni toisen osan, tekstityön, määrittelen Dorothy E. Smithin kehittämän institutionaalisen etnografian avulla. Institutionaalinen etnografia on sosiologinen empiirisen tutkimuksen lähestymistapa, jossa huomio kohdistuu arkisten tilanteiden ja työn käytäntöjen yhteiskunnalliseen jäsentymiseen. Tekstit ovat avainasemassa paikallisen toiminnan ja yhteiskunnallisten eli poliittisten, kulttuuristen ja taloudellisten järjestysten välisessä vuoropuhelussa: arkinen toiminta ja siihen liittyvät kokemukset ovat paikallisia, mutta niitä järjestävät tekstien välittämät yhteiskunnalliset hallinnan suhteet (*ruling relations*). Tutkimusote on etnografinen, jolloin tavoitteena on yhtäältä kuvata ja selittää ihmisten toimintaa, mutta toisaalta kiinnostus kohdistuu yksilöiden kokemusten välittämänä toiminnan yhteiskunnalliseen

kontekstiin. Institutionaalisen etnografian keskiössä on siis paikallisen ja yhteiskunnallisen välinen jännite. (Smith 1999, 2005, 2006a, 2006b.) Vaikka tämä tutkielma ei ole menetelmiltään etnografinen, hyödynnän työssä monia institutionaalisen etnografian teoreettisia ja metodologisia näkökulmia.

Tekstillä viitataan institutionaalisessa etnografiassa toistettavaan ja pysyvään muotoon tuotettuihin sanoihin tai kuviin. Toistettavuus mahdollistaa tekstien toiminnan arjen paikallisuudet ylittävien yhteiskunnallisten suhteiden välittäjinä, eli tekstien kyky toiminnan ylipaikalliseen koordinointiin perustuu niiden esiintymiseen identtisinä eri ajoissa ja paikoissa. Samalla tekstit ovat aina paikallisia ja tilanteisia: institutionaalisen etnografian mukaan teksti tuodaan osaksi toimintaa aktivoimalla se tekstin ja lukijan välisessä vuoropuhelussa, joka tapahtuu tietyssä ajassa ja paikassa eli paikallisissa todellisuuksissa (*actualities*). (Smith 2005, 228.) Paikallisia todellisuuksia tutkielma tarkastelee ensisijaisesti haastatteluaineistossa ilmenevinä institutionaalisina paikallisuuksina, joilla tarkoitan kehityspoliittisen instituution sisällä, pääasiassa avunantajamaissa tapahtuvan toiminnan tilanteisia olosuhteita. Aineistosta nousee esiin myös jonkin verran kokemuksia kolmannen maailman paikallisuuksista, joilla viitataan avunsaajamaiden moninaisiin todellisuuksiin.

Tekstit ovat avainasemassa paikallisen toiminnan yhteiskunnallisessa jäsentymisessä, sillä tekstien kautta paikalliset todellisuudet ja ylipaikalliset yhteiskunnalliset järjestykset ovat yhteydessä toisiinsa. Teksteissä sekä institutionaaliset että kolmannen maailman paikallisuudet kääntyvät yhteiskunnallisesti ymmärrettäviksi ja samalla moninaiset yhteiskunnalliset järjestykset tulevat tekstien välityksellä osaksi paikallisuuksia (ks. Smith 2005, 105). Näin syntyy hallinnan suhteita, joissa toiminta koordinoituu ja joissa myös toimijoiden tietoisuus ja halut muodostuvat (Smith 2005, 183, 227). Smith (mt. 10) luettelee esimerkkeinä hallinnan suhteista erilaiset yhteisöt, hallintokoneistot, akateemiset ja ammatilliset diskurssit ja massamedian. Tekstivälitteisissä hallinnan suhteissa maailma konstruoidaan teksteinä ja tekstit tehdään toiminnan tiloiksi (mt. 65).

Toiminnan yhteiskunnallisen järjestymisen prosesseissa paikallistetut tekstit tuottavat yhteiskunnallisen toiminnan toistuvia muotoja, jotka yhdessä järjestävät instituution (Turner 2006, 139–140). Institutionaalisessa etnografiassa instituutioilla viitataan yhteiskunnallisissa suhteissa järjestyviin toiminnallisiin kokonaisuuksiin. Instituutiot muotoutuvat jonkin tietyn tarkoituksen tai tehtävän ympärille (Smith 2005, 225). Tässä tutkielmassa huomion kohteena oleva

kehityspoliittinen instituutio on järjestynyt kehitysmaiden asemaan vaikuttamiseksi (ks. Kysymyksiä ja vastauksia... 2013). Instituutio ei siis tarkoita tarkasti rajattavaa organisaatiota, jota olisi mahdollista tutkia kokonaisuutena. Sen sijaan käsite suuntaa tutkijan katsetta hajautuneisiin mutta koordinoituihin ja keskenään risteäviin toiminnan muotoihin. (DeVault ja McCoy 2006, 17.) Instituution voi nähdä muotoutuvan yhtenäiseksi ja tunnistettavaksi erilaisissa teksteissä ja niihin liittyvässä työssä eli tekstityössä.

Tekstityöllä tarkoitan monenlaista tekstien kanssa, kautta tai avulla tehtyä työtä sekä tekstien tuottamista ja muokkaamista. Teoreettisesti tarkasteltuna tekstityö nojaa institutionaalisen etnografian työn käsitteeseen, joka tarkoittaa palkkatyötä laajemmin intentionaalista, aikaa ja vaivaa vaativaan toimintaan. Työn käsite suuntaa huomion siihen, mitä tehdään, kun osallistutaan institutionaalisiin prosesseihin. (Smith 2005, 229.) Tekstityö on siis suoraan tekstien kautta instituutioon kiinnittyvää tavoitteellista toimintaa, joka vaatii erilaisia kykyjä lukutaidosta erilaisiin kulttuurisiin ja institutionaalisiin tietoihin ja taitoihin (Smith 1999, 148–151). Tutkielmassa tarkastellaan tekstityötä osana toiminnan vaiheittaista ajallista järjestymistä, jolloin tekstit ovat työn etenemisen kannalta keskeisessä asemassa (Smith 2006a, 67). Tällöin tekstit koordinoivat toimintaa välittämällä edustamansa tahon valtasuhteita (mt. 81–86). Lisäksi toiminnan vaiheittaisessa järjestymisessä korkeamman tason tekstit sääntelevät intertekstuaalisessa hierarkiassa alemman tason tekstejä, jotka vaikuttavat suoraan työn järjestymiseen paikallisuuksissa (mt. 79).

Tasa-arvotoimijuuden järjestymisessä näkyviin tulee niitä tasa-arvoon liittyvän toiminnan ehtoja ja mahdollisuuksia, joiden puitteissa tasa-arvon määrittelykamppailuja käydään. Tekstityön kautta tutkielma tuo esiin, miten tasa-arvotoimijuuden järjestymisessä vaikuttavat samaan aikaan tekstien välittämät ylipaikalliset, yhteiskunnalliset suhteet ja miten toimijuus toisaalta kiinnittyy tekstien tilanteisen aktivoinnin kautta tiettyihin paikkoihin, aikoihin ja sosiaalisiin suhteisiin. Lisäksi tekstityön tarkastelussa tulevat näkyviin yhtäältä teksteihin ja toisaalta tekstityötä tekeviin toimijoihin paikantuvat ominaisuudet ja suhteet. Näin tekstityön tarkastelusta tulee näkyviin laajasti erilaisia tasa-arvotoimijuutta järjestäviä piirteitä. Nykyhetkeen paikantuvan tasa-arvotoimijuuden analyysin avulla on mahdollista katsoa myös kehityspoliittikan tasa-arvotyön tulevaisuuteen, sillä tuleva toimijuus rakentuu nykyisessä tekstityössä uusinnettujen ja muokattujen tasa-arvotyön reunaehtojen ja mahdollisuuksien varaan.

## 3 Tutkimuksen toteuttaminen

### 3.1 Aineistonkeruu

Institutionaalisessa etnografiassa aineistonkeruun menetelmiä ei ole rajattu, vaan tutkimuksen toteuttamisessa on monia tapoja (Smith 2006b, 1–2). Tutkimusotteessa noudatetut menetelmälliset periaatteet vastaavat suurelta osin yleisiä yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen hyviä käytäntöjä (Devault ja McCoy 2006, 16). Tämän lisäksi institutionaalinen etnografia on leimallisesti feministinen tutkimusote (Smith 2005, 10), mikä näkyy metodologisesti esimerkiksi siinä, että analyysi rakennetaan haastateltavien kokemuksellisen tiedon varaan (Ramazanoğlu & Holland 2002, 141). Institutionaalisen etnografian mukaan haastattelutilanteessa tuotettu kokemuksellinen puhe kantaa mukanaan niitä yhteiskunnallisia järjestyksiä, joissa yksilön tarina mahdollistuu (Smith 2005, 125–127). Tutkimusotteessa lähdetään siis liikkeelle instituutioissa toimivien ihmisten paikallisista todellisuuksista, ja hallinnan suhteita tarkastellaan niissä mukana olevien ihmisten näkökulmasta (mt. 31–32). Tavoitteena ei ole tuottaa yhtenäistä kertomusta instituution toiminnasta, vaan hyödyntää analyysissa kokemusten ja näkökulmien moninaisuutta (Smith 2006a, 63). Vaikka lähtökohta on haastateltavien kokemuksissa, on muistettava, että tutkimusprosessi ei koskaan lähde tyhjiöstä, vaan tutkimuksen tekijän historia, arvot ja tapa tuottaa tietoa ovat alusta asti läsnä. Myös aineistonkeruu on täynnä valintoja, minkä vuoksi sitä voi nimittää myös aineiston tuottamiseksi (Ramazanoğlu & Holland 2002, 154).

Institutionaalisessa etnografiassa klassiseksi muodostunut lähestymistapa on lähteä liikkeelle ruohonjuuritasolta, esimerkiksi äitien kokemuksista työn ja perheen yhdistämisestä (Smith 2005, 36–37). Oma lähestymistapani on kuitenkin lähempänä sitä, mitä Marjorie L. DeVault ja Liza McCoy (2006, 22) kuvailevat hallinnan suhteisiin keskittyväksi. Tällöin tutkija menee taustatietoja kerättyään keskelle tutkimaansa organisaatiota, jossa hänen huomionsa keskittyy ammatillisiin ja hallinnollisiin työn käytäntöihin. Haastattelut ovat asiantuntijahaastatteluita, joita toteuttaessaan tutkijalla tulee jo olla tietoa instituution rakenteesta ja toiminnasta. (mt. 22.)

Aloitin taustatietoihin tutustumisen ennen haastatteluaineiston keruuta ja jatkoin sitä haastattelujen aikana ja sen jälkeen. Ennen varsinaisia tutkimushaastatteluja tein yhden esihaastattelun, jossa haastattelin ulkoministeriön viranhaltijaa ja pitkäaikaista tasa-arvotoimijaa. Toiseksi taustatiedot kehityspolitiikasta karttuivat ennen haastatteluja ja niiden lomassa erilaisella

osallistuvalla havainnoinnilla (ks. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Osallistuin kahteen sukupuolta ja kehitystä käsittelevään seminaariin eduskunnassa ja ulkoministeriössä sekä yhteen kansalaisjärjestötoimijoiden koulutukseen, joka käsitteli sukupuolten tasa-arvon edistämistä kehitysyhteistyöhankkeissa. Vuoden 2011 ajan tarkastelin Tampereen yliopiston ylioppilaskunnan kehitysyhteistyöhanketta lähietäisyydeltä ylioppilaskunnan hallituksen jäsenenä, ja osallistuin esimerkiksi ylioppilaskunnan kehitysyhteistyöhanketta käsittelevään koulutukseen. Ulkoministeriön kehityspolitiikkaa seurasin koko aineistonkeruun ajan ministeriön internet-sivuilta sekä ministeriön kehitys- ja globaalipolitiikkaa käsittelevän viikoittaisesta sähköisestä Kehitys.verkot- uutiskirjeestä. (Ks. Liite 3: Taustamateriaali.)

Pääasiassa taustatietojen hankkiminen tarkoitti kuitenkin tutustumista erilaisiin kehityspolitiikkaan ja erityisesti kehityspolitiikan tasa-arvoon liittyviin teksteihin, kuten ohjelmiin, toimintakertomuksiin, ohjeistuksiin, esitteisiin ja arviointeihin. Suurin osa ennen haastatteluja tarkastelemistani teksteistä oli ulkoministeriön omia julkaisuja ministeriön internet-sivuilta<sup>2</sup>, mutta joukossa oli myös muiden kehityspolitiikan toimijoiden tuottamia tekstejä. Lisäksi tutustuin yhden haastatteleman toimijan edustaman järjestön kehitysyhteistyöhankkeisiin järjestön lehdessä julkaistujen artikkelien avulla. Erilaisia tekstejä sain myös haastattelujen yhteydessä suoraan haastateltavilta, ja etsin haastattelujen jälkeen joitakin haastatteluissa usein mainittuja asiakirjoja, joihin tutustuminen vaikutti olennaiselta haastatteluaineiston ymmärtämisen kannalta. (Ks. Liite 3: Taustamateriaali.) Näin taustatietojen kokoaminen lomittui aineistonkeruuseen.

Taustatietojen avulla hahmottui, millaista on kehityspoliittisessa instituutiossa tehtävä tasa-arvotyö ja miten paljon erilaisia tekstejä työssä on mukana. Kehityspolitiikan tasa-arvotyö osoittautui laajaksi kokonaisuudeksi, joka muodostuu monenlaisesta toiminnasta kansainvälisellä, kansallisella ja järjestökentällä. Työ näyttäytyy yhtäältä eri toimijoiden välisenä poliittisena vaikuttamisena ja toisaalta avunsaajamaihin kohdistuvana kehitysapuna, jossa keskeiseen osaan nousee kehitysyhteistyöhankkeiden projektimuotoinen tuki. Näihin eri työn muotoihin keskittyvät tekstit ovat jossain määrin erilaisia: tekstit paitsi puhuvat eri aiheista, myös puhuttelevat eri yleisöjä. Tekstit siis osoittautuivat muodoltaan ja sisällöltään moninaisiksi. Huomio tekstien määrästä ja moninaisuudesta ohjasi irrottautumaan tutkielmanteossa yksittäisten tekstien tarkastelusta ja kiinnittämään huomion tekstien kanssa tehtävään työhön. Lisäksi tekstien runsaus

---

<sup>2</sup> [formin.finland.fi](http://formin.finland.fi) > Kehityspolitiikka > Julkaisut ja aineistot

ja niiden kirjo viittasivat tekstien valikoivaan ja vaihtelevaan käyttöön sen sijaan että kaikkia tekstejä olisi noudatettu kehityspolitiikan tasa-arvotyössä kirjaimellisesti.

Taustatietojen myötä muodostui myös kuva siitä, millaisia toimijoita kehityspolitiikan piirissä on eli keitä haastatteleamalla kehityspolitiikan tasa-arvotyöhön liittyvät käytännöt voisivat tulla esiin. Etsin haastateltavia taustatietojen keruun aikana ja sen jälkeen kansalliselta kehityspolitiikan kentältä ministeriöstä ja järjestöistä kiinnittäen huomioni sellaisiin toimijoihin, jotka edistävät tasa-arvoa enemmän tai vähemmän pääasiallisena työnään. Haastateltavien etsimisessä käytin myös niin sanottua lumipallotekniikkaa: esihaastattelusta lähtien sain kaikissa haastatteluissa ehdotuksia seuraaviksi mahdollisiksi haastateltaviksi. Tekniikka on tyypillinen institutionaalisessa etnografiassa (McCoy 2006, 23). Haastatteluihin valikoin toimijoita, jotka työskentelevät eri puolilla kehityspoliittista instituutiota, jotta kehityspolitiikan tasa-arvotyö tulisi esiin monipuolisena.

Haastateltavat antoivat luvat nimiensä käyttöön tutkielmassa, mutta siitä huolimatta päädyin käyttämään anonyymeja lyhenteitä ja ammattinimikkeitä. Anonymisointi ei tällaisenaan ole täydellistä haastateltavieni erityisten ammattiasemien vuoksi. Nimien poisjättämisellä pyrinkin tunnistamattomuuden sijaan kääntämään huomion haastateltavista henkilöinä heidän asemoitumiseensa kehityspoliittisessa instituutiossa ja tasa-arvotyön tekijöinä. Toiseksi pyrin nimien puuttumisella välttämään toimijuuden kiinnittymistä yksilötoimijoihin tai heidän subjektiivisiin kokemuksiinsa, ja sen sijaan korostamaan yhteyksiä instituution eri osissa työskentelevien toimijoiden tekemien töiden välillä (ks. DeVault & McCoy 2006, 18).

Tutkimusaineistonani on kahdeksan asiantuntijahaastattelua. Haastateltavista kolme työskenteli haastattelujen aikaan ulkoministeriössä: tasa-arvokysymysten parissa työskentelivät tasa-arvosuurlähettiläs (sitaateissa koodilla UM1) ja tasa-arvoneuvonantaja (UM3), ja entinen tasa-arvoneuvonantaja (UM2) työskenteli haastatteluhetkellä ulkoministeriön humanitaarisen avun neuvonantajana. Ulkoministeriön toimijoiden työn pääasiallinen sisältö oli ja oli ollut edistää sukupuolten tasa-arvoa kehityspolitiikassa. Toimijoiden keskenään varsin samanlaiset työtehtävät sisälsivät monenlaista poliittista vaikuttamista, kehitysyhteistyöhankkeiden valvontaa sekä tasa-arvoon liittyvää neuvontaa, koulutusta ja tiedotusta. Haastateltavat kertoivat työnkuvastaan kuitenkin hieman eri sanoin: tasa-arvoneuvonantaja kuvaili itseään ulkoministeriön "sisäisenä lobbarina" tasa-arvoasioiden puolesta, kun tasa-arvosuurlähettiläs taas näki toimivansa



palvelutehtävissä ja kuvailee itseään "talon sisäiseksi konsultiksi". Entinen tasa-arvoneuvonantaja kertoi tehtäväkseen neuvonannon lisäksi ministeriön sisäisen vaikuttamisen, "viedä tätä teemaa talossa eteenpäin".

Kansainvälisen kehityspolitiikan näkökulmaa toi mukaan haastattelemani YK:n alaisen ilmastopolitiikkaan ja sukupuoleen keskittyvien kansalaisjärjestöjen yhteenliittymän kansainvälinen asiantuntija (YK1). Hän veti haastatteluhetkellä hanketta, jonka tavoitteena oli sisällyttää sukupuolinäkökulma ilmastonmuutosta koskeviin kansainvälisiin sopimuksiin. Hankkeessa rahoitettiin kehitysmaista naispuolisia neuvottelijoita ilmastokokouksiin, vaikutettiin sopimusneuvotteluissa yhteistyön ja yleisötilaisuuksien avulla ja tuettiin kehitysmaiden neuvottelijoiden toimintaa heidän kotimaissaan sekä järjestettiin yleistä koulutusta ja tiedotusta. Kansainvälinen asiantuntija oli aiemmin toiminut pitkään ulkoministeriön tehtävissä ja toimi myös kansainvälisenä asiantuntijana läheisessä suhteessa ulkoministeriöön, sillä Suomen ulkoministeriö on hänen edustamansa järjestöjen yhteenliittymän tärkein kumppani.

Haastattelemani tasa-arvokonsultti (K1) on kansainvälisen kehityspolitiikan pitkäaikainen asiantuntija, joka oli aiemmin toiminut YK:n maatalous- ja elintarvikejärjestö FAO:n tehtävissä, sekä osastonjohtajana järjestön päämajassa että koordinaattorina kahdessa Afrikassa toteutetussa kehitysyhteistyöhankkeessa. Haastattelun aikaan hän toimi pääasiassa kehityspolitiikan tasa-arvokysymyksiin erikoistuneessa konsulttitoimistossa, jonka hän oli perustanut 1970-luvulla. Konsulttina haastateltava oli ollut mukana tekemässä Suomen ulkoministeriölle erilaisia arviointeja ja ohjeistuksia, esimerkiksi Suomen kehityspolitiikan ensimmäisen tasa-arvo-ohjeistuksen.

Haastattelemistani järjestötoimijoista ensimmäinen (J1) työskenteli haastatteluhetkellä kehitysyhteistyön koordinaattorina valtakunnallisessa sosiaali- ja terveysalan asiantuntijajärjestössä. Hänen työhönsä kuului järjestön oman kehitysyhteistyöhankkeen koordinoinnin lisäksi kehityspoliittinen vaikuttaminen kansallisesti ja kansainvälisesti seksuaaliterveyteen liittyvien oikeuksien edistämiseksi. Osana työtään haastateltava toimi sihteerinä eduskunnan väestö- ja kehitysryhmässä, joka pyrkii vaikuttamaan kehityskysymysten käsittelyyn sekä Suomessa että ulkomailla. Lisäksi koordinaattori toimi kansanedustajista, järjestöjen edustajista ja viranhaltijoista koostuvassa Perjantai-ryhmässä, joka puolestaan pyrkii vaikuttamaan sosiaaliterveyteen ja inhimilliseen kehitykseen Suomen kehityspolitiikassa ja EU:ssa.

Toinen järjestökentän haastateltava (J1/2 ja J2/2)<sup>3</sup> on kansainvälisen toiminnan kehittämispäällikkö valtakunnallisessa kotitalousalan kansalaisjärjestössä, jolla on Suomessa pitkät perinteet nais erityisessä toiminnassa ja neuvontatyössä. Myös kehitysyhteistyöhankkeita järjestöllä on ollut jo vuosikymmeniä eri Afrikan maissa. Haastateltava keskittyi työssään järjestön kansainvälisten asioiden hoitoon, johon kuului kotitalousalan kansainvälisen yhteistyön lisäksi järjestön kehitysyhteistyöhankkeen hallinnointi ja siitä tiedottaminen. Haastattelujen aikaan järjestön edellinen kehitysyhteistyöhanke oli juuri loppumassa ja uusi hanke oli alkamassa, minkä vuoksi hanketyö oli tuolloin erityisen suuri osa kehittämispäällikön työnkuvaa. Lisäksi haastateltava oli mukana vaikuttamassa kansalliseen kehityspolitiikkaan kansalaisjärjestöjen yhteistyön kautta.

Haastattelut tein kesällä ja syksyllä 2011 lukuun ottamatta järjestötoimijan ensimmäistä haastattelua, joka tehtiin jo tammikuussa 2011. Kansainvälisen asiantuntijan haastattelu oli puhelinhaastattelu, ja muut haastattelut tapahtuivat Helsingissä haastateltavieni työpaikoilla eli ulkoministeriössä, järjestöjen tiloissa sekä tasa-arvokonsultin työhuoneella hänen kotonaan. Nauhoitin haastattelut kokonaan muutamia teknisiä katkoksia lukuun ottamatta. Haastattelut kestivät yhdestä kahteen tuntiin, poikkeuksena tasa-arvokonsultin haastattelu, joka kesti yli kolme tuntia. Nauhoitettua haastattelumateriaalia kertyi noin 16 tuntia, ja se on lähes kokonaisuudessaan sanatarkasti litteroitu. (Ks. Liite 1: Haastatteluaineisto.)

Haastattelut sujuivat mutkattomasti. Kaikki tavoittamani toimijat suostuivat haastattelupyyntöön, haastattelutilanteet olivat miellyttäviä ja haastateltavilla riitti kerrottavaa haastattelurungon osoittamista aihepiireistä. Haastattelutilanteen sujuvuuteen saattoi vaikuttaa se, että haastateltavat tiesivät puhuvansa sukupuolentutkimuksen opiskelijalle, jonka he saattoivat olettaa suhtautuvan myönteisesti tasa-arvotyöhön. Haastattelupuhe vaikutti aika ajoin puheelta toiselle tasa-arvoyhteisön jäsenelle, sillä haastateltavat vaikuttivat toisinaan olettavan, että haastattelijana ymmärrän esimerkiksi tasa-arvotyöhön liittyviä sosiaalisia painolasteja ja ristiriitoja. Tämä oletus jonkinasteisesta yhteisymmärryksestä vaikutti monessa haastattelussa tuottavan luottamuksellisen ilmapiirin, jossa tietoja ja näkemyksiä jaettiin melko avoimesti. Toisaalta joitain

---

<sup>3</sup> Ensimmäinen haastattelu oli osa laajempaa tutkimusprojektia, ja siinä oli mukana toinen haastattelijana. Toisen haastattelun tein noin puoli vuotta ensimmäisen jälkeen, jolloin järjestön uuden kehitysyhteistyöhankkeen suunnittelu oli edennyt pidemmälle.

yhteisymmärryksen piiriin luettuja asioita saatettiin itsestään selviksi oletettuina jättää sanomatta ääneen, mikä tuli myös ottaa huomioon aineiston analyysissä. (Ks. Brunila 2009, 57.)

Haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluja. Teemahaastattelu antaa tilaa haastattelujen yksilölliselle ja tilanteiselle muotoutumiselle, jolloin haastattelut antavat tutkijalle mahdollisuuden tarkastella instituutiota monesta yksilöllisestä, paikallisesta ja tilanteisesta näkökulmasta. Tällaisena menetelmä sopii hyvin institutionaalisen etnografian aineistonkeruuseen. (Ks. DeVault & McCoy 2006, 18–24.) Jokaisessa haastattelussa käytiin läpi samoja teemoja vaihtelevassa järjestyksessä ja erilaisilla kysymyksillä. Teemat olivat oma tausta ja työtehtävät, tasa-arvotyön tekemisen käytännöt, tasa-arvon edistämistä ohjaavat asiakirjat sekä tasa-arvo kehityspolitiikassa. (Ks. Liite 2: Haastattelurunko). Ensimmäiset kolme teemaa liitin haastateltavien kokemuksiin heidän työstään kysymällä esimerkiksi, mitkä tekstit ovat tärkeitä omassa työssä. Viimeiseen haastatteluteemaan mennessä keskustelu oli poikkeuksetta siirtynyt haastateltavien omasta työstä yleisesti kehityspolitiikkaan ja tasa-arvoon. Useimmissa haastatteluissa oli lisäksi aikaa puhua kehityspolitiikan tasa-arvon ajankohtaisista aiheista kuten kehitysavun rahoituskäytäntöjen muutoksista, uudesta kehitysministeristä ja valmisteilla olleesta kehityspoliittisesta ohjelmasta.

Avoimet teemahaastattelut sopivat institutionaaliseen etnografiaan myös siksi, että uuden oppimiselle jää avointen kysymysten myötä tilaa, jolloin tutkijalle tulee mahdolliseksi kartuttaa tietoaan tutkimuksen edetessä. Haastateltavat ovatkin institutionaalisessa etnografiassa informantteja, joiden tietoja ei pyritä tulkitsemaan tai korvaamaan tutkimuksen edetessä, vaan haastateltavien tarjoaman tiedon päälle pyritään rakentamaan laajempaa ymmärrystä tutkimuskohteesta. Tutkimus etenee institutionaalisessa etnografiassa kumuloituvasti, jolloin haastattelut ohjaavat tutkimusta työhön liittyvästä kokemusperäisestä tiedosta kohti ylipaikallisia toimintaa järjestäviä hallinnan suhteita. Tavoitteena ei kuitenkaan ole haastateltavien kokemuksen yleistäminen vaan sellaisten järjestysten löytäminen, jotka toimivat työtä koordinoivien eri paikallisuuksien välillä. (DeVault & McCoy 2006, 23–24.)

### **3.2 Aineiston analyysimenetelmä**

Institutionaalisessa etnografiassa aineiston analyysi nähdään kaksinkertaisena dialogina: ensinnäkin haastattelussa tietoa tuotetaan vastavuoroisessa prosessissa haastateltavan ja haastattelijan välillä, ja toiseksi aineiston käsittely ja analyysi nähdään aineiston ja

institutionaalista etnografiaa käyttävän tutkijan välisenä vuoropuheluna (Smith 2005, 135–136.) Tämän tarkemmin ei institutionaalinen etnografia ohjaa aineiston analyysia, vaan kuten aineistonkeruussa, myös analyysia tehdään tutkimuksen moninaisuuden vuoksi myös monin eri tavoin. Tärkeä institutionaalisen etnografian analyysimenetelmien kriteeri on kuitenkin se, että menetelmät jättävät tilaa aineiston moninaisuuden ilmenemiselle. (ks. DeVault ja McCoy 2006, 38–39.)

Aineiston analyysissä käyttämäni menetelmä on pääosin aineistolähtöinen sisällönanalyysi, jossa aineistoa tarkastellaan yhtäläisyyksiä ja eroja etsien (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Yhtäläisyyksiä ja eroja kartoittamalla pystyn muodostamaan eri haastateltavien moninaisista tekstityön ja tasa-arvon lähestymistapojen kuvauksista suhteellisen yhtenäisen analyysin. Osittain analyysi kääntyy kohti teoriasidonnaista sisällönanalyysia, millä tarkoitan Saaranen-Kauppista ja Puusniekkaa (2006) mukaillen sitä, että teorit ovat kytköksissä analyysiin, mutta analyysi ei suoraan perustu niihin. Teorit ovat siis suunnanneet katsettani, mutta analyysia ei ole sidottu mihinkään tiettyyn teoreettiseen tai tutkimukselliseen lähestymistapaan. Näenkin tutkielman erilaiset teoreettiset ja metodologiset näkökulmat empiirisen aineiston tarkastelun herkeistäjinä (ks. Law & Singleton 2013) pikemmin kuin sitä määräävinä. Institutionaalinen etnografia on herkeistänyt analysoimaan tekstejä osana toimintaa. Feministinen toimijuustutkimus taas on ohjannut tarkastelemaan toimijuutta hajautuneena ja tilanteisena ja kiinnittämään huomiota sen ilmenemiseen ja järjestymiseen. Vastaavasti feministisen tasa-arvotutkimuksen ja postkoloniaalisen feministisen tutkimuksen sekä kehitysmaatutkimuksen vaikutukset näkyvät tasa-arvon määrittelykamppailujen tarkastelussa. Analyysi on siis muodostunut teorian ja aineiston vuoropuhelussa ja siirtyy erilaisten teoreettisten näkökulmien avulla haastateltavien toimijoiden kokemuksista ja tasa-arvon lähestymistavoista kohti tasa-arvotoimijuuden järjestymistä ja sen ilmentämiä tasa-arvon määrittelykamppailuita.

Institutionaalinen etnografia perustuu haastateltavien kokemusperäiseen tietoon tekemästään työstä (Smith 2005, 31–32). Tekemissäni haastatteluissa vaikutti kuitenkin siltä, että kokemusperäiseen tietoon sekoittui haastateltavien mielipiteitä ja henkilökohtaisia näkemyksiä kehityspolitiikan tasa-arvotyöstä ja työhön liittyvistä teksteistä. Näkemykset nousivat kokemustiedon sijaan keskeisiksi esimerkiksi kysymyksissä, jotka koskivat tasa-arvon määritelmää tai merkitystä, tasa-arvopolitiikan suhdetta muuhun politiikkaan tai tekstien merkitystä käytännön toiminnassa. Vaikka aineiston analyysi lähtee liikkeelle haastateltavien työhön liittyvästä

kokemustiedosta, haastateltavien näkemyksiä osana aineistoa ei voi ohittaa. Ensinnäkin näkemykset voivat olla tasa-arvotyön tulevan muotoutumisen kannalta merkityksellisiä, sillä haastateltavat edustavat kehityspolitiikassa tasa-arvotyön vaikutusvaltaista kulttuurista etujoukkoa (Brunila 2009, 55). Toiseksi haastateltavien näkemykset olivat varteenotettavia, sillä ne olivat haastateltavien asiantuntija-aseman vuoksi hyvin perusteltuja. Asiantuntijahaastatteluissa onkin pohdittava haastateltavan kaksoisroolia yhtäältä tutkimuskohteena ja toisaalta tutkittavan ilmiön asiantuntijana, sillä asiantuntijahaastattelu tuottaa sekä kuvailevaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä että aineistoa kulttuuristen jäsennostapojen analyysiin (Alastalo ja Åkerman 2010, 373–375). Tässä tutkielmassa kuvailevaa tietoa kehityspolitiikan tasa-arvosta ja tekstityöstä tarkastellaan kokemustietona, ja ilmiön kulttuurisia jäsennostapoja analysoidaan haastateltavien näkemyksistä kehityspoliittisen instituution toiminnasta ja tasa-arvosta.

Kokemustieto on keskeisessä osassa analyysin kahdessa ensimmäisessä alaluvussa. Tutkielman haastatteluaineiston analyysi lähti liikkeelle litteroidun aineiston lähiluvusta, jossa muodostui kuva siitä, miten kehityspoliittisen instituution tasa-arvoon liittyvä tekstityötä tehdään haastattelemieni toimijoiden näkökulmasta. Analyysissa vahvistuu taustatietojen perusteella muodostunut kuva kehityspolitiikan tasa-arvotyön kahtalaisuudesta: aineistosta nousee esiin ensinnäkin poliittista vaikuttamista ja toiseksi kehitysyhteistyöhankkeisiin liittyvää toimintaa. Tämän jaottelun pohjalta muodostan haastateltavien kokemustietoon perustuvat kehityspolitiikan vaikuttamistyön ja hanketyön kuvaukset, joissa keskiössä ovat työssä mukana olevat tekstit. Analyysin kolmannessa alaluvussa luen aineistosta tasa-arvon lähestymistapoja tekstityössä. Tämä alaluku perustuu haastateltavien kokemustietoon sekoittuville näkemyksille tasa-arvosta ja toimivista ja toimimattomista tasa-arvotyön käytännöistä, jolloin ilmiön kulttuuriset jäsennostavat nousevat vahvemmin esiin. Viimeisessä analyysin alaluvussa teen yhteenvedon edeltävistä alaluvuista ja tuon esiin, miten tasa-arvotoimijuus kehityspolitiikan tekstityössä järjestyy.

## 4 Tasa-arvotoimijuus tekstityössä

### 4.1 Peruskiviä, fraameja ja kättä pidempää – tekstit vaikuttamistyössä

Aloitan analyysin institutionaaliseen etnografialle tyypillisesti kuvailemalla tasa-arvoon tähtäävää kehityspolitiikan tekstityötä haastateltavien kokemustietoon perustuen. Tässä alaluvussa keskityn poliittiseen vaikuttamistyöhön. Vaikuttamistyöllä tarkoitan kehityspoliittisen instituution poliittisissa ja hallinnollisissa käytännöissä tapahtuvaa tasa-arvon tietoista ja tavoitteellista edistämistä. Haastateltavani tekevät vaikuttamistyötä erilaisilla institutionaalisilla tahoilla ja moninaisissa yhteistyökuvioissa: ministeriöissä, järjestökentällä ja parlamentaarisisissa prosesseissa; sopimus- ja yhteistyöneuvotteluissa, työryhmissä, johtokunnissa ja muissa toimielimissä. Eri toimijat tekevät vaikuttamistyötä eri tavoin ja eri asemista, mutta käyttävät silti työssään usein samoja tekstejä. Teksteistä ei haastatteluissa juuri puhuta ”teksteinä”, vaan ne ovat useimmiten asiakirjoja tai dokumentteja tai tarkemmin määriteltyinä sopimuksia, ohjelmia, linjauksia ja ohjeistuksia. Vaikuttamistyössä tärkeimpinä tekstityyppeinä nousevat aineistosta esiin kansainväliset sopimukset ja erilaiset poliittiset linjaukset. (Ks. Liite 3: Taustamateriaali.)

Kansainvälisistä sopimuksista puhutaan haastatteluissa usein yleisesti, yksittäisiä tekstejä nimeämättä. Erikseen haastateltavat nimeävät monia Yhdistyneiden kansakuntien sopimuksia, julistuksia ja päätöslauselmia sekä muutamia muiden tahojen sopimuksia. Erityisen näkyvästi aineistosta nousee esiin Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus eli CEDAW-sopimus (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women 1979) Pekingin naisten oikeuksien julistus ja toimintaohjelma (Beijing Declaration and Platform for Action 1995) sekä Rio de Janeiron ympäristö- ja kehityskonferenssin ns. Rion julistus (Rio Declaration on Environment and Development 1992).

Poliittisilla linjauksilla viitataan erilaisiin kansallisiin tai Euroopan unionin asiakirjoihin. Poliittisista linjauksista puhutaan haastatteluissa osittain samoin kuin kansainvälisistä sopimuksista eli yleisellä tasolla yksittäisiä tekstejä erittelemättä. Merkittävimpinä linjauksina esiin nousevat Suomen hallitusohjelmat ja hallituskausittain tehtävät kehityspoliittiset ohjelmat, joista haastateltavat nostavat esiin Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman (2007) ja Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman (2011) sekä vastaavat kehityspoliittiset ohjelmat, joista jälkimmäinen oli haastattelujen aikana juuri valmisteilla (Kehityspoliittinen ohjelma... 2007;

Suomen kehityspoliittinen toimenpideohjelma 2012). Lisäksi haastatteluissa mainitaan joitakin Euroopan unionin linjauksia, kuten sukupuolten tasa-arvoa kehityspoliitikassa käsittelevä toimintasuunnitelma vuodelta 2010 (EU Plan of Action on Gender Equality and Women's Empowerment in Development 2010–2015).

Sekä kansainväliset sopimukset että poliittiset linjaukset näyttäytyvät aineiston perusteella tasa-arvon edistämiseen tähtäävässä vaikuttamistyössä merkittävinä. Kansainvälisten sopimusten koetaan muodostavan kehityspoliitiikan tasa-arvotyölle pitävän perustan esimerkiksi nimeämällä tasa-arvo ihmisoikeudeksi ja määrittelemällä kehityspoliitiikan toimintaperiaatteita. Allaolevassa sitaatissa tasa-arvosuurlähtetilään mainitsemisissa sopimuksissa (The Paris Declaration on Aid Effectiveness and the Accra Agenda for Action 2005/2008) kehityspoliitiikan lähtökohdiksi asetetaan kehitysmaiden omistajuus eli niiden vaikutusvalta kehitysavun kohdistamisessa, kehitysavun harmonisointi yhtenäiseksi eri avunantajien kesken sekä avun pitkäjänteisyys.

UM1: Perusasiakirjathan on itse asiassa aika muuttumattomat. Elikä sieltä, kun puhutaan oikeudesta kehitykseen tai ihmisoikeuksista, tasa-arvosta tämmösenä ihmisoikeutena, niin ne on nää kansainväliset sopimukset. [--] Sit tullaan ihan tonne käytännön tasolle, niin sithän meillä on tietysti toi Pariisin julistus ja toi Accran toimintaohje, tää AAA, Accra Agenda of Action, jotka luo [--] sen semmosen kehitysyhteistyön toimintaperiaatteita koskevan, mikskä sitä nyt sanois, normiston, jonka puitteissa sitten myöskin tasa-arvo saa sitten juuri näitä ulottuvuuksia, et miten tätä työtä pitäis tehdä.

Tasa-arvosuurlähtetiläs kuvailee näitä kehityspoliitiikan ”perusasiakirjoja” muuttumattomiksi. Vastaavia tekstien pysyvyyteen viittaavia ilmauksia käyttävät muutkin haastateltavat vaikuttamistyöstä puhuessaan. Sosiaali- ja terveystieteiden kehitysyhteistyön koordinaattori kuvailee YK:n vuosituhatvotteen (United Nations Millennium Declaration 2000) merkitystä kehitysyhteistyön ”peruskivenä ja pohjana”. Kansallisella tasolla taas poliittiset linjaukset vaikuttavat tuovan pysyvyyttä ja ennustettavuutta kehityspoliitiikan tasa-arvotyöhön. Haastattelemani kotitalousalan järjestön kehittämispäällikkö luottaa Suomen kehityspoliitiikan linjojen jatkuvuuteen osin siksi, että tekstit eivät muutu yhtäkkiä:

J2/2: Samat asiantuntijat pitkälti pysyy ja tarkoitus on että ne, jotkut paperit mitä on valmisteltu ja linjaukset mitä on tehty, et ei ne äkkirysäyksellä muutu päinvastaseen suuntaan vaan ne on siel edelleen olemassa.

Tekstien pysyvyyttä kuvaa hyvin myös se, että vanhimmat tekstit, joihin haastateltavani viittaavat, ovat vuosikymmenten takaisia: vanhimpia ovat YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus

vuodelta 1948 (Universal Declaration of Human Rights 1948) sekä edellä mainittu CEDAW-sopimus vuodelta 1979. Erityisesti vanhimmat kansainväliset sopimukset ovat useimpien maailman maiden allekirjoittamia ja voimaan saattamia, jolloin ne sitovat ja velvoittavat lähes kaikkia kehityspolitiikan toimijoita. Tekstien sitovuus ja velvoittavuus nousevatkin aineistosta esiin tasa-arvotyön kannalta olennaisina tekstien ominaisuuksina. Tasa-arvoneuvonantaja ja entinen tasa-arvoneuvonantaja kuvailevat esimerkiksi, miten poliittiset linjaukset velvoittavat tasa-arvotyöhön ja sitovat esimerkiksi eri ministeriöitä ja ministeriöiden sisäisiä sektoreita:

UM3: Se on todella tärkeää et [tasa-arvo] on mainittu. Jollei se oo näissä dokumenteissa niin silloin kenelläkään ei oo mitään velvollisuutta. Et se löytyy hallitusohjelmasta, et se löytyy kehityspoliittisesta ohjelmasta.

UM2: [Asiakirjat] on sitovia, nehän sitoo myös niinkun että se, et tasa-arvolinjaus sitoo vesisektoria, se on koko ministeriön linjaus. Samoin tavallaan kun kehityspoliittinen ohjelma, jossa tasa-arvokysymykset on laitettu läpileikkaavaks, nii sehän ei oo vaan [ulkoministeriön] vaan se on koko hallituksen tai siis kaikkien ministeriöitten sitova, että kyllä se on pitäis ottaa tosissaan.

Sekä kansainväliset sopimukset että poliittiset linjaukset siis velvoittavat tasa-arvon edistämiseen, jolloin tekstit koordinoivat kehityspolitiikan toimijoiden työtä eri puolilla instituutiota. Sosiaali- ja terveysalan järjestötoimija kuvaa, miten tasa-arvotavoitteiden tulisi välittyä kehityspoliittisesta ohjelmasta viranhaltijoiden työhön valtioiden välisissä yhteistyöneuvotteluissa. YK-järjestön kansainvälisen asiantuntijan mukaan kansainväliset sopimukset taas edellyttävät valtiollisten toimijoiden huomion suuntaamisen tiettyihin kysymyksiin.

J1: Jos puhutaan näistä bilateraalihankkeista, kahdenvälisistä, nii ne asiat, mitkä on nostettu esiin Suomen kehityspoliittisessä ohjelmassa, ne täytyy ottaa siellä dialogeissa huomioon. Ne täytyy myös sisällyttää sinne hankkeeseen. Jos ei niitä ole, nii silloin niitä ei tarvitse sinne laittaa. Periaatteessa niitä ei ole velvollinen sitte meidän virkamiehet nostamaan esiin.

YK1: Kyllä se nyt on jos ajatellaan tätä tämmösenä ylhäältä alaspäin tulevana vaikuttamisena niin kylhän siinä sitten kuitenkin se sopimus auttaa et sillon kansainväliset määräykset että sun pitää nyt kiinnittää tähän asiaa erityistä huomioon, ja sit sä joudut niinku raportoimaan siitä mitä sä oot tehny, et se on yks tapa.

Teksteistä puhuttiin haastatteluissa paitsi muiden toimintaa, myös haastateltavien omaa työtä koordinoivina. Esimerkiksi tasa-arvosuurlähettiläs vastaa kysymykseen työnsä alla olevista asioista viittaamalla edellä mainittuun EU:n tasa-arvotoimintaohjelmaan (2010), ja entinen tasa-



arvoneuvonantaja kuvaa, miten hänen virkasuhteensa aikana voimassa ollut tasa-arvolinjaus (Sukupuolten tasa-arvon edistämisen strategia ja toimintaohjelma Suomen kehitysmaapolitiikassa 2003–2007) koordinoi työtä päivästä toiseen:

UM1: EU Gender Action Plan [--] siel on se kahdeksan kohdan tavoiteohjelma, joka antaa aika paljon kuvaa sitten, et minkä tyyppisten kysymysten parissa nyt tällä hetkellä työskennellään.

UM2: [Tasa-arvolinjaus] oli tavallaan se fraami. Sen toteuttaminen oli mun työni keskeistä sisältöä. Et sitähän mä tavallaan tein kaikki päivät et mä yritin viedä sitä eteenpäin mitä siinä oli sovittu ja sanottu.

Tekstit koordinoivat toimintaa myös välittämällä työtä toimijalta toiselle instituution sisällä. Ulkoministeriön tasa-arvosuurlähettiläs kertoo keräävänsä Euroopan unionin tasa-arvotoimintasuunnitelman seurantaan varten tarvittavia tietoja ministeriön alueosastoilta ja Suomen edustustoilta ulkomailla. Näin toimintasuunnitelma velvoittaa haastattelemani toimijan työhön, joka edellyttää taas toisilta, alueosastojen ja edustustojen toimijoilta tekstipohjaista työtä eli tarvittavien tietojen läpikäymistä ja välittämistä:

UM1: Ja sit me yritetään kerätä tuolta ensin alueosastoilta ja sitten myöskin edustustoilta ja ennen kaikkea sellaisilta edustustoilta, joilla on keskeinen rooli tässä EU-perheessä, sitten näitä gender-asioita.

Tekstien toimintaa koordinoiva vaikutus näkyy myös avunsaajamaissa. Tasa-arvoneuvonantaja kuvailee, miten YK:n naisten oikeuksien sopimus on osa kehitysavun osapuolten välistä neuvottelua. Allekirjoitettu sopimus mahdollistaa sukupuolten tasa-arvon edistämisen ympäristöasioihin keskittyvässä kehitysyhteistyöhankkeessa.

UM3: Esimerkiksi se että jos tehdään ympäristöyhteistyötä jonkun kehitysmaan kanssa, niin sit me katsotaan et okei tää kehitysmaa on allekirjoittanu myös CEDAW-sopimuksen niin nyt me laitetaan siihen yhteistyön osaksi myös sit sellasta mikä edistää naisten osallistumista ja naisten aseman huomiointia siinä yhteistyössä. Eli kun molemmilla mailla on allekirjoitettuna CEDAW-sopimus niin me voidaan perustella se että sen takia nää on siinä mukana ja voidaan vetää myös sit sen kehitysmaan tasa-arvotoimijat mukaan siihen yhteistyöhön.

CEDAW-sopimuksen (1979) avulla esimerkiksi ympäristöön liittyvään kehitysyhteistyöhankkeeseen otetaan mukaan ”kehitysmaan tasa-arvotoimijat”, jolloin toiminta muotoutuu tasa-arvotyöksi. Kansainvälisten sopimusten nähdäänkin mahdollistavan tasa-arvotoimintaa myös

avunsaajamaissa. Sosiaali- ja terveystalouden järjestötoimija tuo tämän selkeästi esiin, ja esittää Kairon väestö- ja kehityskonferenssin toimintaohjelman (Programme... 1994) ja Pekingin naisten oikeuksien julistuksen ja toimintaohjelman (1995) kehitysmaatoimijoiden kannalta erityisen merkityksellisinä teksteinä:

J1: Ja sitte se on myös ollu tuolla kehitysmaissa esimerkiks naisjärjestöillä, jotka ajaa näitä asioita, nii [em. sopimukset] on semmosia asiakirjoja, johon voidaan vedota. Että näistä on sovittu näistä asioista, ja hallituksia voidaan tavallaan vetää tilille niistä, että onks ne noudattanu niitä.

Koska kansainväliset sopimukset nähdään kehitysmaiden toimijoille merkityksellisinä, myös sopimusten voimaansaattaminen avunsaajamaissa on tärkeä osa kehityspolitiikan vaikuttamistyötä. Entinen tasa-arvoneuvonantaja kertoo, että kahdenvälisen kumppanuuksien avunantaja- ja -saajamaiden väliset säännölliset neuvottelut ovat tilanteita, joissa sopimusten allekirjoittamisen edistäminen on mahdollista:

UM2: Usein noissa yhteistyöneuvotteluissa saatettiin ottaa esille, [--] että oletteko allekirjoittanut, aiotteko allekirjoittaa, vieden [sopimuksia] tavallaan konkreettisesti eteenpäin.

Vaikuttamistyön perustana toimivat kansainväliset sopimukset ja poliittiset linjaukset eivät sellaisinaan sido tai velvoita avunantaja- tai avunsaajamaiden toimijoita, vaan niiden voi nähdä välittävän erilaisia kehityspolitiikkaan sisältyneitä valtasuhteita (ks. Smith 2006a, 81–82). Kansainväliset sopimukset, joihin kansainvälisessä oikeudessa viitataan valtiosopimuksina, kiinnittävät ne allekirjoittaneet valtiot tai muut toimijat osaksi kansainvälistä yhteisöä ja tekevät toimijat kansainvälisen oikeuden alaisiksi. Suomessa voimaansaattetun sopimuksen määräykset rinnastetaan valtion sisäiseen lainsäädäntöön. Valtiosopimukseen perustuu myös Suomen kehityspolitiikan kannalta olennaisen Euroopan unionin toiminta. (Valtiosopimusopas 2012, 3–6.) Poliittiset linjaukset taas välittävät niistä päättävälle elimelle parlamentaarisesti luovutettua valtaa. Lisäksi valtiot sitoutuvat yhteistyösopimusten ja liittoutumien kautta erilaisiin ylikansallisiin linjauksiin: esimerkiksi Suomi on osana EU:ta sitoutunut toteuttamaan EU:ssa määriteltyjä kehityspolitiikan tavoitteita. Tekstien valtaa voi kansallisessa politiikassa selittää tasa-arvosuurlähtöisyyden tavoitin viittaamalla ulkoministeriöön poliittisesti vastuullisena tahona, joka käyttää veronmaksajien rahoja. Ulkoministeriöllä on täten velvollisuus toimia ”muutoksen

agenttina” asettaen kehitysavulle tiettyjä ehtoja, jotka näkyvät kehityspolitiikan teksteissä ja työssä.

UM1: Tää on se syy, minkä takia meidän veronmaksajat uhrautuvat sitten tässä niin paljon, että se raha käytetään oikeudenmukaisemman yhteiskunnan ja köyhyyden vähentämisen saavuttamiseksi.

Tekstit toimivat siis sekä kansainvälisen että kansallisen vallankäytön välineinä koordinoiden kehityspoliittista toimintaa. Tämän vuoksi kehityspolitiikan tasa-arvotyössä on myös olennaista vaikuttaa siihen, millaisia tekstejä on olemassa. Aineistosta käy ilmi, että esimerkiksi tietyn tekstin puuttuminen voi hankaloittaa tasa-arvotyötä. Edellä entisen tasa-arvoneuvonantajan työn kehikseksi määrittynyttä kansallista tasa-arvolinjausta (2003) ei uusittu sen umpeutumisen jälkeen, mikä vaikeutti myöhemmin virkaan astuneen neuvonantajan työtä:

UM3: Mua kyllä itseä haittas työssä se että ei oo ollut [tasa-arvo]strategiaa eikä toimintasuunnitelmaa koska se olisi ollut tärkeä työkalu.

Kehityspolitiikassa luodaan alati uusia tekstejä ja päivitetään vanhoja. Tekstien tuottaminen onkin osa useimpien haastateltavieni vaikuttamistyötä: esimerkiksi YK-järjestön asiantuntijan pääasiallista työtä on ollut vaikuttaa sukupuolen ja naisten aseman sisältymiseen kansainvälisiin ilmastopöytäkirjoihin ja ulkoministeriön toimijat sekä tasa-arvokonsultti ovat olleet mukana erilaisten linjausten kirjoittamisessa. Sosiaali- ja terveysalan järjestötoimijoiden työhön kuuluu vaikuttaminen tekeillä oleviin sopimuksiin yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Sopimusneuvotteluissa toimiminen on vaativaa työtä:

J1: Että sanotaan esimerkiksi tulee tällöinen iso YK:n konferenssi, niin kun nyt oli HIV ja AIDSista oli tää huippukokous, niin silloin tää kansainvälinen yhteisö tavallaan mobilisoituu tekemään töitä sen asian eteen, että me saataisiin siihen loppuasiakirjaan vahvasti nää naisten oikeudet, tyttöjen oikeudet, seksuaaliterveys, -oikeudet. Kaikki nää kirjattua sinne, koska ne ei tuu sinne sillä lailla itsestään, automaattisesti ollenkaan, et siin saa todella tehdä töitä paljon, et sinne saadaan kirjattua.

Tekstien tuottamisessa osana vaikuttamistyötä kiinnostavaa on se, että tekstejä tuottavat ja muokkaavat samat toimijat, joiden työtä vastaavat tekstit koordinoivat toisissa yhteyksissä. Entinen tasa-arvoneuvonantaja kertoi työssään sekä seuranneensa että kirjoittaneensa politiikkalinjauksia.

UM2: Siinä vaiheessa kun mä oon tullu tänne postille, nii tässon tavallaan tapahtunu tietty prosessi, eli Mattilan Päivi, kirjotti yhteistyössä eri ihmisten kanssa, siinä tais olla semmonen työryhmäkin käytettävissään, tämmösen Suomen tasa-arvolinjauksen, politiikkalinjauksen, ja mä tulin sitten tavallaan sitä toteuttamaan [--].

UM2: Sä osallistut politiikkalinjausten tekemiseen, sä useimmiten olet se ihminen joka kirjottaa sen linjauksen.

Haastattelemani toimijat ovat siis kaksoisroolissa sekä tekstien koordinoinnin kohteina että koordinoivien tekstien tuottajina. Tasa-arvokirjauksia sisältävän velvoittavan tekstin tuottaminen ei kuitenkaan itsestään tarkoita sukupuolten tasa-arvon edistymistä kehityspolitiikassa. Sekä kehityspolitiikan arviointiraporttien (ks. esim. Kehitysyhteistyön läpileikkaavat tavoitteet 2008) että tasa-arvotutkimuksen (ks. esim. Holli 2002, 28) perusteella vaikuttaa sitä, että tasa-arvotyön ongelma on usein teksteihin sisältyneiden tasa-arvotavoitteiden toimeenpanossa. Myös aineistossa tekstien tavoitteiden ja käytännön toiminnan välinen ristiriita tunnistetaan: esimerkiksi YK-järjestön asiantuntija toteaa kansainvälisten sopimusten toteutuvan vain osittain, entinen tasa-arvoneuvonantaja kyseenalaistaa lukuisten linjausten merkityksen. Toinen tasa-arvoneuvonantaja rajaa tekstien merkityksen perusteluiksi tilanteiselle toiminnalle.

YK1: Kyl mä luulen että siinä on sitten ihan niinku nää yleiset ongelmat et eihän nää sopimukset sitten kuitenkaan toteudu ihan täysmääräisesti kaikissa maissa.

UM2: Koetaan et meillon kaapit täynnä linjauksia ja että mihin ne sit loppujen lopuks johtaa [--].

UM3: No, ehkä se on enemmän niin että [asiakirjoilla] voidaan perustella, mut sitten kyl se aina se varsinainen toiminta pitää räätälöidä sen tilanteen mukaan

Tasa-arvotutkimuksessa on todettu, että aktiivisilla tasa-arvotoimijoilla on merkitystä erilaisten tasa-arvotavoitteiden toimeenpanossa, jotta ne eivät jää kuolleiksi kirjaimiksi (Mustakallio & Saari 2002, 185) tai sosiaali- ja terveysalan järjestötoimijan sanoin "hyllylle homehtumaan". Haastateltavien näkökulmasta tekstit ovatkin esimerkiksi "työkaluja" (UM3) ja "kättä pidempää" (J1) tasa-arvotyössä. Tämä viittaa tekstien tietoiseen välineelliseen käyttöön. Haastateltavien kuvauksissa työstään käykin ilmi, että he käyttävät erilaisia tekstejä tilanteisesti ja harkitusti. Haastattelemani toimijat esimerkiksi hyödyntävät vaikuttamistyössään kansainvälisten sopimusten ja poliittisten linjausten velvoittavuutta ja kykyä koordinoida toimintaa: teksteihin vetoamalla argumenteille saadaan painoarvoa ja tekstejä tuodaan osaksi erilaisia yhteistyösuhteita, kuten

entinen tasa-arvoneuvonantaja sekä jälkimmäisessä sitaatissa tasa-arvosuurlähettiläs kertovat. Tasa-arvosuurlähettilään kuvailussa mahdollisesta työssä vastaantulevasta tilanteesta tekstejä hyödynnetään myös materiaalisina: paperit voi lyödä pöydälle tasa-arvoviestin tehostamiseksi.

UM2: Kun eri maat on sitoutunu tiettyihin sopimuksiin ja velvoitteisiin, niin sillonhan sä voit käyttää sitä niinku semmosena poliittisena argumenttina [--].

UM1: Kun ei mikään muu argumentti pure, niin on se, että kun kysytään että ”miksi tasa-arvoa”, niin sit pystyy lyömään sen paperinipun pöydälle ja esittämään vastakysymyksen että ”miksi ei, et tähän ootte sekä allekirjottanu että todennäkösti myöskin ratifioinu tän sopimuksen”. Puhutaan sitten melkein mistä tahansa maasta, koska jokseenkin kaikki maat, joiden kans me ollaan tekemisissä, niin ovat YK:ssa hyväksyneet nämä konventiot ja nää sopimukset.

Erilaisia tekstejä käytetään tietoisesti hyödyksi myös uusien tekstien tuottamiseen tähtäävässä vaikuttamistyössä. Aineiston perusteella erilaiset taustoittavat tekstit kuten kehityspolitiikan arvioinnit ja raportit, tutkimukset, selvitykset ja tilastot ovat mukana uusien sopimusten ja linjausten tuottamisessa. Taustoittavien tekstien kautta uusien tekstien tuottaminen tapahtuu jossain suhteessa tapahtuneeseen toimintaan ja toiminnan paikallisuuksiin. Lisäksi tekstien tuottaminen on usein hidasta ja vaiheittaista, jolloin esimerkiksi kansainväliseen ilmastopöytäsoitteluun (Framework Convention on Climate Change 2011) vaikuttaminen tapahtuu sitä edeltävien sopimusluonnosten kautta:

YK1: Cancunissa tuli siihen neuvottelusopimukseen ja sopimusluonnokseen seitsemään kohtaan tää naisnäkökulman integrointi, ja sen sopimuksen alakohdat tietenki heijastelee sitä lopullista tekstiä, joka nyt syntyy sit hiljalleen.

Tietoista harkintaa osoittaa toimijoilta myös se, että tekstien tuottaminen ajoitus saatetaan ajoittaa tarkasti tasa-arvotavoitteiden saavuttamiseksi. Entinen tasa-arvoneuvonantaja kertoo, että esimerkiksi kehityspolitiikan rahoitusinstrumenttien muuttuessa kansainvälisellä kentällä toimivien tasa-arvoasiantuntijoiden oli oltava ajan tasalla.

UM2: Siinon aina ollu semmonen juttu näitten gender-neuvonantajien ja mä puhun täst nyt kansainvälisest porukasta niin, niitten aina pitää pystyy tavallaan juoksemaan sen kehityksen kärjessä, elikkä sillon kun ruvettiin tekemään nimenomaan tämmöstä budjettitukijuttua niin hirveen nopeesti gender-ihmiset oli niin kuin tavallaan alert ja mietti et miten me nyt sitten tässä yhteistyömuodossa saamme näitä gender-kysymyksiä sisään.

Vaikuttamistyön taitava ajoittaminen voi edellyttää myös kehityspolitiikan käännteiden ennakoitua. Sosiaali- ja terveysalan järjestötoimija kertoo, että YK:n vuosituhattavoitteiden (2000) määräajan päättymiseen valmistaudutaan jo nyt, jotta niitä seuraavaan asiakirjaan tulee mukaan järjestön tasa-arvotyössä tärkeitä tavoitteita:

J1: Et 2015 ei tule olemaan se päivä ja se hetki, että ne tulee olemaan täydet, et voidaan sanoa, et, okei, kaikki on tehty, vaan et jotain täytyy seurata sen jälkeen, et tää homma on kesken. Et mikä se tulee olemaan, nii sitä ei tiedetä vielä, mutta et me pyritään vaikuttamaan siihen, et nää seksuaaliterveys ja -oikeudet on siellä sitten paljon vahvemmin mukana siinä seuraavassa asiakirjassa.

Ennakoitua edellyttää tietoa kehityspolitiikan toimintatavoista. Työtä helpottaa myös kehityspolitiikan toimijakentän tunteminen, jolloin on mahdollista arvioida, minkä tahon kanssa missäkin tilanteessa on kannattavaa tehdä yhteistyötä tai minkä tahon tekstityötä voi hyödyntää omassa tasa-arvotyössä. Edellä on esimerkiksi käynyt ilmi, että sosiaali- ja terveysalan järjestötoimija tekee vaikuttamistyötään erilaisissa eurooppalaisissa ja kansainvälisissä yhteistyöverkostoissa. Tasa-arvoneuvonantaja taas kuvailee, miten tasa-arvotavoitteiden edistämistä on edesauttanut ulkoministeriön poliittisen osaston painotus naisten ja tyttöjen asemaan ja tätä painotusta esiin tuova Valtioneuvoston selonteko Suomen ihmisoikeuspolitiikasta (2009):

UM3: Lisäksi meillä on edistänyt tätä asiaa et samaan aikaan tuolla poliittisella osastolla [--] on sit varsinkin ihmisoikeuspolitiikan puolella tehty naisten asemaa, naisten ja tyttöjen asema ja oikeudet on nostettu yhdeks meidän ihmisoikeuspoliittisista päätavoitteista. Eli siellä on tehty samaan aikaan et me ollaan ikään kuin yhdessä tehty sitä et siellä on oikeus, ihmisoikeuspuolella nostettu niitä esiin osana sitä poliittista dialogia. Sitten täällä on samaan aikaan puskettu näitä asioita kehitysyhteistyön näkökulmasta niin se on, siitä tuli muun muassa ihmisoikeuspoliittinen selonteko, eli se on ollu, se on ollu kuitenkin sillä tavalla tukenut. Et sanosin et nää on tukenut toinen toisiaan nää.

Aineiston perusteella vaikuttaa siis siltä, että tekstien vaikuttava poliittinen käyttö vaatii tietoja erilaisten tekstien olemassaolosta, niiden velvoittavuudesta sekä niihin vaikuttamisesta. Lisäksi tiedot kehityspolitiikasta ja kehityspoliittisista toimijoista edesauttoivat tekstityötä. Vaikuttamistyön edellyttämää monenlaisten tietojen ja taitojen hallintaa nimitän tekstityön asiantuntijuudeksi. Tekstityön asiantuntijuus mahdollistaa vaikuttamistyön erilaisten tekstien kautta ja vaihtelevissa tilanteissa, jolloin se rakentuu suhteessa erilaisiin tekstien käytön ja tuottamisen paikallisuuksiin. Tekstityön asiantuntijuuden voi nähdä erityispiirteenä laajemmassa

tasa-arvotyön vaatimassa osaamisessa, johon kuuluu myös esimerkiksi Kristiina Brunilan (2009, 158) nimeämä tasa-arvotyön diskurssitaituruus eli tasa-arvotyössä keskeinen tilanteinen kuulluksi tulemisen taito.

Haastateltavien tekstityön asiantuntijuus mahdollisti vaikuttamistyön myös silloin, kun tekstit ovat tasa-arvonäkökulmasta vaillinaisia, eli tasa-arvoteksteinä voidaan käyttää sellaisiakin tekstejä, joiden sisällössä tasa-arvo ei ole keskeisessä asemassa. Tekstien puutteellisuus tasa-arvon osalta ei siis välttämättä tarkoita niiden käyttökelvottomuutta, vaan asiantuntevien toimijoiden on mahdollista hyödyntää luovasti monenlaisia tekstejä tasa-arvotyössä. Tekstityön asiantuntijuutta on aineiston perusteella tarvittu esimerkiksi viimeistä edellisen kehityspoliittisen ohjelman (2007) kanssa, jossa tasa-arvoasiat eivät olleet näkyvästi esillä ja jossa ei tarjottu konkreettisia välineitä tasa-arvotyöhön. Tasa-arvoneuvonantajan mukaan ohjelman painottuminen ympäristöön, metsiin ja maatalouteen ei kuitenkaan estänyt tasa-arvotyötä, mutta ohjelman käyttäminen tasa-arvotyössä on vaatinut toimijoilta aikaa ja vaivaa.

UM3: Siin on kestänyt hiukan aikaa et miten [sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen] tehdään näihin ympäristö, metsätyyppeihin painotuksiin, mutta mun mielestä ne on saatu hyvin ja me ollaan itseasias mun mielestä saatu Suomelle sellanen jonkinlainen edelläkävijän asema jopa tän, just tän Naiset ja ilmastonmuutos -hankkeen kautta.

Yhteenvedona kehityspoliitiikan tasa-arvon vaikuttamistyön tarkastelusta voi todeta, että tekstit – kansainväliset sopimukset ja poliittiset linjaukset – näyttäytyvät tasa-arvotyön pysyvänä perustana. Eri toimijoita sitovina ja velvoittavina ne koordinoivat tasa-arvotyötä eri puolilla kehityspoliittista instituutiota. Tekstien kyky toiminnan koordinointiin perustuu pohjimmiltaan tekstien välittämiin kansainvälisen ja kansallisen politiikan valtasuhteisiin. Koska tekstit ovat työssä keskeisiä, myös niiden tuottaminen tai siihen osallistuminen on olennainen osa vaikuttamistyötä. Tasa-arvotekstit eivät kuitenkaan toimi itsestään, vaan ne vaativat toimijoita käyttäjikseen, jolloin tekstit näyttäytyvät erilaisina tasa-arvotyön välineinä. Tekstien käyttö vaatii monenlaisia tietoja ja taitoja, joita olen nimittänyt tekstityön asiantuntijuudeksi. Asiantuntijuus helpottaa vaikuttamistyötä ja mahdollistaa tasa-arvotyön tekemisen myös sellaisten tekstien kautta, joissa tasa-arvo ei ole keskeisessä asemassa.

## 4.2 Vaihtuvia termejä, checklistoja ja roolianalyyseja – tekstit hanketyössä

Kehityspolitiikan tasa-arvotyö kurottuu kehitysyhteistyöhankkeissa avunantajamaista erilaisiin kolmannen maailman paikallisuuksiin. Vaikka hankkeet ovat vain yksi kehitysavun muoto, aineistossa ne nousevat esiin tiheästi, ja siksi tarkastelen analyysissäni kehitysyhteistyöhankkeita toisena kehityspolitiikan tasa-arvotyön muotona. Hanke on ulkoministeriön oppaan Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyö – Hanketuen ohjeistus (2012, 28) mukaan ”[t]ietyillä voimavaroilla tavoitteessa määriteltyihin tuloksiin ja vaikutuksiin pyrkivä aikataulutettu tehtäväkokonaisuus, jonka toteuttamisesta vastaa sitä varten perustettu organisaatio.” Hanketyöllä tarkoitan kaikkea kehitysyhteistyöhankkeiden suunnitteluun, toteuttamiseen ja valvontaan liittyvää toimintaa. Haastattelemistani toimijoista ulkoministeriön haastateltavat sekä osin tasa-arvokonsultti ohjeistavat, neuvovat ja arvioivat hanketyötä, kun taas järjestötoimijat ovat hankkeiden toteuttajia eli esimerkiksi erilaisten yksittäisiin hankkeisiin liittyvien dokumenttien tuottajia.

Analyysissä tarkastelen kahdenvälisiä hankkeita ja kansalaisjärjestöhankkeita. Kahdenväliset hankkeet ovat Suomen avunsaajamaiksi vakiintuneille valtioille kohdennettua ja määräaikaista tukea, jonka kautta edistetään maaohjelmille keskeisiä tavoitteita (Kehityspolitiikkaa ja -yhteistyötä koskeva kertomus 2012, 12). Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyöhankkeet, joita on noin sadassa maassa, syntyvät järjestöjen aloitteesta, mutta saavat niin ikään useimmiten suurimman osan rahoituksestaan ulkoministeriöltä (mt. 66). Kahdenvälisten ja kansalaisjärjestöjen hankkeiden toteutuksessa on jotain eroja, mutta tekstityön tarkastelun kannalta ne eivät ole merkittäviä enkä siis erottele analyysissä näitä kahta hanketyyppeä. Lisäksi kehitysyhteistyöhankkeita toteuttavat Suomen monenkeskisessä yhteistyössä rahoittamat kansainväliset järjestöt ja kehitysrahoituslaitokset (mt. 30), mutta aineistosta monenkeskiset hankkeet eivät nouse esiin.

Ulkoministeriö rahoittaa sekä kahdenvälisiä että kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyöhankkeita. Rahoituksen saaminen edellyttää säännönmukaista, tekstivälitteistä toimintaa, jossa siirrytään vaiheittain alustavista hakemuksista taustatietojen keräämiseen, suunnitelmiin, seurantaan sekä väli- ja loppuarviointeihin (ks. Kansalaisjärjestöjen... 2012). Hanketyö vaikuttaakin haastattelujen perusteella tarkoittavan pitkälti erilaisten tekstien tuottamista, lukemista, arviointia ja



kommentointia. Haastatteluissa mainitaan hanketyössä mukana olevina teksteinä muun muassa alustavat projektidokumentit, hankehakemukset, hankesuunnitelmat, rahoitushakemukset, raportit, erilaiset tausta-analyysit ja tilastot sekä seuranta- ja arviointidokumentit. Lisäksi edellisessä analyysin alaluvussa esiteltäisiin kansainvälisiin sopimuksiin ja poliittisiin linjauksiin sisältyvien tasa-arvotavoitteiden tulisi olla osa kehitysyhteistyöhankkeita. Erityisesti 1990-luvulta asti poliittisissa instituutioissa levinneen sukupuolinäkökulman valtavirtaistamistavoitteen myötä paine tasa-arvon laajaan huomioimiseen myös hanketyössä vaikuttaa kasvaneen. Valtavirtaistaminen on noussut Suomen kehityspolitiikassa erityisen vahvasti esiin kahdessa viimeisessä kehityspoliittisessa ohjelmassa (Kehityspoliittinen ohjelma... 2007 ja Suomen kehityspoliittinen toimenpideohjelma 2012), joissa tasa-arvo ja naisten aseman parantaminen ovat yksi niin sanotuista kehityspolitiikan läpileikkaavista tavoitteista.

Erityisen yksityiskohtaisena aineistosta ja taustamateriaaleista tulee esiin valtakunnallisen kotitalousalan järjestön tekemä hanketyö. Järjestön hanke vaikuttaa järjestön kehittämispäällikön haastattelun perusteella sukupuolten tasa-arvoa edistävältä ja sikäli kehityspolitiikan tasa-arvotavoitteiden mukaiselta. Tasa-arvo ei kuitenkaan vaikuta tulevan osaksi järjestön hanketyötä poliittisten linjausten saati kansainvälisten sopimusten kautta vaan järjestön omasta tasa-arvotietoisesta historiasta ja toiminnasta. Kotitalousalan järjestön kehittämispäällikkö korostaakin poliittisten linjausten sijaan tasa-arvoon liittyvää tietoa ja pohdintaa järjestössä:

J2/2: Nyt mä narraisin aika vahvasti jos mä sanoisin et mä istun silleen et mul on ne linjaukset siinä ja sit mä aina sielt luen [--] et ehkä se on enemmän se perustietous olemassa että näitä asioita on kuitenkin, vaikka moni asia on ehkä viel vähän kesken, niin näitä on kuitenkin aika vakavissaan pohdittu meillä.

Kehittämispäällikkö mainitsee käyttäneensä ulkoministeriön Maatalouden ja ruokaturvan kehityspoliittista linjausta (2010) apuna uuden hankesuunnitelman kirjoittamisessa, mutta tilanne näyttäytyi haastattelussa poikkeuksellisenä. Pääasiassa järjestön tavoitteet ovat haastateltavan mukaan jo lähtökohtaisesti samoilla linjoilla Suomen kehityspolitiikan kanssa. Järjestön kehitysyhteistyöhankkeet ovat keskittyneet jollain tavalla naisten asemaan kohdemaissa.

J1/2: Meidän tavoitteet on varmaan aika hyvin yhteneväiset tai siellä sisällä olemassa, mut emmä osaa sitä sanoo onko me muutettu meidän omia. Musta tuntuu et me on oltu alusta saakka lähellä ruohonjuuritasoo, haluttu tehdä töitä naisten kanssa, oltu kiinnostuneita arjesta, oltu kiinnostuneita hyvästä ympäristöstä ja kestävästä kehityksestä mutta, niin kus tiiät niin termithän vaihtuu vuodesta toiseen ja sit on aina jotakin, joskus se on joku

luonnon taloudellinen kehitys ja joskus se on joku muu mitä pitää osata laittaa jonnekin paperiin. Emmä koe et meidän ois pitäny reivata meidän aitoja tavoitteita kauheesti sen mukaan.

Sitaatista käy ilmi, että ulkoministeriön vaihtuvat painotukset rahoituksen kriteereissä näyttävät järjestötoimijan työssä tekstien pintapuolista muokkaamista vaativina sen sijaan, että muospaineet kohdistuisivat järjestön omiin kansainvälisen toiminnan tavoitteisiin tai sen toteutukseen. Haastateltava kertoo, että järjestön tavoitteet täytyy kuitenkin kääntää ”ulkoministeriön kielelle sinne rasti ruutuun -kaavakkeeseen”. Vaikuttaa siis siltä, että myös hanketyön toteuttajilta vaaditaan tietynlaista tekstityön asiantuntijuutta, joka mahdollistaa hankedokumenttien tuottamisen rahoituksen kriteerit täyttäväksi. Kotitalousalan järjestön tilanne on kuitenkin sikäli kehitysyhteistyöhankkeiden kentällä erityinen, että työn haasteet liittyvät jo olemassaolevien tasa-arvotavoitteiden ilmaisemiseen. Ulkoministeriön toimijoiden haastattelut viittaavat siihen, että ongelma hanketyössä on usein pikemminkin tasa-arvotavoitteiden puuttuminen.

PH: Onks jotain vielä semmosia ihan [hankkeita] jotka ei ois sitten niin hyvin menneet?

UM3: [--] No sanotaan että, mulla ei oo ehkä listaa mutta täällä on paljon hankkeita mistä mä en oo kuullutkaan juurikaan, ja missä [tasa-arvo] ei näy tuloksissa.

Kehitysyhteistyöhankkeiden tasa-arvotyötä on pyritty edistämään ja helpottamaan hanketyötä määrittelevillä ja tasa-arvotavoitteita välittävillä teksteillä, joita nimitän kehitysavun ohjeiksi. Nämä ovat ulkoministeriön ja Euroopan unionin tuottamia tekstejä, jotka ohjaavat kehitysyhteistyöhankkeiden toteuttajia eli kansalaisjärjestöjä, yksityistä sektoria ja valtionhallinnon toimijoita toteuttamaan kansainvälisiä ja kansallisia poliittisia sitoumuksia. Nimeltä mainittuja kehitysavun ohjeita olivat esimerkiksi Kehityspoliitiikan läpileikkaavat teemat; Toimintaohje (2009) ja Euroopan unionin työkalupakki Toolkit on mainstreaming gender equality in EC development cooperation (2004). Lisäksi kotitalousalan järjestötoimija kertoi käyttävänsä ulkoministeriön kehitysyhteistyöhankkeisiin liittyviä lomakkeita apuvälineenään hanketyössä.

Toisin kuin poliittisia linjauksia, kehitysavun ohjeita ei tehdä tai hyväksytä parlamentaarisisissa päätöksentekoprosesseissa. Niiden taustalla ovat kuitenkin kansainvälisesti ja kansallisesti sitovat sopimukset ja linjaukset. Tasa-arvosuurlähtetään mukaan koko kansallinen hankevalmisteluohjeisto nojaa pitkälti kansainvälisiin sopimuksiin Samoin kuin vaikuttamistyössä,

kehitysavun ohjeiden tuottamiseen vaikuttavat erilaiset arvioinnit ja muut taustoittavat tekstit. Tasa-arvoneuvonantaja kertoo, että esimerkiksi läpileikkaavien tavoitteiden arviointi on vaikuttanut niitä koskevan toimintaohjeen (2009) tuottamiseen:

UM2: Mut sit me saatiin tämmönen yhteinen läpileikkaavien toimintaohje mitä sit alettiin valmistella heti näiden evaluaatiotulosten tultua ja se evaluaatiotuloksethan ehdotti et tarvitaan strategia, mut sitä ei sit tullu mut saatiin sit tämmönen toimintaohje minkä itseasias kehityspoliittisen osaston osastopäällikkö päätti et tehdään sellanen sitten, et sanottiin et tarvitaan jotakin, joku tämmönen ikään ku Policy Document johon nojata [--].

Varsinaisen ohjetekstin tuottavat useimmiten ulkoministeriön viranhaltijat tai konsultit. Tasa-arvoneuvonantajat ja tasa-arvosuurlähettiläs sekä tasa-arvokonsultti mainitsevat kehityspoliittisten ohjeiden kirjoituksen kuuluvan työhönsä. Tasa-arvosuurlähettiläs kuvaa viimeaikaista työtään sisällyttää tasa-arvo muiden läpileikkaavien tavoitteiden ohella hankevalmisteluun liittyviin ohjeistuksiin:

UM1: Tässä on rinnalla ollu sitten sellanen prosessi oikeestaan ihan muista syistä, tämmönen hankevalmisteluohjeiston perusteellinen uusiminen, -- johon sitten myös nää läpileikkaavat teemat eli sukupuolten tasa-arvo, helposti syrjäytyvien ryhmien aseman huomioonottaminen ja sitten nää HIV, AIDS -ongelmat tämmösinä yhteiskunnallisina kysymyksinä, et millä tavalla sitten näihin yleisiin hankekäsittelyohjeistoihin saadaan ne mukaan. Sekä siellä puolella, jossa kerrotaan että minkälaisia asioita täytyy sisältyä mihinkäkin vaiheeseen, kun hankeidentifiointi tehdään, kun lähdetään valmistelemaan ja sitten sitä toteutetaan ja sitten seurantaa. Ja siellä loppuarviointivaiheessa ja vielä senkin jälkeen sitten kun evaluoidaan, että mitä siitä hankkeesta jäi eloon ja millä tavalla se elää sen jälkeen, kun se Suomen osuus on siinä päättynyt.

Tasa-arvosuurlähettiläs siis sisällyttää kehityspoliittisen ohjelman tasa-arvotavoitteen eli sukupuolten tasa-arvon läpileikkaavana teemana ohjeistuksiin, joista se välittyy osaksi hanketyötä eli haastateltavan luettelemaa hankkeiden valmistelua, toteutusta, seurantaa ja loppuarviointia. Kehityspoliittiset ohjeet toimivat hanketyön toteuttajien kannalta konkreettisina työn apuvälineenä, suurlähettilään sanoin "checklistoina". Näiden muistilistojen avulla hankedokumentit voidaan tehdä tasa-arvovelvoitteiden mukaisiksi. Suurlähettiläs korostaa esimerkiksi EU:n työkaluohjeistuksen (2004) merkitystä käytännön toiminnassa, hankkeen menettelytapoja ohjaavien työjärjestysten kirjoittamisessa.

UM1: [--] nyt tullaan ihan sinne käytännön lattiatasolle, niin on tää EU:n Toolkit on Gender Mainstreaming. Ja se on semmosta ihan ajankohtaista. Ja se on sillä tavalla, siihenhän ei

sisälly semmosia suuria periaatelinjauksia, vaan se on ihan että hei, miten tää tehdään käytännössä tässä ja nyt, kun mun täytyy saada nää Terms of Referencet valmiiksi.

Tasa-arvotavoitteiden sisällymistä hankedokumentteihin valvotaan muun muassa kehityspoliittisen osaston niin sanotussa laaturyhmässä. Ryhmän tehtävä on arvioida valmisteluvaiheessa olevia hankkeita ja verrata niitä erilaisiin ministeriön asettamiin vaatimuksiin. Ulkoministeriön tasa-arvotyöntekijät kuten tasa-arvosuurlähettiläs ovat usein mukana arvioimassa hankkeita. Myös entinen tasa-arvoneuvonantaja kertoo antaneensa lausuntoja hankkeista ja muista kehitysyhteistyön toteutuksen tavoista kuten budjettituesta.

UM1: Kun nää hankkeet tulee tiettyyn vaiheeseen, jolloin voidaan tehdä sitten päätöksiä siitä, että nyt tätä hanketta ryhdytään valmistelemaan, sille myönnetään rahaa ihan oikeasti, niin se käy tämmösen niin sanotun laaturyhmän käsittelyn läpi. [--] Niin silloin neuvonantajilta ja minä joudun sitten siihen prosessiin kyllä aika usein mukaan sitten, niin pyydetään lausunto, et millä tavalla meidän mielestämme nämä asiat on otettu huomioon.

UM2: Sitten on yks työkenttä oli ihan just tää esimerkiks puhtaitten lausuntojen tekeminen, joka tarkoitti esimerkiks kansalaisjärjestöhakemuksia kun tuli käsitteleen niin niistä lausuntojen antaminen plus kaikki hankkeet jotka tulee niinku käsittelyyn, katotaan onks niissä gender-aspekti, ja esimerkiks siihen aikaan ku mä oon ollu täällä nii budjettitukilausunnot. Eli sä katot että siellä on tavallaan tietyt gender-vähimmäiskysymykset otettu huomioon, ja jos ei oo otettu niin pidät siitä meteliä ja huomautat että tää ei sais tavallaan mennä läpi.

Arviointiprosessissa ulkoministeriön toimija lukee hankedokumentteja arvioiden niitä suhteessa poliittisten linjausten tasa-arvotavoitteisiin, ja tuottaa lausunnon, jolla tulisi olla merkitystä lopullisen hankesuunnitelman kirjoittamisessa tai hakemuksen hyväksymisessä. Hankkeiden arvioinneissa tekstityö siis ketjuttuu ja siirtyy toimijalta toiselle. Työ voi siirtyä takaisin haastattelemilleni ulkoministeriön toimijoille, sillä heidän työnkuvaansa kuuluu myös hankkeita toteuttavien toimijoiden neuvonta tasa-arvoon liittyvissä kysymyksissä. Tasa-arvoneuvonantaja kertoo, että laaturyhmän hyväksymiskynnyksen nostaminen on lisännyt tarvetta konsulttien ja ulkoministeriön työntekijöiden neuvonnalle hanketyössä.

UM3: Et sieltä välillä tulee konsulteilta ja deskeiltä soittoja että ne sanoo että ei tasa-arvoasiat ole huomioitu tässä hankkeessa eikä hyväksytä ennen kuin se on huomioitu, että mitä mun pitää tehdä.

Hanketyön tarkastelussa käyttökelpoinen institutionaalisen etnografian käsite on intertekstuaalinen hierarkia, jolla Smith (2006, 71) viittaa tekstien kykyyn säännellä toisia tekstejä,

jotka puolestaan tulevat osaksi erilaisia paikallisuuksia. Edellä kuvaillut tekstit – kansainväliset sopimukset, poliittiset linjaukset ja niiden tavoitteita välittävät kehityspolitiikan ohjeet – voi ymmärtää intertekstuaalisessa hierarkiassa säänteleviksi teksteiksi, jotka määrittelevät lähempänä kolmannen maailman paikallisuuksia olevia tekstejä eli hankedokumentteja. Näin tekstit koordinoivat toimintaa vaihe vaiheelta ja tasa-arvo välittyy osaksi hanketyötä eri puolilla kehityspoliittista instituutiota.

Kehitysyhteistyöhankkeiden tekstivälitteinen yhteys kolmannen maailman paikallisuuksiin ei kuitenkaan ole tasa-arvotyössä vain yksisuuntainen. Hanketyössä erilaisten taustatietojen keruulla ja tuottamisella saattaa olla merkittäviä vaikutuksia tulevaan toimintaan: esimerkiksi kotitalousalan järjestössä kerätyt taustatiedot ovat olleet olennaisia uuden kehitysyhteistyökumppanin valinnassa. Lisäksi kehitysavun ohjeet välittävät hanketyöhön velvoitteita selvittää valitun kohdealueen kulttuurista kontekstia sekä hankkeen mahdollisia sukupuolivaikutuksia sen alkuvaiheessa, kerätä tietoa ja tehdä seuranta hankkeen ollessa käynnissä sekä arvioida toteutuneita vaikutuksia hankkeen päättyessä. Eri haastateltavat tuovat esiin, miten tärkeää tasa-arvotavoitteiden kannalta on hankkeen alkuvaiheessa analysoida kohdealueen sukupuolten välisiä suhteita. Esimerkiksi tasa-arvosuurlähtettiläs painottaa sukupuolitettujen tilastojen merkitystä käytännön työssä. Taustoituksen tulisi tasa-arvosuurlähtettilään mukaan vaikuttaa hankedokumenttien tuottamiseen eli tulla osaksi konkreettisia tekstityön käytäntöjä. Tällöin tekstit rakentuisivat askel askeleelta aiemmin tuotettujen tekstien varaan.

UM1: Siellä on [--] sukupuolitetut tilastot ja nää roolianalyysit. Siitä edetään sitten kohti tavoitteiden asettamista, työsuunnitelman tekoa, budjetointia.

Kolmannen maailman paikallisuuksien tulisi näkyä alkuvaiheen lisäksi hankkeiden seurannassa ja arvioinnissa, joiden tulisi tasa-arvosuurlähtettilään työn alla olevan hankevalmisteluohjeiston mukaan olla kiinteä osa hankkeiden kulkua. Väli- ja loppuarvioinnit saattavat vaikuttaa tulevaan hanketyöhön: kotitalousalan järjestön kehittämispäällikkö kertoo, että järjestön teettämä arviointi edellisen kehitysyhteistyöhankkeesta vaikuttaa järjestön seuraavan kehitysyhteistyöhankkeen muotoutumiseen. Ulkoministeriön toimijoiden kannalta arviointidokumentit myös mahdollistavat hankkeiden seuranta. Sosiaali- ja terveysalan järjestön kehitysyhteistyön koordinaattorin mukaan nimenomaan heikko seuranta onkin ollut yksi tasa-arvotavoitteiden toimeenpanon este.

J1: [Läpileikkaavien teemojen toteutukseen] on saatava sitte parempi seurantajärjestelmä. Et se ei voi olla sillä lailla, et se menee vaan sillä lail, että hankesuunnitelmissa sanotaan, että tasa-arvokysymykset otetaan huomioon. Jos ei sitä kukaan seuraa sitte, että onko ne otettu.

Voi siis todeta, että kolmannen maailman paikallisuudet välittyvät taustoittavien ja arvioivien tekstien ja niihin liittyvän työn kautta kehityspolitiikan institutionaalisiin paikallisuuksiin, joissa hanketyötä säänteleviä tekstejä tuotetaan. Taustoittavat ja arvioivat tekstit siis tuovat kolmannen maailman paikallisuuksia ja näitä säänteleviä hallinnan suhteita keskenään vuoropuheluun. On kuitenkin huomattava, että taustoittavat ja arvioivat tekstit, joissa paikalliset äänet kuuluvat, saavat alkunsa kehityspoliittisesta instituutiosta avunantajamaiden sisältä. Vuoropuhelu ei siis lähde liikkeelle kolmannen maailman maiden paikallisuuksista, vaan sitä käydään lähinnä avunantajamaiden ehdoilla.

Kehityspolitiikan hanketyöstä voi kootusti todeta, että tekstit ovat merkittävässä osassa kehitysyhteistyöhankkeiden tasa-arvotyössä. Erilaiset tekstit koordinoivat työn eri vaiheita kehitysavun ohjeiden tuottamisesta hankedokumenttien kirjoittamiseen ja niiden arviointiin. Kansainväliset sopimusten ja poliittisten linjausten tasa-arvotavoitteet eivät siis näy hanketyössä suoraan, vaan ne välittyvät intertekstuaalisessa hierarkiassa kehitysavun ohjeiden kautta hankedokumentteihin, josta ne siirtyvät edelleen aktivoitavaksi kolmannen maailman paikallisuuksissa avunsaajamaissa. Vastaavasti taustoittavien tekstien ja arviointien kautta paikallisuudet tulevat tekstityössä esiin, vaikka vuoropuhelu tekstien välittämien hallinnan suhteiden ja kolmannen maailman paikallisuuksien välillä onkin kehityspolitiikan hierarkioiden vinouttamaa.

### **4.3 Valtavirtaistamisesta nais erityiseen toimintaan - tasa-arvon lähestymistapoja tekstityössä**

Edeltävässä analyysissä on käynyt ilmi, miten tekstit ovat mukana tasa-arvon edistämässä sekä kehityspolitiikan vaikuttamistyössä että hanketyössä. Analyysin kolmannessa osassa kiinnitän huomioni tekstityön käytännöissä esiin nouseviin tasa-arvon lähestymistapoihin, jotka ovat osa tasa-arvotoimijuuden järjestymistä.

Tasa-arvon lähestymistavat tekstityössä ovat historiallisesti muotoutuneita ja rakentuvat edeltävien tekstien varaan. Tasa-arvoneuvonantaja kertoo Suomen tasa-arvolain (1986)

pohjautuvan YK:n naisten syrjinnän vastaiseen CEDAW-sopimukseen (Convention... 1979), ja sosiaali- ja terveysalan järjestötoimija mainitsee hallitusohjelmaan (Pääministeri... 2011) sisältyvät maininnat naisista, tytöistä ja koulutuksesta mahdollisena merkinä näiden painoarvosta myös haastattelun aikaan valmisteilla olleessa Suomen kehityspoliittisessa toimenpideohjelmassa (2012). Yksi osa teksteihin liittyvää tasa-arvotyötä onkin tekstien olemassa olevien tasa-arvokirjausten säilyttäminen pitämällä kiinni tekstin sisällöstä ja muotoilusta, jonka edellisten sukupolvien tasa-arvotoimijat ovat saaneet aikaan. Entinen tasa-arvoneuvonantaja kertoo, kuinka Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman (Beijing... 1995) ottaminen uudelleen käsittelyyn olisi voinut tarkoittaa takaiskua tasa-arvotavoitteisiin.

UM2: Pekinghän oli voimassa hirveen pitkään, ja ja sehän oli siinä mielessä hyvä dokumentti ja sitä ei haluttu avata [--], se ei vaan siihen maailmanaikaan sopinu että se ois voinu olla itse asiassa setbackki sitten niitten tekstien suhteen.

Toisaalta tasa-arvokonsultti kritisoi Pekingin toimintaohjelmaa (1995) siitä, että siinä ei mainita ruokaturvaa eikä maaseutua, jolloin ohjelma ei mahdollista näihin aiheisiin liittyvää tasa-arvotyötä. Teksteissä otetaankin toisinaan suoraan kantaa esimerkiksi siihen, mitkä lasketaan tasa-arvon kannalta merkittäviksi aihepiireiksi. Sosiaali- ja terveysalan järjestön kehitysyhteistyön koordinaattori kertoo vastaavasti, että Kairon väestö- ja kehityskonferenssin loppuasiakirjassa (Programme... 1994) ja sen myötä Pekingin toimintaohjelmassa (1995) lisääntymisoikeudet nostettiin ensimmäistä kertaa esiin keinona naisten aseman parantamiseksi ja tuotiin näin tasa-arvotyön piiriin. Näin lisääntymisoikeuksien edistämisen keinovalikoima laajenee ja samalla tasa-arvo saa uusia merkityksiä.

J1: [--] Pekingin -95, tän neljännen maailman neljäs naisten asioita käsitelly konferenssi, nii siellä ensimmäisen kerran, se perustu hyvin paljon tähän Kairon asiakirjaan, loppuasiakirjaan, et sielt siirty ihan sanast sanaan paljon siihen asiakirjaan. Mut siellä nostettiin myöski sitte seksuaalioikeudet esiin. Ja se oli kans semmonen huikee saavutus. Et nää kaks asiakirjaa, jotka on ollu semmosia hyvin, tämmösiä tarpeellisia työkaluja. Et me käytetään niitä pohjana meidän työlle, näitä kahta erityisesti.

Suoraviivaiset tasa-arvon määrittelyt ovat aineiston perusteella teksteissä kuitenkin harvinaisia, ja haastatteluissakin tehdään niiden sijaan lähinnä erilaisia epäsuoria viittauksia tasa-arvoon, joista tasa-arvon lähestymistapoja voi analysoida. Esimerkiksi vaikuttamistyön yhteydessä tasa-arvosta puhutaan usein sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen periaatteen kautta, jolla tarkoitetaan sukupuolinäkökulman tuomista osaksi kaikkea päätöksentekoa (ks. esim. Mattila ym. 2007, 249).

Valtavirtaistaminen välittyy kehityspolitiikan tasa-arvotyöhön erilaisten tekstien kautta: periaate on tuotu vaikuttamistyöhön sekä kansainvälisissä sopimuksissa että poliittisissa linjauksissa, ja sitä pyritään viemään myös hanketyöhön kehitysavun ohjeiden kautta.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen perustuu ajatukselle tasa-arvosta rakenteellisena kysymyksenä: sukupuolten eriarvoisuutta voi olla esiintyä kaikkialla, minkä vuoksi sitä ei ratkaista irrallisilla politiikkatoimilla, vaan sukupuolten huomioimisella kaikessa toiminnassa. Periaate mahdollistaa kaiken toiminnan tarkastelun sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta, jolloin mikä tahansa asia voi merkityksellistyä tasa-arvokysymykseksi. Tasa-arvoneuvonantaja kertookin, että kehityspolitiikassa valtavirtaistamistavoite on mahdollistanut tasa-arvokeskustelun laajentamisen.

UM3: Jos puhutaan tästä valtavirtaistamisesta mistä kukaan nyt ei varmaan pidä koko sanasta sellaisenaan niin mut siinä on todella pyritty tekemään sitä, et ei olla sitä jätetty niinku miettimään sitä et voi kun nää prosessit ei yleensä sisällä ollenkaan tasa-arvokeskustelua. Me ollaan pyritty huolehtimaan siitä et se on myös tasa-arvokeskustelu.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen tasa-arvon lähestymistapana kiinnittää huomion päätöksentekoon eli hallinnollisiin ja poliittisiin prosesseihin, jolloin tasa-arvotyö muotoutuu tekstivälitteiseksi. Kehityspolitiikan tasa-arvotyön yhtenä tavoitteena voikin nähdä tasa-arvotekstien tuottamisen avunsaajamaissa. Ulkoministeriön entinen tasa-arvoneuvonantaja mainitsee esimerkiksi Vietnamin tasa-arvolainsäädännön kehittämisen yhdessä suomalaisten oikeusoppineiden kanssa toteutettuna projektina. Tasa-arvoneuvonantaja taas tuo esiin Suomen ja Kenian välisen Twinning-yhteistyön, jossa mallia rauhanturvaamisessa tasa-arvoa edistävän Naiset, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelman tekemiseen annetaan maasta toiseen.

UM3: Suomi, jolla on kansallinen toimintaohjelma niin me tuetaan Kenian kansallisen toimintaohjelman valmistelua ja annetaan siitä tietoa ja sitä toisaalta Kenia auttaa meitä siinä että me saadaan ikään ku semmonen, semmonen todellisuudentajun tarkastus meidän omaan toimintaan.

Tasa-arvon edistäminen poliittisten ja hallinnollisten tekstien tuottamisen avulla saa aineiston perusteella mallinsa avunantajamaista eli tässä tapauksessa Suomesta (ks. Jauhola 2012). Tasa-arvosuurlähettiläs esittää suomalaisen tasa-arvopolitiikan kokonaisuutena suorasanaisesti sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen esimerkkinä avunsaajamaille.

UM1: [--] sitä samantyyppistä tasa-arvotyötä, mitä meillä on meidän maissamme tehty vuosikymmenien aikana, niin samantyyppisiin prosesseihin tulee sitten päästä myöskin



kehityksmaissa. Johon sisältyy hyvin pitkälle sitten näiden teemojen käsittelyn systematisointi ja institutionalisointi ja kapasiteetin varmistamista, sitä tarpeellista resursointia. Millä tavalla se mainstreaming tulee näkyviin sitten niissä ohjelmissa tai siinä yhteiskunnan suunnitteluprosesseissa ja niissä budjettiprosesseissa, dialogissa, hallituksen ja kansalaisyhteiskunnan dialogissa, hallituksen ja yksityissektorin välillä, kesken.

Aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että tasa-arvoa pyritään lähestymään erityisesti vaikuttamistyössä valtavirtaistamisperiaatteen mukaisesti laajana ja rakenteellisena kysymyksenä, jolloin tasa-arvotyötä tehdään tekstivälitteisten hallinnollisten ja poliittisten prosessien kautta. Tällöin tasa-arvotyössä nousee esiin erilaisia asiantuntijuuden vaatimuksia. Edeltävissä alaluvuissa käsitellyn, tekstien vaikuttavan käytön mahdollistavan tekstityön asiantuntijuuden lisäksi sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen edellyttää erityistä tietoa sukupuoliin ja tasa-arvoon liittyvistä kysymyksistä. Haastatteleman toimijat ovat hankkineet oman tasa-arvotietonsa esimerkiksi tasa-arvokonsultin tavoin korkeakouluopinnoissa tai osana työtään, kuten YK-järjestön asiantuntija alla kertoo. Tasa-arvotiedon lisäksi tasa-arvoneuvonantaja nostaa työssä olennaisena esiin laajan kehityspoliittisen asiantuntemuksen, sillä valtavirtaistamisen tulisi koskea kaikkia kehityspoliittikan moninaisia toimintoja ja aihepiirejä.

YK1: Kun me aloitettiin tää ilmastohanke, mä ensin tietenkin, varmaan ihan luonnollista että mä perehdyin niinkun tähän problematiikkaan että mitä tää tarkoittaa tää sukupuolinäkökulma, siis ilmastoasiat oli mulle tuttuja mutta sitte tää sukupuolinäkökulman liittäminen oli ihan uus haaste.

UM3: Mä oon tarvinnu ihan joka ainutta asiaa mitä mä oon ikinä oppinu että on pystynyt hoitamaan tän tehtävän. Et tosi laajalta alalta joutuu perehtymään asioihin että pystyy vaikuttamaan.

Asiantuntijuuden vaatimukset eivät rajoitu vaikuttamistyöhön, vaan myös hanketoimijoiden olisi sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista toteuttaessaan osattava arvioida tasa-arvokysymyksiä sekä löytää keinoja niiden käsittelyyn. Ulkoministeriön tasa-arvoneuvonantajan mukaan työkalut, eli tulkintani mukaan esimerkiksi ohjeistavat tekstit, eivät riitä, eikä sukupuolivaikutusten pintapuolinen pohtiminen tarkoita vielä valtavirtaistamista:

UM3: [--] tämmönen sukupuolivaltavirtaistaminen niin se on semmonen prosessi joka vaatii semmosta tietynlaista hoksaamista tai ymmärtämistä että, et pelkästään ne työkalut ei välttämättä niin kun.. Et on hankkeita mistä on lukenu että ihmiset totee että tällä ei ole sukupuolivaikutuksia, et he on selvästi ymmärtäneet että tätä pitää pohtia, mut sit tullu kuitenkin siihen tulokseen että, et ei oo vaikutuksia.

Asiantuntijuuden moninaiset vaatimukset saattavat rajata tasa-arvotyöhön kykenevien kehityspolitiikan toimijoiden joukkoa. Tähän haasteeseen kehityspolitiikassa pyritään vastaamaan tasa-arvotietoja vahvistavilla koulutuksilla ulkoministeriössä, järjestöissä ja kehitysyhteistyöhankkeiden puitteissa kolmannen maailman maissa. Tasa-arvokoulutukset ovat olennainen osa vaikuttamistyötä, ja esimerkiksi kolmannen maailman maiden toimijoille suunnattu koulutus tarkoittaa sosiaali- ja terveysalan järjestötoimijan mukaan samaa kuin "poliittisen vaikuttamisen kapasiteetin nostaminen". Koulutuksella vahvistetaan kuitenkin paitsi avunsaajamaiden toimijoiden asiantuntijuutta, myös avunantajamaiden asemaa tasa-arvon lähestymistapojen määrittelyissä, kun tasa-arvokoulutus toteutetaan avunantajamaiden toimesta. Näin määrittely tasa-arvon paikallisesti erityisenä voi vaikeutua.

Asiantuntijuuden vaatimus nähdään aineistossa ainakin osin ongelmallisena. Koulutuksen ohella asiantuntijuutta pyritään ohittamaan tuottamalla teksteissä yksinkertaisia lähestymistapoja tasa-arvoon erityisesti kehitysyhteistyöhankkeiden toteuttajien käyttöön. Esimerkiksi ulkoministeriön tasa-arvosuurlähtettiläs korostaa tasa-arvotekstien ymmärrettävyyden merkitystä tasa-arvon edistämisessä. Suurlähtettilään mukaan käytännönläheiset, "talonpoikaisjärjen" mukaiset tekstit mahdollistavat itsenäisen työskentelyn tekstien varassa.

UM1: Se on sillä tavoin riittävän käytännönläheistä, että [--] se pystyy, et se sitten käytännössä toimii mahdollisimman pitkälle omillaan ilman että sitä tarvii laatia erikseen vielä katekismus sitä, että mitä se tarkoittaa ja miten sitä pitää tulkita. Tai vaatii kaveria siinä, että ensin annetaan teksti ja sen jälkeen mennään sitten lukemaan se ääneen siihen viereen.

Tasa-arvosuurlähtettiläs ei suoraan kritisoi valtavirtaistamisperiaatetta, mutta monessa muussa haastattelussa käy ilmi, että sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen nähdään erityisen epäkäytännöllisenä tasa-arvon lähestymistapana. Erityisen kriittinen valtavirtaistamista kohtaan on tasa-arvokonsultti, jonka mukaan tasa-arvo "hukkuu valtavirtaan", valtavirtaistaminen "hukkuu sinne tekstiin" ja tasa-arvo "jää hoitamatta". Tasa-arvoneuvonantaja pohtii, onko valtavirtaistamista "edes olemassa", ja entinen tasa-arvoneuvonantaja toteaa, että hänen mielestään sukupuolen tasa-arvon valtavirtaistaminen on "käytännössä aivan mahdoton toteuttaa". Valtavirtaistamisen sijaan entinen neuvonantaja tuo esiin toivomuksen yksinkertaisista, selkeistä ja konkreettisiin, lukumäärältään rajallisiin tavoitteisiin ohjaavista tasa-arvoteksteistä, jotka asettavat tavoitteiden toteutumiseksi määräajat:

UM2: Jos mä aattelen et mikä on ideaali kehityspoliittinen tasa-arvolinjaus tai miten niin sen pitää olla riittävän suoraviivanen, sen pitää olla selkeä, ja sen pitää asettaa painopisteitä, jotka sitten tiätsä, konkreettisia tavoitteita, jotka sitten toteutuu. Et semmoset, mitä tähän saakka on tehty että tasa-arvo on sitä ja valtavirtaistaminen on tätä ja niinkun tämmöset niinkun kovin filosofiset jutut niin, must tuntuu et niitten aika on ohi, et mä ainaki kaipaen yhden sivun tasa-arvo-ohjelmaa, jossa sanotaan viis tärkeintä tavoitetta, jotka ajetaan käytäntöön seuraavan vaikka neljän vuoden sisällä.

Tasa-arvotekstien sisältämät selkeät tavoitteet sekä tekstien välittämän tasa-arvon ymmärrettävyys ja käytännönläheisyys nähdään aineistossa tärkeänä tapana tasa-arvotyön mahdollistamiseen eri puolilla kehityspoliittista instituutiota. Tasa-arvoa lähestytään tällöin varsin erilaisena kuin sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen tähtäävässä tekstityössä. Selkeiden, ymmärrettävien ja rajattujen tasa-arvotavoitteiden voi nähdä ilmentävän yksinkertaistettua versiota sukupuolten tasa-arvosta, jossa painottuvat työn konkreettiset tulokset. Edellä entinen tasa-arvoneuvonantaja painotti tasa-arvotavoitteiden toteutumista, ja vastaavasti myöhempi tasa-arvoneuvonantaja toivoo esimerkiksi Suomen kehityspoliittiselta toimenpideohjelmalta (2012) keskittymistä tasa-arvotyön tuloksiin:

UM3: Mä toivoisin et ne tulevaisuudes tulis olemaan paljon enemmän esillä ja näkyvillä ja selkeinä vaatimuksina siellä et tavallaan kehityspoliittinen ohjelma esimerkiks korostais huomattavasti enemmän niit todellisten tavoitteiden aikaansaamista tasa-arvossa. Et sitä mun maun mukaan niin sitä ois saanu olla enemmän jo tässä.

Tuloksellisuuden vaatimus on tullut osaksi kehityspoliittikkaa erityisesti Pariisin julistuksessa ja Accran toimenpideohjelmassa (The Paris Declaration... 2005/2008). Suomen kehityspoliittisessa toimenpideohjelmassa (2012, 7) vaaditaan tuloksellisuuden lisäksi tulosten mitattavuutta. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen kanssa tuloksellisuuden tavoittelu näyttäytyy ristiriitaisena, sillä tasa-arvon kääntäminen todennettaviksi tai etenkin mitattaviksi tuloksiksi saattaa olla monissa tasa-arvotyön muodoissa hankalaa. Esimerkiksi kotitalousalan järjestön kehittämispäällikkö pohtii järjestönsä hankkeiden vaikutusten selvittämistä kyseenalaistaen tulosten tilastoitavuuden hankkeessa, joka keskittyy laajoihin sosiaalisiin kysymyksiin.

J2/2: Mut se et sitä pystyttäs sitte tilastollisesti kauheen tarkasti laskemaan että, mitä kaikkia vaikutuksia sillä on niitten, sen kylän elämään useamman vuoden päähän niin, se on hyvin vaikeeta. Jos joku kertoo mulle miten se tehdään ni mä olen ilolla mukana sitä selvitystä tekemässä mutta, nää on tällasia asioita joihin koko aika vaikuttaa kuitenkin niin moni muuki muuttuja siinä ympärillä [--].

Vaikka tasa-arvotulokset voivat olla vaikeasti todennettavissa, tulosten puuttumista on kuitenkin pidetty merkinä tasa-arvotyön epäonnistumisista. Ulkoministeriön tasa-arvoneuvonantaja viittaa kehityspolitiikan sisäisiin arviointeihin, joiden mukaan läpileikkaavien tavoitteiden toteutus ei ole vastannut vuoden 2007 Kehityspoliittisen ohjelman tavoitteita. Neuvonantaja viittaa nimenomaan todennettavaan edistyksen puuttumiseen haavoittuviksi ryhmiksi määriteltyjen asemassa:

UM3: Kaikki [arvioinnit] on todennu että pääsääntöisesti Suomi ei oo pystynyt edistämään läpileikkaavia tavoitteita sillä tavalla kun se ilmoittaa tässä kehityspoliittisessa ohjelmassaan, ja että niitä ei oo käytännössä toteutettu, niiden seuranta ei oo tehty ja että ei oo saatu tuloksia, ei pystytä mistään todentamaan että oltas millään tavalla edistetty naisten tai lasten asemaa tai vammaisten asemaa.

Tuloksellisena tasa-arvotyönä aineistosta nousee esiin naisten asemaan keskittyvä poliittinen vaikuttaminen ja hanketyö. Nais erityistä toimintaa nostettiin haastatteluissa esiin vastauksena onnistuneita hankkeita koskevaan kysymykseen. Esimerkiksi ulkoministeriön tasa-arvoneuvonantaja mainitsee haastattelemani YK-asiantuntijan vetämän Naiset ja ilmastonmuutos -projektin yhtenä kehityspolitiikan tasa-arvotyön saavutuksena. Hanke on haastateltavien mukaan onnistunut lisäämään kolmannen maailman maiden naisten osallistumista sopimusneuvotteluihin.

UM3: Ja sitten, sitten yks ehkä meidän tämmöinen varsinainen lippulaivahanke on Gender and Climate Change, jota me kutsutaan Naiset ja ilmastonmuutos suomeks. Et se on ollut uurtava. [--] naisten osallistuminen on ainakin noussu huomattavasti siellä päätöksen, ilmastosopimus päätöksenteossa noissa.

Lisäksi vaikuttaa siltä, että naisiin kohdistuvan toiminnan oletetaan automaattisesti tuottavan tasa-arvotuloksia. Haastatteluissa tasa-arvosta puhuttaessa huomio kääntyy helposti naisten asemaan, ja esimerkiksi toisen järjestötoimijan edustaman kotitalousalan järjestön nais erityisiin kysymyksiin kohdistuneiden hankkeiden tasa-arvotavoitteita ei haastatteluissa juuri avata. Ainakin järjestön edellinen hanke on siitä toteutetun arvioinnin (Kuusipalo & Placide 2008) myös edistänyt sukupuolten tasa-arvoa, mutta kuvaavaa on, että osa vaikutuksista on toteutunut niitä suunnittelematta. Yhtenä perusteluna nais erityiselle toiminnalle nousi kuitenkin esiin Pekingin julistuksessa (Beijing... 1995) tasa-arvotyön kulmakiveksi asetettu kaksoisstrategia, jossa samaan aikaan valtavirtaistamisen kanssa kiinnitetään huomiota sukupuoliin liittyviin erityiskysymyksiin. Vastaava lähestymistapa on nähtävillä myös Suomen kehityspoliittisen toimenpideohjelman (2012) naisiin liittyvinä kirjauksina tasa-arvon laajan ja rakenteellisen ymmärryksen ohessa.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta nais erityyiseen toimintaan saattavat kehityspoliittikan hanketyössä ohjata myös rajalliset resurssit. Ulkoministeriön entinen tasa-arvoneuvonantaja maalailee haastattelussa kuvaa kuvitteellisesta kalantuotantohankkeesta, jossa pyrittäisiin ottamaan sukupuolten välinen tasa-arvo valtavirtaistamisperiaatteen mukaisesti läpileikkaavasti huomioon. Hän kuvailee, miten syvällisiä yhteiskunnallisia muutoksia tasa-arvon läpileikkaava huomioiminen vaatisi alkaen aina naisten lukutaidosta ja lastenhoidon järjestämisestä ja osoittaa, miten ristiriitaisia tällaiset tavoitteet ovat resursseihin nähden:

UM2: [--] se sun projektis rupee paisumaan ja paisumaan eri suuntiin, ja sitä sä et voi tehdä koska alun perin sun projektin nimi oli kalantuotantoprojekti. Elikkä mä luulen et täs on [--] ehkä semmonen ongelma että kun nää hankkeet, silloin kun on hankkeita niin jotta ne vois niinku osottaa tuottavansa tuloksia niin niitten pitää tavallaan jollain tavalla pystyy rajaamaan se ongelma missä ne toimii. Mutta tää gender-ongelmatikkahan on semmonen, että siinä on tiedätkö yhteydet kaikkiin, kaikkeen mahdolliseen suurin piirtein. Et jos sä ajattelet vaik näit naisia niin onko, sä sä mietit et onks niillä terveyttä, sen koulutuksen mä jo mainitsin, sitte tää kotitalouksien sisäinen tiätsä vallanjako, empowermentti, osallistuminen. Jotta sä niinkun sä tavallaan pystyt niinkun tekemään tämmöst niinku empowermenttiä niin se sun palettis pitäis olla niinku paljon laajempi, ja siihen ei tommosella perus hanketyöllä oikeestaan siin ei oo resursseja.

Kehitysyhteistyöhankkeessa tasa-arvoa ei siis sitaatin perusteella voida ottaa rajallisten resurssien ja hankesuunnitelman puitteissa huomioon laajana ja rakenteellisena kysymyksenä. Resurssien rajallisuus vaikuttaa paitsi hankkeiden toteutukseen, myös niiden valvontaan ulkoministeriössä. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen periaatteessa mahdollistama kaiken toiminnan tarkasteleminen tasa-arvönäkökulmasta ei toteudu käytännössä, kun henkilöresurssit ovat hankkeiden määrään nähden vähäiset. Tällöin valvontaa painotetaan joko suuriin tai naisten asemaa koskeviin hankkeisiin.

UM3: Montako hanketta meillä mahtaa olla täs talossa. Tuhansia, riippuen vähän koosta. Et yleensä pystyy puuttumaan vaan niihin isompiin. Tai sit sellasiin jotka sit nimenomaan koskee naisten asemaa, tasa-arvoa niin ne on sitten ne mihin pyydetään.

Nais erityyinen lähestymistapa voi olla toimiva poliittinen strategia (ks. esim. Spivak 1996), mutta samalla se voi tarkoittaa sukupuolieron vahvistamista ja ennalta määrättyjen sukupuolikategorioiden uusintamista. Naisten ja miesten kategorioiden kyseenalaistamaton käyttö luonnollistaa käsitystä kahdesta toiselleen vastakkaisesta ja toisiaan täydentävästä sukupuolesta (Kuusipalo 2002, 212). Tätä tasa-arvon ymmärrystä on erityisesti postkoloniaalisissa feminismissä kritisoitu siitä, että se ei huomioi tarpeeksi naisten välisiä eroja ja estää siten näkemästä muiden

yhteiskunnallisten erojen vaikutuksia (ks. esim. Jauhola 2010b). Kehityspolitiikan hanketyössä tekstien mahdollistama vuoropuhelu paikallisuuksien ja hallinnan suhteiden välillä saattaa mahdollistaa ennalta määrättyjen sukupuolijakojen kyseenalaistamisen, mutta kuten aiemmassa analyysissä todettiin, tekstivälitteistä dialogia käydään avunantajamaiden lähtökohdista. Esimerkiksi sukupuolivaikutusten analyysin lähtökohta vaikuttaa yhtäältä kyseenalaistavan oletusta naisukupuolen lähtökohtaisesti huonommasta asemasta, mutta toisaalta analyysissä lähdetään liikkeelle länsimaisesta, kaksijakoisesta sukupuolen ymmärryksestä.

UM2: [--] ei aina lähdetä siitä oletuksesta että naiset on se haavoittuvin ja kurjin ryhmä, mutta niin hyvin todennäköisesti voi ollakin mutta sillä analyysillä oikeestaan haetaan että mikä se on se miesten naisten tyttöjen poikien suhde todellisuudessa, ja ja mikä niitten työnjako on, miten ne resurssit jakaantuu, miten se päätäntävalta oikeesti jakautuu [--].

Analyysin perusteella voi yhteenvedona todeta, että erilaiset lähestymistavat tasa-arvoon ovat kehityspolitiikan tekstityön käytännöissä historiallisesti rakentuneita ja näkyvät aineistossa pääasiassa epäsuorina viittauksina tasa-arvoon. Kansainvälisissä sopimuksissa ja poliittisissa linjauksissa välittyvä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen periaate määrittelee tasa-arvoa laaja-alaiseksi ja rakenteelliseksi ilmiöksi. Tällöin tasa-arvoa edistetään poliittisilla ja hallinnollisilla uudistuksilla, jotka usein tarkoittavat tekstityötä ja saavat mallinsa avunantajamaista. Tällaisen tasa-arvotyön vaatimaa asiantuntijuutta on kuitenkin kritisoitu ja vaadittu helposti toimeenpantavia tekstejä, joissa tasa-arvotavoitteet ovat ymmärrettäviä ja ohjaavat konkreettisiin tuloksiin. Vaikka tuloksellisuus vaikuttaa olevan ristiriidassa tasa-arvon rakenteellisen ymmärryksen kanssa, naisiin kohdistuvat hankkeet näyttäytyvät aineistossa myös tasa-arvotulosten kannalta onnistuneina. Lisäksi hanketyön rajalliset resurssit ohjaavat nais erityiseen tasa-arvotyöhön, joka kuitenkin saattaa jättää koskematta naisten välisiin eroihin ja dikotomisten sukupuolijärjestysten uusintamiseen liittyvät kysymykset.

Huolimatta erilaisista tasa-arvon lähestymistavoista kehityspolitiikan tekstityön käytännöistä vaikuttavat kuitenkin puuttuvan postkoloniaaliseen feminismin viittaavat tasa-arvon ymmärrykset. Tekstityö ei vaikuta jättävän tilaa peilata esimerkiksi ensimmäisen ja kolmannen maailman välistä taloudellista eriarvoisuutta sukupuolten väliseen epätasa-arvoon tai kritisoida länsimaisia arvoja universalisoivan tasa-arvopuheen uuskolonialisoivia piirteitä. Lisäksi kulttuurinen herkkyys paikallisesti erityisille eriarvoisuuksille vaikuttaa mahdollistuvan vain kaksijakoisen sukupuolijärjestyksen puitteissa.

#### 4.4 Tekstityössä järjestyvä tasa-arvotoimijuus

Analyysistä edellä on käynyt ilmi, miten tekstityö on osa kehityspolitiikan tasa-arvotyötä sekä poliittisessa vaikuttamisessa että kehitysyhteistyöhankkeissa ja millaisia erilaisia lähestymistapoja tasa-arvoon tekstityössä ilmenee. Tässä analyysin yhteenvedossa hahmottelen tasa-arvotoimijuuden järjestymistä edellä kuvatuissa tekstityön muodoissa ja tasa-arvon lähestymistavoissa. Institutionaalisen etnografian mukaisesti olen tarkastellut tekstityötä yli paikallisten hallinnan suhteiden ja erilaisten paikallisuuksien välisenä vuoropuheluna, jossa tekstit ovat ensinnäkin toimintaa yli paikallisesti koordinoivia ja toiseksi tilanteisesti aktivoitavia. Tällöin tekstit ovat yhtäältä osa toiminnan yhteiskunnallista järjestymistä ja toisaalta kiinni siinä hetkessä ja ympäristössä, jossa ne otetaan käyttöön tai tuotetaan. (Smith 2005.) Tasa-arvotoimijuuden voikin nähdä järjestyvän tekstityössä yli paikallisten hallinnan suhteiden ja tilanteisten paikallisuuksien välisessä vuorovaikutuksessa.

Tekstien kyky toiminnan yli paikalliseen koordinointiin perustuu institutionaalisen etnografian mukaan siihen, että tekstit ovat pysyviä ja toistettavia eli ne voidaan tuoda eri tilanteisiin ilmi asultaan samana (Smith 2005, 166). Tarkastelemassani kehityspolitiikan tekstityössä tekstien pysyvyys ja yli paikallinen koordinointi ilmenee siinä, miten tekstit näyttävät vakaana kehityspolitiikan tasa-arvotyön perustana. Analyysin ensimmäisessä alaluvussa tarkastellussa poliittisessa vaikuttamistyössä tuli esiin, että kansainväliset sopimukset yhdistävät toimijoita eri puolilla maailmaa, ja poliittiset linjaukset tuottavat kansalliseen kehityspolitiikkaan esimerkiksi hallituskausien ajan pysyviä yhteisiä periaatteita. Toisessa alaluvussa kävi ilmi, että hanketyössä kehitysavun ohjeet toistuvat kehitysyhteistyöhankkeiden lukuisille toteuttajille samoina velvoittaen samojen hankedokumenttien tuottamiseen. Kolmannessa alaluvussa tarkastelluissa tasa-arvon lähestymistavoissa tekstien pysyvyys näkyi taas siinä, että tekstien kautta tasa-arvon ymmärrykset ja tasa-arvotyön toimintatavat välittyvät samantapaisina eri puolille kehityspolitiikkaa. Tekstit siis koordinoivat kehityspolitiikan tasa-arvotyötä eri ajoissa ja paikoissa samansuuntaiseksi ja yli paikallisesti yhtenäiseksi.

Koordinointi tapahtuu tekstien välittämien valtasuhteiden avulla (ks. Smith 2006) sekä poliittisessa vaikuttamistyössä että hanketyössä. Vaikuttamistyössä merkittävien kansainvälisten sopimusten ja poliittisten linjausten sitovuus ja velvoittavuus perustuu niiden taustatahojen eli kansainvälisen yhteisön ja demokraattisesti valittujen päättäjien edustamaan valtaan. Tekstien noudattaminen on

siis näiden tahojen vallan piirissä olevia toimijoita sitova velvollisuus. Lisäksi haastateltavani saattavat käyttää valtasuhteita myös tietoisesti hyväksi vaikuttamistyössä vetoamalla valtaa välittäviin teksteihin tasa-arvotavoitteiden edistämiseksi. Hanketyössä taas kehitysavun ohjeet välittävät ulkoministeriön valtaa, joka nojaa ministeriön asemaan kehitysyhteistyöhankkeiden kirstunvartijana. Lisäksi hanketyössä ovat näkyvillä intertekstuaaliset hierarkiat, joiden välityksellä tasa-arvotavoitteet siirtyvät hankedokumenteissa avunsaajamaiden kolmannen maailman paikallisuuksiin.

Tekstit eivät koordinoi toimintaa sellaisinaan, vaan ylipaikallisten hallinnan suhteiden ja paikallisuuksien välinen vuoropuhelu edellyttää tekstin aktivointia eli sen käyttöönottoa tai tuottamista osaksi toimintaa. (Smith 2005, 228). Vaikka tekstien aktivointi on tilanteista ja sikäli moninaista ja muuttuvaa, mahdollisuudet tekstien käyttöön eivät ole rajattomat. Tekstien aktivointi on valintaa, tulkintaa ja ajoitusta eli tietoista ja vaativaa työtä. Työ on analyysin perusteella sitä helpompaa, mitä vahvemmat ovat toimijan tiedot teksteistä, tasa-arvosta ja kehityspoliitikasta sekä taidot toimia tekstien ja tasa-arvon käsitteen kanssa kehityspoliittisessa instituutiossa. Tekstien aktivointi siis vaatii monenlaista asiantuntijuutta. Analyysissa painottui tekstien käyttöön liittyvä tekstityön asiantuntijuus, mutta esiin tuli myös laajempia kehityspoliittisen tasa-arvoasiantuntijuuden vaatimuksia. Asiantuntijuuden muodostavat tiedot ja taidot karttavat kehityspoliittisen instituution sisällä kokemuksen ja koulutuksen myötä.

Analyysin perusteella voi siis todeta, että tasa-arvotoimijuus järjestyy tekstityössä yhtäältä ylipaikallisessa koordinoinnissa olennaisten valtasuhteiden ja toisaalta tekstien aktivoinnin mahdollistavan toimijoiden asiantuntijuuden varaan. Tällöin tekstityö järjestää tasa-arvotoimijuutta kiinteäksi osaksi kehityspoliittista instituutiota, sillä sekä valtasuhteet että asiantuntijuus rakentuvat instituution sisällä. Tällöin myös tasa-arvon määrittelykamppailut käydään kehityspoliittisen instituution asettamissa puitteissa. Analyysi tasa-arvon lähestymistavoista vahvistaa tätä huomiota. Kolmannen alaluvun perusteella vaikuttaa siltä, että tasa-arvoa voi lähestyä kehityspoliittikan tekstityössä esimerkiksi valtavirtaistamisen kautta laajana ja hallinnollisena ilmiönä tai hanketyössä nais erityisenä kysymyksenä. Sen sijaan tasa-arvon institutionaaliset reunaehdot eivät vaikuta juuri tukevan postkoloniaalisen feminismi näkemyksiä paikallisten olosuhteiden merkityksestä epätasa-arvossa, sukupuolten tasa-arvon kietoutumisesta globaaliin taloudelliseen epäoikeudenmukaisuuteen tai universaalin tasa-arvon tavoitteluun sisältyvistä uskollistisista piirteistä. Tasa-arvo ja sen mahdollistamat yhteiskunnalliset



muutokset siis määrittyvät kehityspolitiikan tekstityössä avunantajamaiden vakiintuneiden taloudellisten ja poliittisten järjestelmien ja kulttuuristen jäsenysten sisällä.

Tasa-arvon määritelmät eivät kuitenkaan ole kehityspolitiikan tekstityössä kiveen hakattuja. Tasa-arvotoimijuus perustuu edeltävien sukupolvien työlle, jossa on tuotettu nyt käytössä olevia tasa-arvotekstejä, ja vastaavasti tämänhetkinen tekstien tuottaminen järjestää tulevaa tasa-arvotoimijuutta. Analyysissa kävikin ilmi, että kehityspolitiikan tasa-arvotekstit eivät koskaan ole valmiita: kansainvälisiä sopimuksia tuotetaan lisää ja vanhoja sopimuksia saatetaan avata uudelleen käsiteltäviksi, hallitusohjelmat ja kehityspoliittiset ohjelmat vaihtuvat hallituskausittain ja kehitysavun ohjeita päivitetään tarpeen mukaan. Hanketyössä taas erilaisten suunnitelmien, hakemusten ja arviointien jatkuva kirjoittaminen on keskeinen osa hanketoimijoiden työtä. Olennainen osa tekstityötä siis on tekstien jatkuva tuottaminen, jolloin myös kehityspoliittinen instituutio ja tasa-arvotoimijuus sen osana muotoutuvat koko ajan uudelleen osaksi vuosikymmenten tasa-arvotyön jatkumoa.

Tekstien tuottaminen, kuten kaikki edellä analysoitu tekstityö, tapahtuu kehityspoliittisen instituution sisällä. Tekstien tuottamiseen sisältyy kuitenkin analyysin perusteella erityisiä käytäntöjä, joiden kautta tekstien tuottamisessa voi olla tekstivälitteisesti mukana toisia paikallisuksia. Vaikuttamistyössä tekstien tuottamisen tukena käytetään erilaisia arviointeja, tutkimuksia ja tilastoja ja hanketyössä kerätään varta vasten taustatietoja ja tehdään väli- ja loppuarviointeja tekstien tuottamisen tueksi. Näin sekä institutionaalisia että kolmannen maailman paikallisuksia kuvaavat tekstit voivat vaikuttaa yli paikallisesti koordinoivien tekstien ja sitä kautta kehityspoliittisen instituution muotoutumiseen. Paikallisuksien mukanaolo tekstien tuottamisessa voikin periaatteessa mahdollistaa tasa-arvon lähestymistapojen moninaistumisen ja paikallisesti erityisten eriarvoisuuksien huomioimisen tulevaisuuden kehityspolitiikan tasa-arvotyössä. Analyysi viittaa kuitenkin siihen, että paikallisuksia ilmentävät tekstit tuotetaan usein kehityspolitiikan institutionaalisten hierarkioiden vaikutuksesta avunantajamaiden ehdoilla, mikä rajaa puolestaan tasa-arvon ymmärrysten moninaistumista. Tekstien jatkuvan tuottamisen myötä tasa-arvotoimijuus on koko ajan liikkeessä, mutta mahdolliset muutoksen suunnat vaikuttavat muotoutuvan kehityspoliittiseen instituutioon sisäänrakentuneissa hierarkioissa.

## 5 Lopuksi

### 5.1 Yhteenveto

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut, miten tasa-arvotoimijuus järjestyy tekstityössä Suomen kehityspolitiikassa. Tarkastelun avulla olen pyrkinyt kartoittamaan tekstien kautta, avulla ja kanssa tehtävää tasa-arvotyötä tasa-arvon määrittelykamppailujen areenana. Tutkielma keskittyy kehityspolitiikkaan, jossa tavoitteena on eri tavoin vaikuttaa kehitysmaiksi määriteltyjen maailman valtioiden tilaan ja tulevaisuuteen. Kehityspolitiikka on moninainen kokonaisuus sekä toiminnaltaan että tavoitteiltaan. Sukupuolten tasa-arvo on jo pitkään ollut näkyvä osa sekä kansainvälistä että kansallista kehityspolitiikkaa. Suomen kehityspolitiikassa tasa-arvo on yksi niin sanotuista läpileikkaavista tavoitteista, jolloin sukupuolten tasa-arvon tulisi olla mukana kaikessa kehityspoliittisessa toiminnassa. Erilaisten kehityspolitiikan arviointien mukaan tasa-arvo näkyy kuitenkin vahvemmin tavoitetasolla kuin politiikan toimenpiteissä.

Teoreettisesti tutkielma perustuu feministisessä tasa-arvotutkimuksessa rakentuneelle ymmärrykselle sukupuolten tasa-arvosta historiallisissa ja poliittisissa määrittelykamppailuissa muotoutuvana ilmiönä. Feministisen tutkimuksen avulla kehityspolitiikan tasa-arvon voidaan nähdä rakentuvan ymmärrykselle sukupuolista sekä samanlaisina että perustavanlaatuisesti erilaisina. Lisäksi sukupuolta on tasa-arvon perustana purettu ja otettu huomioon sukupuolikategorioiden sisäiset moninaiset, yksilöissä risteävät erot. Kehitysmaatutkimuksen kautta tarkasteltuna tasa-arvo taas näyttäytyy kehityspolitiikan itsenäisenä tavoitteena sekä keinona muiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Tasa-arvo kietoutuu kehityspolitiikassa osaksi talouskasvua ja demokratiaa, jotka nähdään avunsaajamaille tavoiteltavan kehityksen kriteereinä. Postkoloniaalisen kritiikin mukaan kehityspolitiikka ei länsimaisten ideologisten kytköstensä vuoksi kuitenkaan pysty ratkomaan paikallisesti erityisiä epäoikeudenmukaisuuksia tai globaalin talouspoliittisen järjestelmän ylläpitämää epätasa-arvoa. Tasa-arvon erilaisia määritelmiä voidaan kuitenkin myös tarkastella tasa-arvotyötä ja -politiikkaa muotoilevina, jolloin käsitteen todellisuuksia muokkaava uudelleenmäärittely voidaan nähdä feministisen toiminnan strategiana.

Teoreettis-metodologisesti tutkielma on syntynyt toimijuustutkimuksen ja institutionaalisen etnografian risteyksessä. Ymmärrykseni toimijuudesta on saanut vaikutteita feministisestä toimijuustutkimuksesta, minkä vuoksi huomioni on kiinnittynyt tasa-arvoon keskittyvän

toimijuuden järjestymiseen. Toimijuuden järjestymistä tarkastelemalla olen saanut näkyviin tasa-arvotyön reunaehdot ja mahdollisuuksia, jotka muodostavat tasa-arvon määrittelykamppailujen rajat. Tasa-arvotyötä on tässä tutkielmassa tarkasteltu kehityspoliittisessa instituutiossa tekstien kanssa, kautta tai avulla tapahtuvana toimintana eli tekstityönä. Tekstien ja tekstityön tarkastelun osalta tutkielma nojautuu institutionaaliseen etnografiaan, joka on Dorothy E. Smithin (esim. 2005) kehittämä sosiologinen tutkimusote. Institutionaalisisessa etnografiassa tekstit ymmärretään toimintaa yhteiskunnallisissa hallinnan suhteissa järjestävinä, samanaikaisesti tilanteisesti paikallistuvina ja paikallisuuksia ylittävinä. Tekstien erityisyys paikallisen toiminnan ja ylipaikallisten hallinnan suhteiden välissä perustuu institutionaalisen etnografian mukaan siihen, että tekstit yhtäältä toistuvat samanlaisina eri paikoissa ja toisaalta ne tulkitaan tilanteisesti siinä ajassa ja paikassa, jossa ne aktivoidaan käyttöön. Institutionaalisen etnografian mukaan toiminnan voi ymmärtää järjestyvän arkisten paikallisuuksien ja hallinnan suhteiden välisessä vuoropuhelussa, jota tekstit välittävät. Täten tekstityö on teoreettisesti tarkasteltuna dialogia paikallisuuksien ja ylipaikallisten hallinnan suhteiden välillä.

Institutionaalinen etnografia on vaikuttanut tutkielmaan myös menetelmällisesti. Ennen aineistonkeruuta, sen aikana ja sen jälkeen keräsin taustatietoja kehityspoliitiikan tasa-arvosta tekemällä yhden esihaastattelun osallistumalla muutamaa kehityspoliitiikan tasa-arvotyöhön liittyvään seminaariin ja koulutukseen sekä erityisesti tutustumalla erilaisiin kehityspoliittisiin tasa-arvoteksteihin. Varsinaisena aineistona tutkielmassa on kahdeksan asiantuntijahaastattelua. Haastattelemiini toimijat olivat kehityspoliitiikan tasa-arvotyön asiantuntijoita ulkoministeriöstä, kahdesta kansallisesta järjestöstä ja yhdestä kansainvälisestä järjestöjen yhteenliittymästä sekä yhdestä tasa-arvoon erikoistuneesta konsulttitoimistosta. Puolistrukturoiduissa teemahaastatteluisissa keskityttiin kehityspoliittisen tasa-arvotyön tekemiseen ja erilaisten tekstien merkitykseen työssä. Haastatteluja olen analysoinut sisällönanalyysin keinoin aineistolähtöisesti, mutta teoreettis-metodologisten näkökulmien herkistämänä, jolloin analyysi on muotoutunut institutionaalisen etnografian mukaisesti vuoropuheluna tutkielman tekijän ja aineiston välillä. Asiantuntijahaastatteluisissa tuotettiin yhtäältä kokemusperäistä tietoa työn järjestymisestä, jota tarkastelin tutkimuskohdetta kuvailevana tietona, ja toisaalta perusteltuja näkemyksiä kehityspoliitiikan tasa-arvotyön tilasta ja tulevaisuudesta, joita otin mukaan analyysiin tasa-arvon kulttuurisina jäsenyyksinä.

Aloitin analyysin tarkastelemalla haastattelemieni toimijoiden arkista, tekstien kanssa, kautta tai niiden avulla tehtävää tasa-arvotyötä. Jaottelin kehityspolitiikan tasa-arvotyön poliittiseen vaikuttamistyöhön ja kehitysyhteistyöhankkeisiin liittyvään työhön. Käsittelin ensin haastattelemieni toimijoiden tekemää vaikuttamistyötä, jossa olennaisiksi teksteiksi määrittäytyivät kansainväliset sopimukset ja erilaiset poliittiset linjaukset. Nämä tekstit näyttäytyivät analyysissä tasa-arvotyön pysyvänä perustana, jotka määrittelevät sekä haastattelemieni että muiden kehityspolitiikan toimijoiden työtä ja joihin voi tasa-arvon edistämiseksi myös vedota. Tekstien mahdollisuudet toiminnan koordinointiin vaikuttivat perustuvan erilaisiin tekstien välittämiin valtasuhteisiin. Tekstien merkityksen vuoksi myös tekstien tuottaminen näyttäytyi merkittävänä osana vaikuttamistyötä. Tekstien olemassaolo ei kuitenkaan vielä sinänsä tarkoita tasa-arvon edistämistä, vaan tekstityö vaatii analyysin perusteella aktiivisia ja osaavia toimijoita tekstejä aktivoimaan. Analyysissä merkittäväksi tasa-arvotyön edellytykseksi nousikin tekstityön asiantuntijuus, joka tarkoittaa tekstien käyttöön liittyvien tietojen ja taitojen hallitsemista.

Kehitysyhteistyöhankkeissa tehtävä tasa-arvotyö näyttäytyi analyysissä vahvasti tekstityönä, sillä ulkoministeriön rahoituksen saaminen aineistossa esiintyneille kahdenvälisille ja kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyöhankkeille edellyttää, että hankkeiden toteuttajat tulkitsevat ja tuottavat erilaisia dokumentteja eri vaiheissa hanketta. Ulkoministeriön toimijoiden tekemä hanketyö on vastaavasti näiden dokumenttien lukemista ja arviointia, lausuntojen antamista sekä neuvontaa. Kansainvälisiin sopimuksiin ja poliittisiin linjauksiin sisältyneiden tasa-arvotavoitteiden tulisi olla osa hanketyötä, mutta nämä tekstit eivät vaikuta suoraan olevan mukana hankedokumenttien tuottamisessa. Sen sijaan tasa-arvotavoitteet välittyvät hankedokumentteihin kehitysavun ohjeiden kautta, jotka toimivat kansainvälisten sopimusten ja poliittisten linjausten ohella intertekstuaalisessa hierarkiassa sääntelevinä teksteinä välittäen tasa-arvotavoitteita kehitysyhteistyöhankkeiden kolmannen maailman paikallisuuksiin. Toisaalta erilaisten taustoittavien ja arvioivien tekstien kautta nämä paikallisuudet saattavat myös tulla osaksi niitä sääntelevien tekstien tuottamista, joskin lähinnä avunantajamaiden ehdoilla.

Kolmannessa analyysin alaluvussa tarkastelin tasa-arvon lähestymistapoja tekstityössä. Vaikuttamistyössä tasa-arvoa lähestytään usein valtavirtaistamisperiaatteen mukaisesti laaja-alaisena ja rakenteellisena kysymyksenä, jota edistetään pääosin poliittis-hallinnollisissa rakenteissa tekstityöllä. Tällöin tasa-arvon edistäminen edellyttää paitsi tekstityön asiantuntijuutta, myös monenlaista tietoa tasa-arvosta ja kehityspolitiikasta sekä tietynlaisia

hallinnollisia, tekstityön mahdollistavia rakenteita, joiden mallina esimerkiksi suomalainen tasa-arvohallinto näyttäytyy. Asiantuntijuuden vaatimukset nähtiin aineistossa osittain ongelmallisina, minkä vuoksi esitettiin yksinkertaisten ja selkeisiin tavoitteisiin ohjaavien tasa-arvotekstien tuottamista. Tulokellisuuden vaatimukseen vaikutti vastaavan naiseryinen tasa-arvotoiminta, joka näyttäytyi lisäksi helpommin toteutettavana hanketyön rajallisilla resursseilla. Huomattavaa eri lähestymistavoissa on kuitenkin se, että postkoloniaalisen feminismin tarjoamat tasa-arvon ymmärtämisen tavat eivät vaikuta olevan kehityspoliittikan tekstityössä läsnä, eli sukupuolten tasa-arvoa ei käsitellä paikallisesti erityisenä, osana ensimmäisen ja kolmannen maailman välistä taloudellista eriarvoisuutta eikä tasa-arvopoliittikan uskollialistisia piirteitä tunnista.

Analyysin yhteenvedossa toin esiin, miten tasa-arvotoimijuus järjestyy tekstityössä samanaikaisesti suhteessa yhteiskunnallisiin hallinnan käytäntöihin ja paikallisuuksiin, joissa tekstit tilanteisesti aktivoidaan. Pysyvät ja toistettavat tekstit koordinoivat toimintaa välittämiensä valtasuhteiden avulla. Tällöin tasa-arvotoimijuus järjestyy samansuuntaisena läpi kehityspoliittisen instituution kansainvälisestä politiikasta kehityspoliittikkaa koordinoivan ministeriöön ja sieltä kehityspoliittikan hanketoimijoiden kautta kolmannen maailman paikallisuuksiin asti. Samanaikaisesti tekstien aktivoinnissa tasa-arvotoimijuutta järjestää toimijoilta edellytetty, kehityspoliittisessa instituutiossa rakentuva asiantuntijuus. Täten tasa-arvotoimijuus siis järjestyy tekstityössä tiukasti osaksi kehityspoliittista instituutiota, jolloin myös tasa-arvon määrittelykamppailut käydään instituution asettamissa rajoissa. Nämä rajat ovat kuitenkin liikkuvia, sillä tekstityöhön kuuluvan tekstien jatkuvan tuottamisen kautta kehityspoliittinen instituutio ja tasa-arvotoimijuus osana sitä muovautuvat koko ajan uudelleen. Tekstien tuottamisessa erilaiset institutionaaliset ja kolmannen maailman paikallisuudet ovat läsnä ja periaatteessa mahdollistavat tasa-arvon lähestymistapojen laajentamisen paikalliset olosuhteet paremmin huomioiviksi. Toisaalta paikallisuuksia välittävät tekstit ovat lähtöisin avunantajamaista, jolloin kehityspoliittikan hierarkiat vaikuttavat rajaavan tasa-arvotekstien ja tasa-arvon määrittelykamppailujen uudelleenmuotoutumista.

## **5.2 Pohdintaa**

Tässä tutkielmassa olen selvittänyt tekstien merkitystä tasa-arvon määrittelykamppailuissa tarkastelemalla tasa-arvotoimijuuden järjestymistä Suomen kehityspoliittikan tekstityössä. Tasa-arvotoimijuuden järjestymisen on näyttäytynyt tutkielman myötä loputtoman monimuotoisena prosessina, jossa on mukana lukemattomia paikallisesti ja tilanteisesti erityisiä reunaehtoja.

Tutkielmaa tehdessä onkin tullut selväksi, ettei tasa-arvotoimijuutta voi kartoittaa kokonaisuudessaan, vaan se tapahtuu aina tietyistä näkökulmasta. Tutkielma on siis monella tapaa rajallinen. Tehdyt rajaukset eivät kuitenkaan sulje tasa-arvotoimijuuden järjestymisen kannalta keskeisiä toiminnan piirteitä ulos vaan pikemminkin sulkevat sisäänsä sen, mikä on olennaista tutkimuskysymykseen vastaamisen sekä tasa-arvon ymmärryksen laajentamisen ja tasa-arvotyön edistämisen kannalta.

Näkyvin tutkielman rajaus on keskittyminen kehityspolitiikkaan. Kehityspolitiikkaan kohdistuvan tutkielman tuloksia ei voi suoraan siirtää muille politiikan aloille saati muuntuyppiseen yhteiskunnalliseen toimintaan. Lisäksi on otettava huomioon, että kehityspolitiikan tarkastelussa tutkielman näkökulma on ollut nykypäivän Suomessa. Täten tutkielman tarjoama ymmärrys tasa-arvotoimijuuden järjestymisestä on myös historiallisesti ja maantieteellisesti erityistä. Tutkielman teoreettiseen taustaan nojaten voi kuitenkin sanoa, että toiminta järjestyy tekstien kautta erityyppisissä instituutioissa, ja tasa-arvo on yhtä lailla ristiriitaisena ja moninaisena käsitteenä osa erilaisia yhteiskunnallisia ilmiöitä. Sikäli tutkielman tulokset valottavat tasa-arvotoimijuuden järjestymistä Suomen kehityspolitiikkaa laajemmin.

Teoreettis-metodologisena valintana tutkielman näkökulmaa on rajannut toimijuuden käsitteen käyttö. Tasa-arvotoimijuuden kautta huomioni on tutkielmassa keskittynyt erilaisiin tasa-arvotyön rajojen ja mahdollisuuksien muotoutumiseen, jolloin olen lähestynyt tasa-arvoa ideaalin tai abstraktin arvon sijaan käytäntöinä ja politiikkana. Tällöin tasa-arvo on lähtökohtaisesti muuttuva käsite, eikä sille oleteta pysyviä määritelmiä. Käsitteen muotoutumista en ole kuitenkaan tarkastellut sattumanvaraisena, vaan poliittisena ja historiallisena prosessina, minkä vuoksi olen kehystänyt tasa-arvon erilaisia lähestymistapoja feministisen tutkimuksen ja kehitysmaatutkimuksen avulla. Näistä lähestymistavoista esimerkiksi sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ja nais erityinen toiminta nousivat esiin myös aineistosta, mutta yhtä lailla huomattavaa oli se, miten postkoloniaaliset lähestymistavat tasa-arvoon eivät juuri olleet aineistossa läsnä. Teoreettiset näkökulmat tasa-arvoon herkistivät siis analyysivaiheessa paitsi aineistoon sisältyneiden tasa-arvon lähestymistapojen myös aineiston hiljaisuuksien huomioimiseen.

Toisena teoreettis-metodologisena ohjenuorana tutkielmaa on suunnannut institutionaalinen etnografia. Tutkielmaa ei voi sanoa varsinaisesti institutionaaliseksi etnografiaksi, vaikka monia

tutkimusotteen teoreettisia ja metodologisia näkökulmia ja käsitteellisiä työkaluja onkin mukana. Merkittävimpänä institutionaalisen etnografian vaikutuksena voi nähdä keskittymisen tekstityöhön, jolloin tasa-arvotyötä on tarkasteltu tutkielmassa tekstien kautta tehtävänä. Tekstit ovat institutionaalisen etnografian mukaan keskeisiä yhteiskunnallisen toiminnan järjestymisessä. Näin tekstityön kautta on ollut mahdollista kohdistaa katse kehityspoliittisessa instituutiossa keskeisiin tasa-arvon muotoutumisen prosesseihin, vaikka tekstityössä järjestyvä tasa-arvotoimijuus ei kuvaakaan kaikkea Suomen kehityspoliitiikan alla tapahtuvaa tasa-arvotoimintaa. Institutionaalinen etnografia on siis ohjannut tarkastelemaan tekstityötä tasa-arvon määrittelykamppailujen areenana.

Institutionaalisen etnografian vaikutus näkyy tutkielmassa myös menetelmällisesti. Analyysissa lähdin liikkeelle haastateltavien tekstityöhön liittyvästä kokemustiedosta, jonka päälle rakensin laajempaa ymmärrystä tasa-arvotoimijuuden järjestymisestä. Kokemustiedon lisäksi asiantuntijahaastatteluille tyypillisellä tavalla aineistossa tuli esiin haastateltavien moninaisia näkemyksiä tasa-arvosta ja sen edistämisestä kehityspoliitikassa. Asiantuntijoiden näkemyksiä tarkastellaan erityisesti tasa-arvon kulttuurisina jäsenystapoina, sen sijaan että niitä arvioitaisiin argumentteina tasa-arvotyön järjestymisen tavoista. Tämä on paitsi käytännönläheinen, myös tutkimuseettinen ratkaisu: tutkielman tarkoituksena ei ole yksittäisten haastateltavien näkökulmien haastaminen tai puoltaminen.

Näiden rajausten puitteissa tämän tutkielman voi todeta tarjoavan tietoa tasa-arvon määrittelykamppailujen muotoutumisesta poliittisissa instituutioissa osana tekstityötä. Tekstityön näkökulma tasa-arvotutkimuksessa avaa kiinnostavia mahdollisuuksia jatkotutkimukseen. Esimerkiksi tietyn tekstin tarkasteleminen osana työn käytäntöjä ja saman tekstin sisällön analysoiminen voisi tuoda kiinnostavasti esiin tekstityön dynamiikkaa ja tasa-arvon määrittymistä samanaikaisesti tekstien sisällössä ja niihin liittyvässä toiminnassa. Tekstityön näkökulmaa voisi hyödyntää myös yksittäisen tasa-arvotavoitteen poliittisen etenemisen tarkastelussa, jolloin näkyviin voisi saada uusia vaikuttamisen paikkoja ja mahdollisuuksia feministiselle toiminnalle. Lisäksi kehityspoliitiikan tasa-arvon tarkastelussa avautuu lukuisia suuntia tulevalle tutkimukselle, sillä kehityksen ja tasa-arvon käsitteiden yhteenkietoutuminen on mutkikasta ja näyttäytyy erityisesti postkoloniaalisen feminismen kannalta kyseenalaisena. Empiiriset tutkimukset näiden käsitteiden ideologisista kytköksistä osana poliittisia instituutioita olisivat antoisia sekä feministisen tutkimuksen että kehitysmaatutkimuksen kannalta.

Tässä tutkielmassa kehityksen ja tasa-arvon väliset jännitteiset kytkökset näkyivät ensisijaisesti siinä, miten tekstityö vaikuttaa järjestävän tasa-arvotoimijuuden osaksi kehityspoliittista instituutiota niin, että tasa-arvon toimintahorisontti rajautuu ongelmallisen kapeaksi. Tekstityön järjestämän tasa-arvotoimijuuden puitteissa tasa-arvo näyttäytyy helposti avunantajamaiden mallin mukaisina kulttuurisina normeina ja yhteiskunnallisina toimintamalleina. Tällöin sukupuolten tasa-arvon edistäminen saa karvaan uuskolonialistisen sivumaun: kolmannen maailman maiden paikallisesti erityiset olosuhteet, niiden asukkaiden moninaiset yhteenkietoutuvat erot ja erilaiset kulttuuriset sukupuolen jäsenyykset saatetaan jättää huomiotta, ja tasa-arvon myötä voidaan edistää myös avunantajamaiden ideologisia, poliittisia ja taloudellisia tavoitteita. Tasa-arvotoimijuuden järjestyessä osaksi kehityspoliittista instituutiota tasa-arvo ja kehitys kietoutuvat yhä tiukemmin yhteen, jolloin sukupuolten epätasa-arvon syynä näyttäytyy kolmannen maailman maiden ”kehittymättömyys”. Tällöin eriarvoisuuden ratkaisumalleja etsitään valtioiden sisältä ja räikeä taloudellinen epätasa-arvo ensimmäisen ja kolmannen maailman välillä sivuutetaan. Näin tekstityössä järjestyvä tasa-arvotoimijuus osaltaan uusintaa sellaisia yhteiskunnallisia järjestyksiä, joihin on kohdistunut paljon feminististä ja postkoloniaalista kritiikkiä.

Jos kritiikki tasa-arvon ja kehityksen uuskolonialistista liittoa kohtaan otetaan vakavasti, kehityspolitiikan tasa-arvo vaatii radikaalia uudelleenmäärittelyä. Tekstityössä tasa-arvotoimijuus paitsi järjestyä osaksi myös osaltaan järjestää kehityspoliittista instituutiota. Tekstit ja siten koko kehityspoliittinen instituutio ovat jatkuvasti muuttuvia, jolloin myös tasa-arvo ja sen mahdollistaman muutoksen suunnat määrittyvät koko ajan uudelleen. Niinpä tasa-arvotoimijuudessa avautuu myös mahdollisuuksia muuttaa sitä rajaavia institutionaalisia reunaehtoja ja siten vaikuttaa tulevan toimijuuden muotoutumiseen. Tällöin erilaiset tekstityön käytännöt voidaan nähdä tilanteisina ja strategisina tulevan tai muualla tapahtuvan tasa-arvotyön mahdollistajina. Tämä näkökulma antaa myös arvon tekstejä taitavasti käyttäville asiantuntijoille ja edellisten sukupolvien pitkäjänteiselle tasa-arvotyölle, joka mahdollistaa nykyisen toiminnan.

Instituution sisällä tasa-arvon ja uudelleenmäärittely on kuitenkin tekstien pysyvyyden ja niiden tuottamista rajaavien hierarkioiden vuoksi hidasta ja instituution historiallisiin kehityskulkuihin sidottua. Institutionalisoitunut toiminta ei siis yksin riitä, vaan globaalin eriarvoisuuden purkamiseksi tarvitaan vakiintuneiden poliittis-hallinnollisten instituutioiden ulkopuolella pysytteleviä toiminnan tapoja, joissa keskeisiä käsitteitä ovat tasa-arvon lisäksi esimerkiksi globaali



yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ja solidaarisuus. Muun muassa kriittinen feministinen tasa-arvotutkimus, postkoloniaalinen tutkimus sekä moninaiset feministiset liikkeet voivat tuottaa keinoja kyseenalaistaa tasa-arvotyön kytkökset vallitseviin eriarvoistaviin rakenteisiin ja määritellä tasa-arvo uudelleen oikeudenmukaisuuden radikaalina utopiana.

## Lähteet

- Alastalo, Marja ja Åkerman, Maria (2010) Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa Johanna Ruusuvaara, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 372–392.
- Autti, Mervi & Keskitalo-Foley, Seija & Naskali, Päivi & Sinevaara-Niskanen, Heidi (toim.) (2007) Kuulumisia. Feministisiä tulkintoja naisten toimijuuksista. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Barad, Karen (2003) Posthumanist Performativity: Towards an Understanding of How Matter Comes to Matter. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 28:3, 801–831.
- Beijing Declaration and Platform for Action (1995) United Nations.
- Borchost, Anette (2001) Mitä on institutionalisoitu tasa-arvo? Teoksessa Bergqvist, Christina & Savolainen, Satu (toim.) Tasa-arvoiset demokratiat? Sukupuoli ja politiikka Pohjoismaissa. Helsinki: Edita, 175–180.
- Boserup, Esther (1970/2000) *Women's Role in Economic Development*. London: Earthscan.
- Brunila, Kristiina (2009) Parasta ennen. Tasa-arvotyön projektitapaistuminen. Helsinki: Yliopistopaino.
- Charter of the United Nations (1945) San Francisco.
- Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW) (1979) United Nations.
- Currie, Dawn H. & Vernooy, Ronnie (2010) Social and Gender Analysis in Development Practice: Lessons from the Field. *Gender, Technology and Development* 14:1, 1–23.
- DeVault, Marjorie & McCoy, Liza (2006) Institutional ethnography: Using Interviews to Investigate Ruling Relations. Teoksessa Dorothy E. Smith (toim.) *Institutional Ethnography as Practice*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 15–44.
- Eisenstein, Hester (2009) *Feminism Seduced: How Global Elites Use Women's Labor and Ideas to Exploit the World*. London: Paradigm Publishers.
- EU Plan of Action on Gender Equality and Women's Empowerment in Development 2010–2015 (2010) Brussels: European Commission.
- Evaluation. Development Evaluation Bi-Annual Report 2011–2012 (2012) Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland.
- Evaluation. The Cross-Cutting Themes in the Finnish Development (2008) Evaluation Report 2008:6. Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland.
- Finland. Development Assistance Committee (DAC) Peer Review (2012) Paris: OECD.

- Framework Convention on Climate Change (2011) United Nations.
- Hellsten, Sirkku Kristiina (2004) Demokratiaa, ihmisoikeuksia ja kestäväää kehitystä. Teoksessa Heta Gylling (toim.) Kehityksen etiikka ja filosofia. Helsinki: Gaudeamus, 137–169.
- Holli, Anne Maria (2002) Suomalaisen tasa-arvopolitiikan haasteet. Teoksessa Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski & Elina Sana (toim.) Tasa-arvopolitiikan haasteet. Helsinki: WSOY, 12–30.
- Holli, Anne Maria (2012) Kriittisiä näkökulmia tasa-arvon tutkimukseen. Teoksessa Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä. Helsinki: Gaudeamus, 73–97.
- Jauhola, Marjaana (2012) Tasa-arvosta Suomen vientituote? Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) Suomalaisen politiikan murroksia ja muutoksia. Helsinki: Helsingin yliopisto, Poliitiikan ja talouden tutkimuksen laitoksen julkaisuja 2012:1, 311–376.
- Jauhola, Marjaana (2010a) Hankala sukupuoli – kriittisiä näkökulmia sukupuolten tasa-arvon edistämiseen. Teoksessa Pirjo Jukarainen & Sirkka Terävä (toim.) Tasa-arvoinen turvallisuus? Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa. Helsinki: Minerva, 257–269.
- Jauhola, Marjaana (2010b) When House Becomes Home. Reading Normativity in Gender Equality Advocacy in Post-tsunami Aceh, Indonesia. *Gender, Technology and Development* 14:2, 173–195.
- Julkunen, Raija (2010) Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino.
- Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyö – Hanketuen käsikirja (2012) Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Kantola, Johanna & Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (2012) Johdanto. Tasa-arvosta ja sen lukemisesta toisin. Teoksessa Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä. Helsinki: Gaudeamus, 7–30.
- Kehityspoliittinen ohjelma 2007. Kohti oikeudenmukaista ja kestäväää ihmiskuntapolitiikkaa (2007) Valtioneuvoston periaatepäätös 2007. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Kehityspoliitiikan läpileikkaavat teemat; Toimintaohje (2009) Korjattu versio. Julkaisematon asiakirja. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Kehityspoliitiikkaa ja -yhteistyötä koskeva kertomus vuodelta 2012 (2013) Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Kehitysyhteistyön läpileikkaavat tavoitteet (2008) Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomukset 170/2008. Helsinki: Edita Prima.
- Koponen, Juhani (2007a) Kehityksen merkitykset. Teoksessa Juhani Koponen, Jari Lanki & Anna Kervinen (toim.) Kehityskaatutkimus. Johdatus perusteisiin. Helsinki: Gaudeamus, 49–66.

- Koponen, Juhani (2007b) Kehitysmaat ja maailman ymmärtäminen. Teoksessa Juhani Koponen, Jari Lanki & Anna Kervinen (toim.) Kehitysmaatutkimus. Johdatus perusteisiin. Helsinki: Gaudeamus, 29–48.
- Koponen, Juhani (2007c) Pohjoisen ja etelän erilainen kehitys: globaalien eriarvoisuuden synty. Teoksessa Juhani Koponen, Jari Lanki & Anna Kervinen (toim.) Kehitysmaatutkimus. Johdatus perusteisiin. Helsinki: Gaudeamus, 91–113.
- Koponen, Juhani & Seppänen, Maaria (2007) Kehitysyhteistyön monet kasvot. Teoksessa Juhani Koponen, Jari Lanki & Anna Kervinen (toim.) Kehitysmaatutkimus. Johdatus perusteisiin. Helsinki: Gaudeamus, 335–363.
- Kuusipalo, Jaana (2002) Mikä on se tasa-arvo, jota tasa-arvopolitiikka tavoittelee? Teoksessa Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski & Elina Sana (toim.) Tasa-arvopolitiikan haasteet. Helsinki: WSOY, 208–220.
- Kysymyksiä ja vastauksia kehityspolitiikasta ja kehitysyhteistyöstä (2013) Helsinki: Ulkoasiainministeriö. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=265271&contentlan=1&culture=fi-FI>. Viitattu 27.10.2013.
- Laakso, Liisa & Siitonen, Lauri (2007) Valtio ja demokratia kehitysmaissa. Teoksessa Juhani Koponen, Jari Lanki & Anna Kervinen (toim.) Kehitysmaatutkimus. Johdatus perusteisiin. Helsinki: Gaudeamus, 285–334.
- Law, John & Singleton, Vicky (2013) ANT and politics: working in and on the world. *Qualitative Sociology* 36:3, 485–502.
- Lindberg, Marketta (2004) Kehityksen kieli – luodaanko maailmaa sanoilla? Teoksessa Heta Gylling (toim.) Kehityksen etiikka ja filosofia. Helsinki: Gaudeamus, 86–106.
- Maatalouden ja ruokaturvan kehityspoliittinen linjaus (2010) Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Mattila, Päivi & Seppänen, Maaria & Vainio-Mattila, Arja & Vuola, Elina (2007) Kehityksen sukupuoli, sukupuolen kehitys. Teoksessa Juhani Koponen, Jari Lanki & Anna Kervinen (toim.) Kehitysmaatutkimus. Johdatus perusteisiin. Helsinki: Gaudeamus, 223–255.
- McCoy, Liza (2006) Keeping Institutions in View: Working with Interview Accounts of Everyday Experience. Teoksessa Dorothy E. Smith, (toim.) *Institutional Ethnography as Practice*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 109–126.
- Mohanty, Chandra Talpade (1999) Lännensilmien alla. Feministinen tutkimus ja kolonialistiset diskurssit. Suomentanut Jyrki Vainonen. Teoksessa Jaana Airaksinen & Tuula Ripatti (toim.) *Rotunaisia ja feministejä. Nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia*. Tampere: Vastapaino, 229–273.
- Ojala, Hanna (2010) *Opiskelemassa tavallaan. Vanhat naiset ikäihmisten yliopistossa*. Tampere: Tampere University Press.

- Ojala, Hanna & Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (2009) Paikallaan pysyvää ja liikkeessä olevaa. Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa Hanna Ojala, Tarja Palmu & Jaana Saarinen (toim.) Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa. Tampere: Vastapaino, 13–38.
- Pentikäinen, Merja (2002) Tasa-arvoperiaate ihmisoikeusperiaatteena. Kansainväliset ihmisoikeudet ja naiset - näkymättömästä näkyvämmäksi. Teoksessa Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski & Elina Sana (toim.) Tasa-arvopolitiikan haasteet. Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta ja WSOY, 70–98.
- Pietilä, Hilikka (2002) Engendering the Global Agenda. The Story of Women and the United Nations. Development Dossier. Geneve and New York: United Nations.
- Programme of Action of the International Conference on Population and Development (1994). United Nations.
- Pylkkänen, Anu (2012) Muodollisen tasa-arvon pitkä historia ja sen sisäänrakennetut erot. Teoksessa Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä. Helsinki: Gaudeamus, 57–72.
- Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma (2011) Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma (2007) Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Ramazanoğlu, Caroline ja Holland, Janet (2002) Feminist Methodology. Challenges and Choices. Lontoo: Sage Publications.
- Rikala, Sanna (2013) Työssä uupuvat naiset ja masennus. Tampere: Tampere University Press.
- Rio Declaration on Environment and Development (1992) United Nations.
- Räsänen, Leila (2002) Hallituksen tasa-arvopolitiikkaa tekemässä. Teoksessa Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski & Elina Sana (toim.) Tasa-arvopolitiikan haasteet. Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta ja WSOY, 100–127.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. Viitattu 31.3.2013.
- Saari, Milja (2012) Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen tasa-arvopolitiikan strategiana. Teoksessa Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä. Helsinki: Gaudeamus, 175–199.
- Smith, Dorothy E. (2006a) Incorporating Texts into Ethnographic Practice. Teoksessa Dorothy E. Smith (toim.) Institutional Ethnography as Practice. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 65–88.
- Smith, Dorothy E. (2006b) Introduction. Teoksessa Dorothy E. Smith (toim.) Institutional Ethnography as Practice. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 1–12.

- Smith, Dorothy E. (2005) *Institutional Ethnography. A Sociology for People*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Smith, Dorothy (1999) *Writing the Social. Critique, Theory and Investigations*. Toronto: University of Toronto Press.
- Spivak, Gayatri Chakravorty (1996) *Maailmasta kolmanteen*. Toimittanut ja suomentanut Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino.
- Squires, Judith (1999) *Gender in Political Theory*. Cambridge: Polity Press.
- Sukupuolten tasa-arvon edistämisen strategia ja toimintaohjelma Suomen kehitysmaapolitiikassa 2003–2007 (2003) Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Suomen kansallinen toimintaohjelma 2008–2011. YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1325 (2000) ”Naiset, rauha ja turvallisuus” (2008) Ulkoasiainministeriön julkaisuja 9/2008. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Suomen kehityspoliittinen toimenpideohjelma (2012) Valtioneuvoston periaatepäätös 16.2.2012. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Tasa-arvolaki 609/1986. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta.
- The Paris Declaration on Aid Effectiveness and the Accra Agenda for Action (2005/2008) OECD.
- Tuomaala, Salome (2011) *Keskeytyksiä elämässä. Naisten toimijuudet aborttikertomuksissa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Tuori, Salla (2012) *Monikulttuurisuus ja sukupuolten välinen tasa-arvo*. Teoksessa Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä*. Helsinki: Gaudeamus, 271–283.
- Tuori, Salla (2009) *The Politics of Multicultural Encounters. Feminist Postcolonial Perspectives*. Turku: Åbo Akademi University Press.
- Turner, Susan Marie (2006) *Mapping Institutions as Work and Texts*. Teoksessa Smith, Dorothy E. (toim.) *Institutional Ethnography as Practice*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 139–162.
- United Nations Millenium Declaration (2000) United Nations.
- Universal Declaration of Human Rights (1948) United Nations.
- Valtioneuvoston selonteko Suomen ihmisoikeuspolitiikasta (2009) Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Valtiosopimusopas 2012. Kansainvälisten ja EU-sopimusten valmistelua ja voimaansaattamista koskevat ohjeet (2012) Ennakkoversio. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Virtanen, Rauli 2013: *Kaivoja köyhille. Suomalaisen kehitysyhteistyön vuosikymmenet*. Helsinki: WSOY.

Vuorela, Ulla (1999) Postkoloniaali ja kolmannen maailman feminismit. Teoksessa Jaana Airaksinen & Tuula Ripatti (toim.) Rotunaisia ja feministejä. Nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia. Tampere: Vastapaino, 13–37.

Ylöstalo, Hanna (2012) Tasa-arvotyön tasa-arvot. Tampere: Tampere University Press.

## Liite 1: Haastatteluaineisto

Haastateltava/t	Taustaorganisaatio	Koodi	Ajan-kohta	Kesto ja litteraatio	Huomioitavaa
Kansainvälisen toiminnan kehittämispäällikkö	kotitalousalan kansalaisjärjestö	J1/2	25.1. 2011	n. 2 tuntia; litteroitu kokonaan	Haastattelu tehtiin yhdessä Marja Vehviläisen kanssa ja siinä kerättiin aineistoa myös Vehviläisen INGA-tutkimusprojektiin.
Tasa-arvo-suurlähettiläs	ulkoministeriö	UM1	14.6. 2011	n. 2 tuntia; litteroitu kokonaan	
Humanitaarisen avun neuvonantaja, entinen tasa-arvoneuvonantaja	ulkoministeriö	UM2	21.6. 2011	n. 1,5 tuntia; litteroitu kokonaan	
Kansainvälinen asiantuntija	YK:n alainen kansalaisjärjestöjen yhteenliittymä	YK1	23.6. 2011	n. 1 tunti; litteroitu kokonaan	Puhelinhaastattelu
Tasa-arvo-neuvonantaja	ulkoministeriö	UM3	29.6. 2011	n. 1 tunti; litteroitu kokonaan	Haastattelussa oli mukana myös neuvonantajan avustaja. Nauhoitus katkesi kesken haastattelun noin 5 minuutiksi.
Tasa-arvo-konsultti	haastateltavan oma konsulttiyritys	K1	29.6. 2011	n. 3,5 tuntia; litteroitu 90 min	Haastattelua on viidellä eri nauhoitteella yhteensä 148 minuuttia keskeytysten vuoksi.
Kehityspolitiikan koordinaattori	sosiaali- ja terveysalan asiantuntija-järjestö	J1	12.7. 2011	n. 1,5 tuntia; litteroitu kokonaan	
Kansainvälisen toiminnan kehittämispäällikkö	kotitalousalan kansalaisjärjestö	J2/2	16.9. 2011	n. 1 tunti; litteroitu kokonaan	Nauhoitus katkesi kesken haastattelun noin 5 minuutiksi.



## Liite 2: Haastattelurunko

Runko muokattiin kuhunkin haastatteluun sopivaksi tarkentamalla ja kohdistamalla kysymyksiä. Lihavoidut kysymykset olivat jokaisen haastattelun rungossa lukuun ottamatta järjestötoimijan haastatteluja (J1/2 ja J2/2), joista ensimmäisessä käsiteltiin järjestön kansainvälistä toimintaa myös kehitysyhteistyöhankkeen ulkopuolelta ja toisessa keskityttiin vasta aloitettuun hankkeeseen. Myös näihin haastatteluihin sisältyi kysymyksiä tasa-arvosta ja erilaisten tekstien merkityksestä työssä.

### **1. Esittäytymiset**

**Oma esittäytyminen + lyhyesti tutkimuksesta ja projektista**

**Haastateltavan tausta (koulutus, työhistoria) ja miten on päätyntä työskentelemään kehityspolitiikan (ja tasa-arvon) parissa.**

**Haastateltavan työtehtävät.**

### **2. Tasa-arvon edistämisen käytännöt**

**Kertoisitko konkreettisista/käytännön toimista, joilla pyrit työssäsi vaikuttamaan tasa-arvon edistämiseksi kehityspolitiikassa?**

**Minkä tahojen kanssa toimit yhteistyössä näissä kysymyksissä?**

Miten toimintasi liittyy kansalliseen ja/tai kansainväliseen kehityspolitiikkaan?

Miten yhteistyö on sujunut?

**Minkä tekijöiden olet kokenut edesauttavan tai rajoittavan omaa toimintaasi kehityspolitiikan tasa-arvon edistämiseksi?**

**Voitko nimetä konkreettisia tilanteita, joissa olet onnistunut tasa-arvon edistämässä tai joissa et ole pystynyt edistämään tasa-arvotavoitteita toivomallasi tavalla?**

Miten näet toimintasi osana Suomen kehityspolitiikkaa?

Miten näet toimintasi osana Suomen tasa-arvopolitiikkaa?

Miten toimintasi edistää sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista Suomen kehityspolitiikassa?

Millaista on ollut toimia tasa-arvon edistämiseksi kehityspolitiikassa?

Miten kehityspolitiikan tasa-arvon edistämiseksi tekemäsi työ on muuttunut viime vuosina? Miksi?

### **3. Tasa-arvon edistämistä ohjaavat asiakirjat**

**Mitkä asiakirjat tai dokumentit ovat omassa toiminnassasi tärkeitä sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisen kannalta Suomen kehityspolitiikassa?**

(esimerkiksi kansainväliset sopimukset, lait, poliittiset linjaukset, strategiat ja ohjelmat, suunnitelmat, toimintaohjeet, oppaat)

Miten hyvin Suomen omat tasa-arvolinjaukset ja kansainväliset sitoumukset sopivat yhteen?

Mikä merkitys omassa työssäsi on sillä, että sukupuolten välinen tasa-arvo ja naisten oikeudet on linjattu yhdeksi Suomen kehityspolitiikan läpileikkaavista teemoista?

**Millä tavalla nämä asiakirjat ovat tärkeitä tasa-arvon edistämisen kannalta?**

Miten asiakirjojen avulla voit käytännössä edistää tasa-arvoa?

Miten ja missä tilanteissa voit vedota asiakirjoihin?

Millaisena näet näiden asiakirjojen merkityksen muille kehityspolitiikan toimijoille?

**Millaista sukupuolten välistä tasa-arvoa linjausten ja asiakirjojen puitteissa tai avulla voit edistää?**

#### **4. Tasa-arvo kehityspolitiikassa**

**Mitä sukupuolten välinen tasa-arvo mielestäsi tarkoittaa Suomen kehityspolitiikassa?**

Mielletäänkö tasa-arvo saavuttamattomaksi ihanteeksi vai pakottavaksi normiksi? Miten naisten ja miesten samanlaisuus ja erilaisuus otetaan huomioon? Onko tavoitteena sukupuolineutraalius vai erojen korostaminen? Pyritäänkö mahdollisuuksien vai tulosten tasa-arvoon?

**Miten Suomen kehityspolitiikassa näkyy se, että sukupuolten välinen tasa-arvo ja naisten oikeudet on yksi kehityspolitiikan läpileikkaavista teemoista?**

Miten kehityspolitiikan eri toimijat ottavat tasa-arvon huomioon toiminnassaan?

Minkä näet edesauttavan tai rajoittavan kehityspolitiikan tasa-arvon edistämistä?

Mikä on tasa-arvopolitiikan ja kehityspolitiikan välinen suhde?

Näkyykö eri politiikanalojen välillä ristiriitoja vai tukevatko ne toisiaan?

Ovatko erilaiset kehityspoliittiset linjaukset ristiriidassa keskenään?

**Millaiset resurssit kehityspolitiikassa on sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi?**

Kehitysyhteistyössä ollaan siirtymässä sektorikohtaisesta rahoituksesta ja budjettituesta enemmän hankekohtaiseen rahoitukseen ja alueellisiin ohjelmiin. Miten tämä on vaikuttanut tasa-arvotavoitteiden ajamiseen?

Miten arvioit hallitusohjelman kirjauksen kehitysyhteistyövarojen jäädyttämisestä vaikuttavan tasa-arvon edistämiseen?

**Kehityspoliittisessa ohjelmassa vuodelta 2007 painotetaan ympäristönäkökulmaa luonnontaloudellisesti kestäväen kehityksen käsitteen avulla. Miten painotus on vaikuttanut kehityspolitiikan tasa-arvokysymyksiin?**

Mikä merkitys on ollut vuonna 2008 toteutetulla läpileikkaavien teemojen huomioimista

käsittelevällä evaluoinnilla tai vuoden 2009 Valtiontalouden tarkastusviraston

toiminnantarkastuskertomuksella kehitysyhteistyön läpileikkaavista tavoitteista?

Yhdeksi Suomen kehityspolitiikan toimeenpanoa ohjaavaksi tavoitteeksi on linjattu eri politiikan alojen johdonmukaisuus. Miten tämä vaikuttaa sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseen?

**Millaisena näet Suomen kehityspolitiikan tasa-arvoasioden tilan tällä hetkellä?**

(E erityiset ongelmakohdat, mahdollisuudet, onnistumiset.)

Miten kehityspolitiikan tasa-arvon edistäminen on muuttunut viime vuosina? Miksi?

**Millainen on kehityspolitiikan tasa-arvon tulevaisuus?**

**Olisiko sinulla jotain lisättävää aiheeseen liittyen?**

**Tulisiko sinulle mieleen joku, jota suosittelisit haastateltavaksi näistä aiheista?**

## **Liite 3: Taustamateriaali**

### **ESIHAASTATTELU**

Ulkoministeriön ulkoasiainneuvos 13.12.2010. Haastattelijat: Pieta Hyvärinen, Marja Vehviläinen ja Anna-Laura Marjeta. Ei litteroitu. Anna-Laura Marjetan kirjoittama muistio tutkielman tekijän hallussa.

### **TILAISUUDET**

Hallituksen perehdytys ylioppilaskunnan kansainväliselle sektorille, ml. kehitysyhteistyöhanke 14.1.2011. Tampere, Tampereen yliopiston ylioppilaskunta.

Naisten, tyttöjen ja tasa-arvon merkitys planeettamme tulevaisuudelle 19.3.2011. Rio +20 -seminaari Helsinki, Eduskunnan auditorio.

Tasa-arvon ja kehitysyhteistyön haasteet 4.5.2011. Keskustelutilaisuus. Helsinki, Ulkoasiainministeriö.

Sukupuolten välinen tasa-arvo kehitysyhteistyössä 6.10.2011. Koulutus. Helsinki, Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa.

### **TEKSTIMATERIAALI**

Haastatteluissa mainitut tekstit on merkitty asteriskilla (\*).

#### **Kansainväliset sopimukset**

\*Beijing Declaration and Platform for Action (1995) United Nations.

\*Convention on Biological Diversity (1992). United Nations.

\*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW) (1979) United Nations.

\*Framework Convention on Climate Change (2011) United Nations.

\*Plan of Action on Sexual and Reproductive Health and Rights (Maputo Plan of Action) (2006) Addis Ababa: The African Union.

\*Programme of Action of the International Conference on Population and Development (1994). United Nations.

\*Rio Declaration on Environment and Development (1992) United Nations.

\*Security Council Resolution 1325 (2000) United Nations.

\*The Paris Declaration on Aid Effectiveness and the Accra Agenda for Action (2005/2008) OECD.

\*UN Convention to Combat Desertification (1994) United Nations.

\*United Nations Millennium Declaration (2000) United Nations.

\*Universal Declaration of Human Rights (1948) United Nations.

### **Poliittiset linjaukset**

\*EU Plan of Action on Gender Equality and Women's Empowerment in Development 2010–2015 (2010) Brussels: European Commission.

\*Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2004–2007 (2005) Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2005:1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Humanitaarisen avun linjaus (2012) Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

Kauppaa tukeva kehitysyhteistyö. Suomen toimintasuunnitelma 2008–2011 (2008) Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

\*Kehityspoliittinen ohjelma 2007. Kohti oikeudenmukaista ja kestävää ihmiskuntapolitiikkaa (2007) Valtioneuvoston periaatepäätös 2007. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

\*Kehityspoliittinen kansalaisyhteiskuntalinjaus (2010) Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

Kehityspoliittinen metsälinjaus (2009). Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

\*Kehityspoliittinen ympäristölinjaus (2009). Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

\*Maatalouden ja ruokaturvan kehityspoliittinen linjaus (2010) Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

\*Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma (2011). Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

\*Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma (2007) Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

\*Sukupuolten tasa-arvon edistämisen strategia ja toimintaohjelma Suomen kehitysmaapolitiikassa 2003–2007 (2003) Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

\*Suomen kansallinen toimintaohjelma 2008–2011. YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1325 (2000) ”Naiset, rauha ja turvallisuus” (2008) Ulkoasiainministeriön julkaisuja 9/2008. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

\*Suomen kehityspoliittinen toimenpideohjelma (2012) Valtioneuvoston periaatepäätös 16.2.2012. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

\*Tasa-arvolaki 609/1986. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta.

\*The European Consensus on Development (2006) Brussels: European Parliament, European Council, European Commission.

\*Vihreä kirja – EU:n kehitysyhteistyöpolitiikasta tukea osallistavalle kasvulle ja kestäväälle kehitykselle. EU:n kehitysyhteistyöpolitiikan vaikutusten parantaminen (2010) Bryssel: Euroopan komissio.

## **Kehitysavun ohjeet**

\*A Development co-operation Manual for non-governmental Organizations. Part II. Application Guidelines (2005) Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

Aid in Support of Gender Equality and Women's Empowerment (2012) Paris: OECD.

Budjettitukiyhteistyö Suomen kehitysyhteistyössä (2004) Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

\*Guidelines on Gender Analysis. Department for International Development Cooperation (1995) Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

\*Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyö – Hanketuen käsikirja (2012). Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

\*Kehityspolitiikan läpileikkaavat teemat; Toimintaohje (2009) Korjattu versio. Julkaisematon asiakirja. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

\*Looking at Gender, Agriculture and Rural Development (1995). Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland.

\*Looking at Gender and Forestry. Operational Issues for Project Planners, Implementers and Administrators (1993) Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland, FinnIDA – Finnish International Development Agency.

\*Looking at Gender, Water Supply and Sanitation (1994) Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland, FinnIDA – Finnish International Development Agency.

\*Toolkit on mainstreaming gender equality in EC development cooperation (2004) Brussels: European Commission.

\*The Role of Women in the Finnish Development Co-operation. Guidelines and Programme of Action (1990) Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland, FinnIDA - Finnish International Development Agency.

\*Vainio-Mattila, Arja & Seppälä, Pekka (1998) Navigating Culture. A road map to culture and development. Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland.

\*Vainio-Mattila, Arja (1999) Navigating Gender. A framework and a tool for participatory development. Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland.

\*Ympäristö Suomen kehitysyhteistyössä (1992) Helsinki: FinnIDA – Finnish International Development Agency.

## **Aikakauslehtiartikkelit**

Isohookana-Asunmaa, Tytti (1998) Päiväkirjamerkintä Zimbabwen matkalta. Emäntälehti 1/1998,7.

Isohookana-Asunmaa, Tytti (2000) Palasia päiväkirjastani. Emäntälehti 1/2000, 29.

Karttunen, Marjetta (1998a) Zimbabwessa sisarjärjestöä juhlimassa. Emäntälehti 1/1998, 4-7.

Karttunen, Marjetta (1998b) Marttamme Zimbabwessa. Emäntälehti 9/1998, 6-7

Karttunen, Marjetta (2000a) Uusi yhteistyökohde Afrikassa: Nyt vuorossa Burkina Faso.  
Emäntälehti 1/2000, 26–28.

Karttunen, Marjetta (2000b) Sambian naisjärjestölle kuuluu hyvää. Emäntälehti 5/2000, 32–33.

Karttunen, Marjetta (2001) Terveisiä Burkina Fasosta. Emäntälehti 4/2001, 17.

Kokkonen, Helena (2010) Afrikka opettaa. Martat 1/2010, 18–23.

Laukkarinen, Seija (2005) Burkina Faso -ilta kiinnosti. Emäntälehti 4/2005, 44.

Lindqvist, Terhi (2003) Murkinalla Burkina Fasossa. Emäntälehti 10/2003, 18–19.

Lindqvist, Terhi (2004a) Maailma kuuluu kaikille. Emäntälehti 8/2004, 7

Lindqvist, Terhi (2004b) Pyörät pyörivät Burkina Fasossa. Emäntälehti 8/2004, 26–27.

Lindqvist, Terhi (2007) Roskat pois rumpujen paukkeessa. Emäntälehti 2/2007, 18–19.

\*Lindqvist, Terhi (2011) Kumppani Kamerunista. Martat 4/2011, 18–19.

Maasilta, Mari (2001) Burkina Fasossa elämä on veden varassa. Emäntälehti 4/2001, 14–17.

Ruuskanen-Parrukoski, Pirkko (2004) Järjestöt sitoutuivat ruokaturvan parantamiseen.  
Emäntälehti 6/2004, 44.

Sala, Kaarina (2002) Elämäntyö Afrikan naisten tukena. Emäntälehti 6–7/2002, 26–27, 43.

## **Muut**

Agenda 21. Programme of Action for Sustainable Development (1992) United Nations.

Annual Report for NGO Development Co-operation Project (2010) Julkaisematon asiakirja.  
Tampere: Tampereen yliopiston ylioppilaskunta.

Banerjee, Paula & Poutiainen, Pirkko & Dey, Ishita & Dunghana, Shiva & Kioko, Wanza; Mattila, Päivi & Muhindi, Martin (2010) Women, Peace and Security. Implementation of UN Security Council Resolution 1325 in the Context of Finnish Development Policy. With case studies from Kenya, Nepal and North-East India. Final Report. Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland.

- Climate Change and Gender (2010) Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland.
- CSOs on the Road to Busan: Key messages and proposals (2011) Better Aid and Open Forum for CSO Development Effectiveness.
- EnviroMeter. Helsinki: Keva – kehitysyhteistyön palvelukeskus.
- Evaluation. Development Evaluation Bi-Annual Report 2011–2012 (2012) Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland.
- Evaluation. Meta-Evaluation of Decentralized Evaluations in 2010 and 2011 (2012) Evaluation Report 2012:8. Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland.
- \*Evaluation. Results-Based Approach in Finnish Development Cooperation. Evaluation Report 2011:2. Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland.
- \*Evaluation. The Cross-Cutting Themes in the Finnish Development. Evaluation Report 2008:6. Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland.
- Finland. Development Assistance Committee (DAC) Peer Review (2012) Paris: OECD.
- Gender and Sustainable Development. Maximizing the Economic, Social and Environmental Role of Women (2008) Paris: OECD.
- \*Gender, Environment and Climate Change Strategy and Action Plan (2010) Ministry for Coordination of Environmental Affairs, Republic of Mozambique.
- \*Gender Equality as Smart Economics: A World Bank Group Gender Action Plan (Fiscal Years 2007–2011) (2006). Washington DC: The World Bank.
- \*Gender in Agriculture Sourcebook (2009) Washington: The World Bank, Food and Agriculture Organization, International Fund for Agricultural Development.
- \*Hamada, Dorothy & Kirjavainen, Leena & Gapasin, Dely P. (2002) Indonesia. Summary Report. "Gender issues in Household Resource Management" - A Pilot Study. Decentralized Agricultural and Forestry Extension Project (DAFEP). Washington: The World Bank.
- Kalela, Aira (2008) Everybody's Contribution Will Count for Influencing Climate Change; Action Agenda for Strengthening Women's Participation. Konferenssipaperi. 3rd Global Congress of Women in Politics and Governance. Manila, 19. –22.10.2008.
- \*Kalela, Aira (2011) Naiset mukaan ilmastonuojeluun: Cancúnin ilmastokokouksessa naisten osallistumisen vahvistamiselle laaja tuki. <http://ilmasto.org/kirjoitukset/naiset-mukaan-ilmastonuojeluun-cancunin-ilmastokokouksessa-naisten-osallistumisen>. Luettu 29.6.2011.
- Kehitys ja turvallisuus Suomen kehityspolitiikassa. Yhteistyön suuntaviivoja (2009) Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

- Kehityspoliittisen ohjelman vuosiarviointi ohjelmakaudella 2004–2008 (2009) Helsinki:  
Ulkoasiainministeriö.
- Kehityspolitiikkaa ja -yhteistyötä koskeva kertomus vuodelta 2010 (2011) Helsinki:  
Ulkoasiainministeriö.
- Kehityspolitiikkaa ja -yhteistyötä koskeva kertomus vuodelta 2011 (2012) Helsinki:  
Ulkoasiainministeriö.
- Kehityspolitiikkaa ja -yhteistyötä koskeva kertomus vuodelta 2012 (2013) Helsinki:  
Ulkoasiainministeriö.
- \*Kehitysyhteistyön läpileikkaavat tavoitteet (2008) Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomukset 170/2008. Helsinki: Edita Prima.
- \*Kirjavainen, Leena M. (1998) Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen kehitysyhteistyösoston toiminnassa – tilannekatsaus. Julkaisematon asiakirja. WIDAGRI Consultants. Maaliskuu 1998.
- \*Kuusipalo, Heli & Placide, Compaoré (2008) Evaluation Report: Collaboration between Martat and Pag-La-Yiri. Rural Women in Development 2000-2007. Julkaisematon asiakirja. Helsinki: Marttaliitto ry International.
- \*Lavila, Piia (2008) Postkoloniaalinen kritiikki ja suomalainen kehitysyhteistyö. Sukupuoli ja tasa-arvo ulkoasiainministeriön koulutuspaketeissa. Pro gradu -tutkielma. Sosiologia. Turku: Turun yliopisto.
- Mapatha, Pauliina & Oleng, Kristiina (toim.) (2007) Gender – sosiaalinen sukupuoli kehitysyhteistyössä. Helsinki: Kepa – kehitysyhteistyön palvelukeskus.
- \*Marttaliiton strategia 2012–2016 (2011) Helsinki: Marttaliitto.
- Melkas, Tuula (2002) The Gender Barometer. Helsinki: Tilastokeskus
- \*Perjantai-ryhmän esitys hallituksen kehityspoliittiseen ohjelmaan (2011) Julkaisematon asiakirja. Helsinki.
- \*Programme for Mainstreaming Gender in Climate Change Efforts in Jordan (2010) Draft. Ministry of Environment, The Hashemite Kingdom of Jordan & IUCN & GGCA.
- \*Project plan for years 2012-2014 (2011). Julkaisematon asiakirja. Marttaliitto.
- \*Rantala, Marjo (2010) Paluu Pekingiin. Nyt. Sukupuolten tasa-arvon tila Suomessa 2010. Helsinki: Naisjärjestöjen keskusliitto – Kvinnoorganisationernas Centralförbund.
- \*Second Report of the Government of Finland on the Implementation of the CEDAW (1992) Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland.
- \*Sexual Rights: an IPPF Declaration (2008) London: International Planned Parenthood Federation.



- \*Sukupuolten tasa-arvoa ja naisten ja tyttöjen asemaa ja oikeuksia edistävän kehitysyhteistyön maksatukset osana Suomen ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyötä vuonna 2009 (2011) Julkaisematon asiakirja. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Suomen kehityspoliitikan tila 2011 (2012) Kehityspoliittisen toimikunnan lausunto valtioneuvostolle. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Suomen kehitysyhteistyö 2009 (2010) Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- \*Suomen toinen raportti YK:n naisten oikeuksien sopimuksen toteuttamisesta (1992) Ulkoasiainministeriön julkaisuja 26/92. 2. korjattu painos. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Suomen tuontipoliittiset tavoitteet (2008) Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Tervonen, Marjo-Riitta (2009) Ilmastonmuutoksen sukupuolivaikutukset – Kehitysmaiden naisilla tulisi olla oikeus osallistua ilmastonmuutosta koskevaan päätöksentekoon. [http://www.minna.fi/c/document\\_library/get\\_file?uuid=ad0e4b90-f7e5-4cec-8290-a2376afec5bb&groupId=10136](http://www.minna.fi/c/document_library/get_file?uuid=ad0e4b90-f7e5-4cec-8290-a2376afec5bb&groupId=10136). Luettu 13.6.2011.
- \*The DAC Gender Equality Policy Marker (2008). Paris: OECD
- Tsegai, Maija Sala & Murray, Una (2005) Gender Baseline Study for Finnish Development Cooperation. Final Report 2005. Evaluation Report. Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland.
- \*United Nations Secretary General Ban Ki-Moon (2010) Global Strategy for Women's and Children's Health. New York.
- Ulkoasiainministeriön kansalaisjärjestöille myöntämän kehitysyhteistyötuen yleisehdot (2005) Julkaisematon asiakirja. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Ulvila, Marko ja Pasanen, Jarna (toim.) (2009) Sustainable Futures. Replacing Growth Imperative and Hierarchies with Sustainable Ways. Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland.
- \*Valtioneuvoston selonteko Suomen ihmisoikeuspolitiikasta (2009) Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (2010) Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Vapaus valita. Seksuaali- ja lisääntymisterveys sekä -oikeudet Suomen kehityspoliitikassa (2010) Helsinki: Ulkoasiainministeriö 2010.
- Women and Gender Equality in Finnish Development Policy (2011) Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland.
- Wood, Bernard & Betts, Julia & Etta, Florence & Gayfer, Julian & Kabell, Dorte & Ngwira, Naomi & Sagasti, Francisco & Samaranayake, Mallika (2011) Pariisin julistuksen evaluointi. Vaihe 2. Loppuraportti. Tiivistelmä. Kööpenhamina: Danish Institute for International Studies.

World Development Report 2012. Gender Equality and Development. Washington DC: The World Bank.

## **VERKKOSIVUT JA UUTISKIRJEET**

Kehityskysymykset ja globaalikasvatus. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.  
<http://global.finland.fi/public/default.aspx?> ja alisivut. Luettu 3.6.2011.

\*Kehityspolitiikka. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.  
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=23&contentlan=1&culture=fi-FI> ja alisivut. Luettu 3.6.2011.

Kehitys.verkot. Viikoittainen uutiskirje kehityspolitiikasta ja globaalikysymyksistä. Helsinki: Ulkoasiainministeriö. Luettu 3.6.2011-7.11.2013.

Koulutuspaketti sukupuolten tasa-arvon edistämisestä kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyössä. Helsinki: Ulkoasiainministeriö. <http://global.finland.fi/gender/ngo/index.htm> ja alisivut. Luettu 3.6.2011.